

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СТУКАЛО ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА

УДК 378.14:619–05(430)

**ДИСЕРТАЦІЯ
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЕТЕРИНАРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО
СПІЛКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН**

015 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)»

01 «Освіта/Педагогіка»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.А. Стукало

Науковий керівник: Амеліна Світлана Миколаївна, доктор
педагогічних наук, професор

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Стукало О.А. Підготовка майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 «Професійна освіта». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2023.

Дисертаційне дослідження присвячено вивченню проблеми формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Професійна підготовка майбутніх ветеринарів набуває актуальності з огляду на зростання ролі аграрної галузі України у забезпеченні продовольчої безпеки країни й подоланні світової економічної кризи. Ситуація загострилась у зв'язку з агресивною війною Росії проти України, що додатково зумовило виникнення низки проблем. Деякі з них пов'язані з кадровим забезпеченням галузі, як в умовах нинішнього стану, так і з перспективою післявоєнної відбудови країни. Тому вимоги до підготовки фахівців аграрного профілю у закладах вищої освіти зростають, адже вони мають адаптуватися до нових реалій і умов професійної діяльності. Зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях, зокрема, ветеринарних лікарях, які не тільки володіють професійними знаннями й уміннями, але й здатні до професійного спілкування під час роботи у команді чи комунікації із замовниками. Необхідність вирішення проблеми кадрового забезпечення спонукає до переосмислення підходів до підготовки майбутніх ветеринарів з акцентуванням на всебічний розвиток цих фахівців, що уможливить успішне вирішення професійних питань шляхом обговорення, дискусії, бесіди, консультації у процесі професійного спілкування. Тому однією з актуальних проблем у сфері професійної підготовки майбутніх ветеринарів у закладах вищої освіти стає, зокрема, формування їхньої готовності до професійного спілкування.

Мета дослідження є визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у межах освітнього процесу.

Визначено основні аспекти підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, які передбачають: вивчення української мови за професійним спрямуванням, що сприятиме успішній комунікації у подальшій професійній діяльності з колегами, керівництвом, замовниками та іншими категоріями комунікантів у професійних ситуаціях; вивчення однієї з іноземних мов, що дозволить спілкуватись на професійні теми з іншомовними партнерами й ознайомлюватись із актуальними досягненнями ветеринарної науки і практики у інших країнах; вивчення латинської мови з метою досконалого володіння фармакологічною, анатомічною, медичною термінологією.

Констатовано, що підготовка майбутніх ветеринарів до професійного спілкування розглядається зарубіжними науковцями практично на одному рівні важливості із фаховими дисциплінами. Особлива увага приділяється ефективному міжособистісному спілкуванню та управлінню конфліктами. Комунікативні дії охоплюють бесіди, спілкування в стресових ситуаціях, професійне та ділове спілкування, а також комунікацію щодо плану лікування.

Визначаючи педагогічні умови підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, орієнтувались на гармонійне поєднання розвитку особистості студента з його професіоналізацією. В основу підготовки майбутніх ветеринарних лікарів до професійного спілкування доцільно покласти логіку відбору змісту навчання в такій послідовності: від комунікативного аспекту (відбір тем і ситуацій спілкування) до лінгвістичного (відбір текстів і мовного інвентарю) і до завершення процесуального та психофізіологічного (відбір знань, умінь і навичок, якими необхідно оволодіти для формування комунікативної компетентності).

Розуміючи педагогічні умови як чинники, що впливають на створення й розвиток певного утворення, й спираючись на напрацювання науковців, було визначено такі педагогічні умови, які сприятимуть формуванню готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: забезпечення позитивної мотивації майбутніх ветеринарів до професійного спілкування; різноаспектна мовна підготовка майбутніх ветеринарів у освітньому процесі; використання комплексу традиційних та інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Розроблено структурно-функціональну модель процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, визначальним елементом якої є мета, а решта елементів моделі підпорядковуються їй. Відповідно до мети, якою є сформованість готовності до професійного спілкування, означено результат, який конкретизується у таких складниках: позитивна мотивація до професійного спілкування, наявність знань про особливості професійного спілкування, здатність до вирішення конфліктних ситуацій, наявність мовних і мовленнєвих знань (рідна мова, іноземна мова, латина), наявність сукупності комунікативних умінь. В основу запропонованої моделі було покладено педагогічні умови формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Уточнено критерії, показники і рівні сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування. До критеріїв сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування віднесено: мотиваційний, когнітивний, оперативний. На основі ступеня прояву низки показників визначених критеріїв виокремлено рівні сформованості досліджуваного феномену: високий, середній і низький.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: уперше визначено й обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють формуванню готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування: забезпечення позитивної мотивації майбутніх ветеринарів до професійного спілкування;

різноаспектна мовна підготовка майбутніх ветеринарів у освітньому процесі; використання комплексу традиційних та інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування; уточнено теоретичні положення про сутність і структуру професійного спілкування майбутніх ветеринарів; критерії та показники сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування; удосконалено організаційно-методичне забезпечення процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування на основі використання інтерактивних технологій навчання; набуло подальшого розвитку розуміння процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування як процесу оволодіння необхідними комунікативними компетентностями та набуття досвіду професійного спілкування.

Розглянуто можливість використання у процесі формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування інтерактивних технологій навчання. Констатовано, що інтерактивні технології навчання – це навчання студентів таким чином, щоб вони брали активну участь у цьому процесі. Здебільшого це відбувається через: взаємодію викладача та студента, взаємодію між студентами, використання аудіо, зображень та відео, практичні демонстрації та вправи. Представлено деякі із можливих видів занять, базованих на використанні інтерактивних технологій.

Експериментальна перевірка результативності визначених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти підтвердила їх ефективність.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані для формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку таких фахівців, а також у системі підвищення кваліфікації викладачів цих закладів. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення питань мотивації студентів до підвищення власного рівня готовності до професійного спілкування,

розвитку комунікативних умінь, розробленні навчально-методичного забезпечення процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Ключові слова: мотивація, професійне спілкування, комунікативні уміння, майбутній ветеринар, аграрна галузь, професійна підготовка фахівців, заклади вищої освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Стукало О.А. Роль української мови за професійним спрямуванням у становленні майбутнього ветеринара. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. пр.* 2012. Вип. 34. С. 125 – 132.

2. Стукало О.А. Особливості педагогічного спілкування у вищому аграрному навчальному закладі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2013. Вип. 33 (86). С. 622 – 626.

3. Стукало О.А. Особливості професійного спілкування в діяльності фахівця-аграрія. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія».* 2013. Вип. 192. Ч .2. С. 183 – 189.

4. Стукало О.А. Латинська наукова термінологія у професійному мовленні майбутніх ветеринарів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки».* 2013. Вип. 186. Ч .2. С. 119 – 123.

5. Стукало О.А. Формування професійного спілкування майбутніх ветеринарів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія».* 2014. Вип. 199. Ч .1. С. 346 – 351.

6. Стукало О.А. Методи професійного навчання латинської мови майбутніх ветеринарів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки»*. 2014. Вип. 206. С. 191 – 199.

7. Stukalo O.A. Latin terminology in the professional speech of future veterinarians. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2020. Вип. 22.Т. 3. С. 99 – 102.

8. Stukalo O.A. Pedagogical conditions of future veterinarians preparation for professional communication. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2020. Вип. 69. С. 222 – 229.

9. Stukalo O.A. Professional culture in the context of future veterinarians training. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 84. С. 93–97.

10. Stukalo O.A. Modern approaches to teaching a foreign language at agricultural higher education institution. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2022. Вип. 81. С. 74 –77.

11. Стукало О.А. Методичні особливості викладання латинської мови майбутнім ветеринарам. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Вип. 48. Т. 2. С.233–237.

12. Stukalo O.A. The role of a foreign language in the preparation of agricultural universities students for professional communication. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2022. Вип. 85. С. 40 – 44.

Статті у інших наукових виданнях

13. Stukalo O.A. Foreign professional communication teaching of agricultural universities students. *Virtus: Scientific Journal*. 2017. № 14. P. 123–126.
14. Stukalo O.A. Peculiarities of professional communication formation of future veterinarians. *Virtus: Scientific Journal*. 2018. № 23. P. 161–164.
15. Stukalo O.A. Formation of professional communication skills of agricultural universities students. *Virtus: Scientific Journal*. 2019. № 32. P. 120–123.
16. Stukalo E.A. The use of interactive technologies in the training of future veterinarians. *Colloquium-journal*. 2021. № 7 (94). P. 20 – 23.
17. Stukalo O.A. Training of future veterinarians for professional communication by means of interactive technologies. *Журнал «Науковий огляд»*. 2021. № 2 (74). P. 26 – 35.

Тези наукових доповідей

18. Стукало О.А. Латинська мова як засіб опосередкованої комунікації ветеринарів. «Латинська мова – сполучна ланка між античністю та сучасністю». *Збірник матеріалів міжрегіонального науково-методичного семінару з латинської мови*. Дніпропетровськ: Адверта, 2011. С. 40 – 41.
19. Стукало О.А. Педагогічне спілкування. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпропетровськ: ДДМА, 2012. С. 172 – 173.
20. Стукало О.А. Особливості формування мовленнєвої компетенції майбутнього фахівця-аграрія. *Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції*. Дніпропетровськ: Друкарня ДДАУ, 2012. С. 67 – 69.
21. Стукало О.А. Особливості професійного спілкування студентів аграрних ВНЗ. *Теорія та методика професійної освіти: реалії та перспективи*

XXI століття: матер. Міжнар. наук.-практ. конференції. Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України. 2012. С. 135 – 137.

22. Стукало О.А. Сучасні методи викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі. *Тенденції та перспективи розвитку викладання іноземних мов в інноваційному суспільстві: матер. Регіонал. наук. конференції*. Дніпропетровськ: Видавництво «Наука і освіта», 2012. С. 109 – 111.

23. Стукало О.А. Особливості навчання професійного спілкування студентів університету. *Оновлення соціально-психологічної та педагогічної науки на етапі націє творення : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конференції*. Запоріжжя : КПУ, 2012. С. 100–101.

24. Стукало О.А. Професійне спілкування і діяльність. *Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології : міжвуз. наук-практ. конференція аспірантів та молодих вчених: тези доповідей*. Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2012. С. 162 –164.

25. Stukalo O.A. Professional communication skills. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAU, 2012. P. 34.*

26. Стукало О.А. Професійне спілкування студентів-аграріїв. *Молоді науковці-аграрники: традиційні й нові аспекти досліджень: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції молодих вчених та студентів*. Дніпропетровськ: Друкарня ДДАУ, 2012. С. 68 – 70.

27. Стукало О.А. Мова професійного спілкування як функціональний різновид української літературної мови. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпропетровськ: ДЗ «Дніпропетровська медична академія», 2013. С. 136 – 137.

28. Стукало О.А. Щодо структури педагогічного спілкування. *Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології : I Всеукраїнська наук.-практ. конференція молодих вчених та аспірантів: тези доповідей.* Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2013. С. 198 –200.

29. Стукало О.А. Методичні прийоми професійно-орієнтованого навчання латинській мові студентів аграрних спеціальностей. *«Діяльнісний підхід при вивченні латинської мови». Збірник матеріалів методичного семінару для викладачів латинської мови вищих та середніх навчальних закладів Дніпропетровщини.* Дніпропетровськ: Пороги, 2013. – С.23-25.

30. Стукало О.А. Вивчення латинської термінології майбутніми ветеринарами. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції.* Дніпропетровськ: ДЗ «Дніпропетровська медична академія», 2014. С. 108.

31. Стукало О.А. Формування професійного спілкування майбутніх ветеринарів. *Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології: всеукр. наук.-практ. конференція молодих вчених та аспірантів: тези доповідей.* Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. С. 138 –140.

32. Стукало О.А. Педагогічне спілкування в умовах вищого аграрного навчального закладу. *Теорія та методика професійної освіти: наукові читання імені професора Віктора Сидоренка: зб. допов. та тез доповідей Міжнар. конференції.* Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України. 2014. С. 193 – 195.

33. Stukalo O.A. Importance of communication skills for professionals. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAU, 2014. P. 16.*

34. Стукало О.А. Методи викладання іноземних мов у ВНЗ *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ.*

конференції. Дніпропетровськ: ДЗ «Дніпропетровська медична академія міністерства охорони здоров'я України », 2015. С. 109.

35. Stukalo O.A. Communicative teaching method. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпропетровськ: ДДАЕУ, 2015. С. 29.

36. Stukalo O.A. Main tasks of teaching Latin. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпропетровськ: ДЗ «Дніпропетровська медична академія міністерства охорони здоров'я України », 2016. С. 125–126.

37. Stukalo O.A. Major principles of teaching Latin. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAU*, 2016. P. 39–41.

38. Стукало О.А. Сучасні підходи до викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах *Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: V Всеукраїнська наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених*. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2017. С. 136–139.

39. Stukalo O.A. Teaching approaches: the Grammar-translation method. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпро: ДЗ «Дніпропетровська медична академія міністерства охорони здоров'я України », 2017. С. 95 –96.

40. Stukalo O.A. Professional competence and pedagogical skills of a teacher. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи: матер. XI Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпропетровськ: ДДАЕУ, 2017. С. 45 – 47.

41. Стукало О.А. Навчання студентів іншомовному професійному спілкуванню. *Україна-Німеччина: горизонти освіти і культури: Зб.наук. праць між нар. наук.-практ. конф.* Київ: «Мілленіум», 2017. С.140 –141.

42. Stukalo O.A. Interdisciplinary approach of teaching English at university. *Наука і техніка: перспективи XXI століття: матер. міжнар.*

міжвуз. наук.-практ. конференції молодих вчених. Дніпро: ДВНЗ «ПДАБА, 2017. С. 296–298.

43. Стукало О.А. До питання формування професійного спілкування. *Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: VI Всеукраїнська наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і науковців.* Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. С. 173–175.

44. Stukalo O.A. Creating a communicative classroom. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції.* Дніпро: ДЗ «Дніпропетровська медична академія міністерства охорони здоров'я України », 2018. С. 103 –104.

45. Stukalo O.A. Professional communication of future veterinarians. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAU,* 2018. P. 50 – 52.

46. Stukalo O.A. Formation of professional communication of future veterinarians in the process of foreign language learning. *Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації: Матер.6-ої наук.-практ. конференції.* Дніпро: Поліграфічний відділ ДДАЕУ, 2018. С. 48 – 50.

47. Stukalo O.A. Communication between teachers and students. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. наук.-практ. конференції з міжнародною участю.* Дніпро: ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», 2019. С.163 – 164.

48. Stukalo O.A. Grammar-translation method of teaching English. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи: матер. XIII Міжвуз. наук.-практ. конференції.* Дніпро: ДДАЕУ, 2019. С. 60 – 62.

49. Стукало О.А. Особливості підготовки студентів немовних ЗВО до професійного спілкування. *VII Всеукраїнська наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і науковців.* Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. С. 202–205.

50. Stukalo O.A. Modern technologies in teaching a foreign language. *Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: матер X Міжнар. наук.-практ. конференції*. Дніпро: Друкарня «Стандарт», 2019. С.151-153.

51. Stukalo O.A. Professional communication skills of agricultural universities students. *«Пантелеймон Куліш – громадянин, науковець, перекладач»: Міжнародна наук.-практ. конференція*. Київ: «Мілленіум», 2019. С. 134-136.

52. Stukalo O.A. Key communication skills for career progression. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. наук.-практ. конференції з міжнародною участю*. Дніпро, 2020. С.114 – 115.

53. Stukalo O.A. Developing effective communication skills. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAU*, 2020. P.70 – 71.

54. Stukalo O.A. Effective communication. *Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. С. 30–32.

55. Стукало О.А. Особливості навчання студентів іншомовному професійному спілкуванню. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Запоріжжя: КПУ, 2020. С. 53-56.

56. Stukalo O.A. Method of project in teaching a foreign language. *Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Т.1. Дніпро: Друкарня «Стандарт», 2020. С.128-129.

57. Stukalo O.A. Interactive technologies in teaching English. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи: матеріали міжвузівської XV науково-практичної конференції*. Дніпро: ДДАЕУ, 2021.

C.69 – 70.

58. Stukalo O. Interactive technologies in teaching foreign languages at universities. *Соціокомунікативний простір України: історія та сьогодення: зб. Матеріалів IV Міжнародної очно-дистанційної наук.-практ. Конф. до 150-річчя від дня народження Лесі Українки*. Київ: Міленіум, 2021. С.43-45.

59. Стукало О.А. Використання інтерактивних технологій при навчанні іноземним мовам в університеті. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: Матеріали XXIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Дніпро, 2021. С.76 – 77.

60. Stukalo O. A. Formation of professional communication. *Україна між Сходом і Заходом: проблеми і перспективи міжкультурної комунікації (до 150-річчя від дня народження Агатангела Кримського): зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конференції*. Київ, 2021. С. 64-65.

61. Stukalo O.A. Foreign language for professional communication. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2021. С. 145-148.

62. Stukalo O. A. Functions of professional communication. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2021. С. 68-71.

63. Stukalo O.A. Communication process. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Рівне: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Ч.4. С. 218-220.

64. Stukalo O.A. Professional communication in the process of foreign language learning. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції: у 2 т. Т. 2*. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2022. С. 398-402.

65. Stukalo O.A. Professional communication of future veterinarians. *Теоретичні та практичні питання аграрної науки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 18 травня 2022 р.: у 2х ч. Дніпро, 2022. Ч. 2. С.52-53.*

66. Stukalo O.A. Professional communication of future specialists. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи (до 100-річчя заснування Дніпровського державного аграрно-економічного університету): матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро: ДДАЕУ, 2022. С.56-57.*

67. Stukalo O. Modern approaches to the foreign language teaching. *Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 27-28 жовтня 2022 р. Дніпро: ДДАЕУ, 2022. С 312-313.*

68. Stukalo O.A. Importance of language in modern society. *Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації (до 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди) зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конф., Київ, 10 - 11 листопада 2022 р. Київ, 2022. С. 64-65.*

69. Стукало О.А. Формування професійного спілкування. *Медицина і психологія в репродукції людини – мультидисциплінарний підхід: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 20–21 жовтня 2022 р., м. Київ. Київ, 2022. С. 103-104.*

70. Stukalo O. Pedagogical communication between teachers and students. *Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору: перспективи та реалії: тези доповідей науково-практичної конференції 28.03-31.03.2023р. Дніпро: Друкарня «Стандарт» (ПП Бойко В.В.), 2023. С. 76-77.*

71. Stukalo O.A. Methods of English language teaching. *Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: мат. Міжн. наук.-практ. конф., секція 4: Якість освіти*

та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів (м. Київ, 25 трав. 2023 р.). Київ, 2023. С. 61-62.

72. Stukalo O.A. Functions of language in communication. *“Linguistics and Methodology in LSP training”* (до 100-річчя заснування Дніпровського державного аграрно-економічного університету): матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, (13 квітня 2023 року). Дніпро: ДДАЕУ, 2023. С. 130.

SUMMARY

O. Stukalo. Teaching prospective veterinarians to communicate professionally in the process of studying humanities. Qualifying scientific work published as a manuscript.

The dissertation thesis submitted for the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 015 «Professional Education». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2023.

The thesis is devoted to the study of the problem of forming the readiness of prospective veterinarians for professional communication.

The professional training of prospective veterinarians is becoming increasingly important given the growing role of Ukraine's agricultural sector in ensuring the country's food security and overcoming the global economic crisis. The situation has been exacerbated by Russia's aggressive war against Ukraine, which has further caused a number of problems. Some of them are related to the staffing of the sector, both in the current situation and with the prospect of post-war reconstruction of the country. Therefore, the requirements for the training of agricultural specialists in higher education institutions are growing, as they must adapt to the new realities and conditions of professional activity. There is a growing need for highly qualified specialists, in particular veterinarians, who not only possess professional knowledge and skills, but also are also capable of professional communication when working in a team or communicating with customers. The need to solve the problem of staffing prompts a rethinking of approaches to the training of prospective veterinarians with an emphasis on the comprehensive development of these specialists, which will enable the successful resolution of professional issues through discussion, debate, conversation, and consultation in the process of professional communication. Therefore, one of the urgent problems in the field of professional training of prospective veterinarians in higher education institutions is, in particular, the formation of their readiness for professional communication.

The purpose of the study is to identify, theoretically substantiate and experimentally test the pedagogical conditions for the formation of prospective veterinarians' readiness for professional communication in the educational process.

The main aspects of training prospective veterinarians for professional communication are identified, which include: studying the Ukrainian language for professional purposes, which will facilitate successful communication in further professional activities with colleagues, management, customers and other categories of communicators in professional situations; studying one of the foreign languages, which will allow to communicate on professional topics with foreign partners and get acquainted with the latest achievements of veterinary science and practice in other countries; learning Latin to master pharmacological, anatomical, and medical terminology.

It is stated that the training of prospective veterinarians for professional communication is considered by foreign scientists to be almost at the same level of importance as professional courses. Particular attention is paid to effective interpersonal communication and conflict management. Communication activities include conversations, communication in stressful situations, professional and business communication, and communication about the treatment plan.

In determining the pedagogical conditions for training prospective veterinarians for professional communication, we focused on a harmonious combination of student personality development and professionalisation. The basis of training prospective veterinarians for professional communication is the logic of selecting the content of training in the following sequence: from the communicative aspect (selection of topics and situations of communication) to the linguistic (selection of texts and language inventory) and to the completion of the procedural and psychophysiological (selection of knowledge, skills and abilities that must be mastered to form communicative competence).

Understanding pedagogical conditions as factors influencing the creation and development of a certain education, and relying on the achievements of scientists, the following pedagogical conditions have been identified that will

contribute to the formation of prospective veterinarians' readiness for professional communication in the process of studying humanities: ensuring positive motivation of prospective veterinarians for professional communication; multidimensional language training of prospective veterinarians in the educational process; use of a set of traditional and interactive technologies in the process of training prospective veterinarians for professional communication.

A structural and functional model of the process of forming the readiness of prospective veterinarians for professional communication has been developed, the defining element of which is the goal, and the other elements of the model are subordinated to it. In accordance with the goal, which is the formation of readiness for professional communication, the result is defined, which is specified in the following components: positive motivation for professional communication, knowledge of the peculiarities of professional communication, ability to resolve conflict situations, language and speech knowledge (native language, foreign language, Latin), and a set of communication skills. The proposed model is based on the pedagogical conditions for the formation of prospective veterinarians' readiness for professional communication.

The criteria, indicators and levels of formation of prospective veterinarians' readiness for professional communication are specified. The criteria for the formation of prospective veterinarians' readiness for professional communication include: motivational, cognitive, and operational. Based on the degree of manifestation of a number of indicators of the defined criteria, the levels of formation of the studied phenomenon are distinguished: high, medium and low.

The scientific novelty of the results obtained is that: for the first time, the pedagogical conditions that contribute to the formation of prospective veterinarians' readiness for professional communication are identified and substantiated: ensuring positive motivation of prospective veterinarians for professional communication; multidimensional language training of prospective veterinarians in the educational process; use of a set of traditional and interactive technologies in the process of preparing prospective veterinarians for professional

communication. The theoretical provisions on the essence and structure of professional communication of prospective veterinarians; criteria and indicators of the formation of prospective veterinarians' readiness for professional communication were clarified. The organisational and methodological support of the process of forming the readiness of prospective veterinarians for professional communication through the use of interactive learning technologies has been improved; the understanding of the process of forming the readiness of prospective veterinarians for professional communication as a process of mastering the necessary communication competencies and gaining experience in professional communication has been further developed.

The possibility of using interactive learning technologies in the process of forming the readiness of prospective veterinarians for professional communication is considered. It is stated that interactive learning technologies are teaching students in such a way that they are actively involved in this process. This mainly happens through: teacher-student interaction, student interaction, use of audio, images and video, practical demonstrations and exercises. Some of the possible types of classes based on the use of interactive technologies are presented.

The experimental verification of the effectiveness of the identified and theoretically grounded pedagogical conditions for the formation of prospective veterinarians' readiness for professional communication in the educational process of agricultural higher education institutions confirmed their effectiveness.

The results of the thesis research can be used to form the readiness of prospective veterinarians for professional communication in higher education institutions that train such specialists, as well as in the system of advanced training of teachers of these institutions. Promising areas for further research are the study of students' motivation to improve their own level of readiness for professional communication, the development of communication skills, and the development of educational and methodological support for the process of forming the readiness of future veterinarians for professional communication.

Key words: motivation, professional communication, communication skills, prospective veterinarian, agricultural sector, professional training, higher education institutions.

LIST OF PUBLISHED PAPERS ON THE SUBJECT OF THE THESIS

Articles in scientific professional publications of Ukraine

1. Stukalo O.A. The role of the Ukrainian language for professional purposes in the formation of the future veterinarian. *Pedagogy of higher and secondary schools: a collection of scientific papers*. 2012, no. 34, pp. 125 – 132.
2. Stukalo O.A. Features of pedagogical communication in a higher agricultural educational institution. *Pedagogy of forming a creative personality in higher and secondary schools: a collection of scientific papers*. 2013. Issue 33 (86), pp. 622 - 626.
3. Stukalo O.A. Features of professional communication in the activity of an agricultural specialist. *Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series "Pedagogy. Psychology. Philosophy"*. 2013. Issue 192. Part 2, pp.183 - 189.
4. Latin scientific terminology in the professional speech of prospective veterinarians. *Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series "Philological Sciences"*. 2013. Issue 186. Part 2, pp.119 – 123.
5. Formation of professional communication of prospective veterinarians. *Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series "Pedagogy. Psychology. Philosophy"*. 2014. Issue. 199. Part 1, pp. 346 – 351.
6. Stukalo O.A. Methods of professional teaching of Latin to future veterinarians. *Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series "Philological Sciences"*. 2014. Issue 206, pp. 191 - 199.

7. Stukalo O.A. Latin terminology in the professional speech of future veterinarians. *Scientific journal "Innovative Pedagogy"*. 2020. Issue 22. Vol. 3, p.p. 99 – 102.

8. Stukalo O.A. Pedagogical conditions of future veterinarian's preparation for professional communication. *Pedagogy of forming a creative personality in higher and secondary schools: a collection of scientific papers*. 2020. Issue 69, p.p. 222 – 229.

9. Stukalo O.A. Professional culture in the context of future veterinarians training. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects*. 2021. Issue 84, p.p. 93–97.

10. Stukalo O.A. Modern approaches to teaching a foreign language at agricultural higher education institution. *Pedagogy of forming a creative personality in higher and secondary schools: a collection of scientific papers*. 2022. Issue 81, p.p. 74 –77.

11. Methodological features of teaching Latin to prospective veterinarians. *Topical issues of humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University*. 2022. Issue 48. Vol. 2, p.p. 233–237.

12. Stukalo O.A. The role of a foreign language in the preparation of agricultural universities students for professional communication. *Pedagogy of forming a creative personality in higher and secondary schools: a collection of scientific papers..* 2022. Issue 85, p.p. 40 – 44.

Articles in other scientific publications

13. Stukalo O.A. Foreign professional communication teaching of agricultural universities students. *Virtus: Scientific Journal*. 2017. № 14. P. 123–126.

14. Stukalo O.A. Peculiarities of professional communication formation of future veterinarians. *Virtus: Scientific Journal*. 2018. № 23. P. 161–164.

15. Stukalo O.A. Formation of professional communication skills of agricultural universities students. *Virtus: Scientific Journal*. 2019. № 32. P. 120–123.

16. Stukalo E.A. The use of interactive technologies in the training of future veterinarians. *Colloquium-journal*. 2021. № 7 (94). P. 20 – 23.

17. Stukalo O.A. Training of future veterinarians for professional communication by means of interactive technologies. *The journal "Scientific Review"*. 2021. № 2 (74). P. 26 – 35.

Abstracts of scientific papers

18. Stukalo O.A. Latin as a means of indirect communication of veterinarians. "Latin is a link between antiquity and modernity". *Collection of materials of the interregional scientific and methodological seminar on Latin*. Dnipro: Adverta, 2011. P. 40 – 41.

19. Stukalo O.A. Pedagogical communication. Actual problems of teaching foreign students: material. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DGMA, 2012. P. 172 – 173.

20. Stukalo O.A. Features of the formation of speech competence of the prospective agrarian specialist. Agrarian science of the XXI century: realities and prospects: material. International scientific and practical Internet conference. Dnipropetrovsk: Printing house of the State Agrarian University, 2012. P. 67 – 69.

21. Stukalo O.A. Features of professional communication of students of agricultural universities. *Theory and methodology of vocational education: realities and prospects of the XXI century: materials. International scientific and practical conference*. Kyiv: National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. 2012. P. 135 – 137.

22. Modern methods of teaching foreign languages in a higher education institution. *Tendencies and prospects for the development of teaching foreign languages in an innovative society: materials. regional scientific conference*. Dnipro: Nauka i Osvita Publishing House, 2012. P. 109 – 111.

23. Stukalo O.A. Features of teaching professional communication to university students. *Update of socio-psychological and pedagogical science at the stage of nation-building: abstracts of the All-Ukrainian scientific and practical conference*. Zaporizhzhia: KPU, 2012. P. 100–101.

24. Stukalo O.A. Professional communication and activity. *Modern socio-economic systems and problems of education: inter-university scientific-practical conference of graduate students and young scientists: abstracts*. Dnipro: Alfred Nobel University of Dnipro, 2012. P. 162 –164.

25. Stukalo O.A. Professional communication skills. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference*. Dnipropetrovsk: DDAU, 2012. P. 34.

26. Stukalo O.A. Professional communication of students-agrarians. Young scientists-agrarians: traditional and new aspects of research: *materials. International scientific and practical Internet conference of young scientists and students*. Dnipropetrovsk: Printing house of the State Agricultural University, 2012. P. 68 – 70.

27. Stukalo O.A. The language of professional communication as a functional type of the Ukrainian literary language. Actual problems of teaching foreign students: material. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: State Institution "Dnipropetrovsk Medical Academy", 2013. P. 136 – 137.

28. Stukalo O.A. On the structure of pedagogical communication. Modern socio-economic systems and problems of education: *I All-Ukrainian scientific and practical conference of young scientists and graduate students: abstracts*. Dnipro: Alfred Nobel University of Dnipro, 2013. P. 198 –200.

29. Stukalo O.A. Methodological methods of professionally oriented teaching Latin to students of agricultural specialities. "Activity-based approach to learning Latin". *Collection of materials of the methodological seminar for teachers*

of Latin in higher and secondary educational institutions of Dnipropetrovsk region. Dnipro: Porogi, 2013. P.23-25.

30. Stukalo O.A. Learning Latin terminology by future veterinarians. *Actual problems of teaching foreign students: material. Interuniversity scientific and practical conference.* Dnipropetrovsk: State Institution "Dnipropetrovsk Medical Academy", 2014. P. 108.

31. Stukalo O.A. Formation of professional communication of future veterinarians. *Modern socio-economic systems and problems of education: all-Ukrainian scientific and practical conference of young scientists and graduate students: abstracts.* Dnipro: Alfred Nobel University of Dnipro., 2014. P. 138 – 140.

32. Stukalo O.A. Pedagogical communication in the conditions of a higher agricultural educational institution. *Theory and methodology of professional education: scientific readings named after Professor Viktor Sydorenko: a collection of supplementary materials and abstracts of the International Conference.* Kyiv: National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. 2014. P. 193 – 195.

33. Stukalo O.A. Importance of communication skills for professionals. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference.* Dnipropetrovsk: DDAU, 2014. P. 16.

34. Stukalo O.A. Methods of teaching foreign languages in higher education *Actual problems of teaching foreign students: proceedings of the Interdisciplinary scientific and practical conference. Interuniversity scientific and practical conference.* Dnipropetrovsk: State Institution "Dnipropetrovsk Medical Academy of the Ministry of Health of Ukraine", 2015. P. 109.

35. Stukalo O.A. Communicative teaching method. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference.* Dnipropetrovsk: DDAU, 2015. P. 29.

36. Stukalo O.A. Main tasks of teaching Latin. *Actual problems of teaching foreign students: proceedings of the Interdisciplinary scientific and practical conference. Interuniversity scientific and practical conference*. Dnipropetrovsk: State Institution "Dnipropetrovsk Medical Academy of the Ministry of Health of Ukraine", 2016. P. 125–126.

37. Stukalo O.A. Major Principles of teaching Latin. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. X Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAEU*, 2016. P. 39–41.

38. Stukalo O.A. Modern approaches to teaching foreign languages in higher education institutions. *Modern higher education: problems and prospects: V All-Ukrainian scientific and practical conference of students, postgraduates and young scientists*. Dnipro: Alfred Nobel University, 2017. P. 136–139.

39. Stukalo O.A. Teaching approaches: the Grammar-translation method. *Actual problems of teaching foreign students: proceedings of the Interdisciplinary scientific and practical conference. Interuniversity scientific and practical conference*. Dnipropetrovsk: State Institution "Dnipropetrovsk Medical Academy of the Ministry of Health of Ukraine", 2017. P. 95 –96.

40. Stukalo O.A. Professional competence and pedagogical skills of a teacher. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. X Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAEU*, 2017. P. 45 – 47.

41. Stukalo O.A. Teaching students foreign language professional communication. *Ukraine-Germany: horizons of education and culture: Proceedings of the international scientific and practical conference*. Kyiv: Millennium, 2017. P.140 –141.

42. Stukalo O.A. Interdisciplinary approach of teaching English at university. *Science and technology: prospects of the XXI century: materials of the international interuniversity scientific and practical conference of young scientists. Dnipro: SPSPA*, 2017. P. 296–298.

43. Stukalo O.A. To the question of the formation of professional communication. *Modern higher education: problems and prospects: VI All-Ukrainian scientific and practical conference of students, postgraduates and scientists*. Dnipro: Alfred Nobel University, 2018. P. 173–175.

44. Stukalo O.A. Creating a communicative classroom. *Actual problems of teaching foreign students: proceedings of the Interdisciplinary scientific and practical conference. Interuniversity scientific and practical conference*. Dnipropetrovsk: State Institution "Dnipropetrovsk Medical Academy of the Ministry of Health of Ukraine", 2018. P. 103 –104.

45. Stukalo O.A. Professional communication of future veterinarians. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. XII Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAEU*, 2018. P. 50 – 52.

46. Stukalo O.A. Formation of professional communication of future veterinarians in the process of foreign language learning. *Development of forms and methods of modern management in the context of globalisation: Mater. 6th scientific and practical conference. Dnipro: Printing Department of the State Academy of Economic Sciences of Ukraine*, 2018. P. 48 – 50.

47. Stukalo O.A. Communication between teachers and students. *Actual problems of teaching foreign students: proceedings of the Interdisciplinary scientific and practical conference. Interuniversity scientific and practical conference*. Dnipropetrovsk: State Institution "Dnipropetrovsk Medical Academy of the Ministry of Health of Ukraine", 2019. P.163 – 164.

48. Stukalo O.A. Grammar-translation method of teaching English. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. XIII Interuniversity scientific and practical conference. Dnipro: DDAEU*, 2019. P. 60 –62.

49. Stukalo O.A. Peculiarities of training students of non-linguistic universities for professional communication. *VII All-Ukrainian scientific and*

practical conference of students, postgraduates and scientists. Dnipro: Alfred Nobel University, 2019. P. 202–205.

50. Stukalo O.A. Modern technologies in teaching a foreign language. *Ensuring sustainable development of the agrarian sector of the economy: problems, priorities, prospects: materials of the X International scientific and practical conference*. Dnipro: Printing house "Standard", 2019. P.151-153.

51. Stukalo O.A. Professional communication skills of agricultural universities students. *"Panteleimon Kulish - Citizen, Scholar, Translator": International scientific and practical conference*. Kyiv: Millennium, 2019. P. 134-136.

52. Stukalo O.A. Key communication skills for career progression. *Actual problems of teaching foreign students: materials of scientific and practical conference with international participation*. Dnipro, 2020. P.114 – 115.

53. Stukalo O.A. Developing effective communication skills. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference*. Dnipro: DDAEU, 2020. P.70 – 71.

54. Stukalo O.A. Effective communication. *Modern higher education: promising and priority areas of research: materials of the International Scientific and Practical Conference. International scientific-practical conference*. Dnipro: Alfred Nobel University, 2020. P. 30–32.

55. Stukalo O.A. Features of teaching students foreign language professional communication. *Pedagogy and psychology: the current state of development of scientific research and prospects: Materials of the International Scientific and Practical Conference*. Zaporizhzhia: KPU, 2020. P. 53-56.

56. Stukalo O.A. Method of project in teaching a foreign language. *Ensuring sustainable development of the agrarian sector of the economy: problems, priorities, prospects: materials of the XI International Scientific and Practical Internet Conference*. Vol.1. Dnipro: Printing house "Standard", 2020. P.128-129.

57. Stukalo O.A. Interactive technologies in teaching English. *Training of*

specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipro: DDAEU, 2021. P.69 – 70.

58. Stukalo O. Interactive technologies in teaching foreign languages at universities. *Socio-communication space of Ukraine: history and present: Proceedings of the IV International full-time and remote scientific and practical conference. Conf. to the 150th anniversary of Lesya Ukrainka*. Kyiv: Millennium, 2021. P. 43-45.

59. Stukalo O.A. The use of interactive technologies in teaching foreign languages at the university. *Actual problems of teaching foreign students: Materials of the XXIII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. Dnipro, 2021. P.76 – 77.

60. Stukalo O. A. Formation of professional communication. *Ukraine between East and West: Problems and Prospects of Intercultural Communication (on the occasion of the 150th anniversary of Agatangel Krymsky's birth): proceedings of the international scientific and practical conference*. Kyiv, 2021. P. 64-65.

61. Stukalo O.A. Foreign language for professional communication. *Pedagogy and psychology today: postulates of the past and modern theories: Collection of scientific papers of the participants of the international scientific and practical conference*. Odesa: NGO "Southern Foundation of Pedagogy", 2021. P. 145-148.

62. Stukalo O. A. Functions of professional communication. *Pedagogy and psychology: the current state of development of scientific research and prospects: materials of the International Scientific and Practical Conference*. Zaporizhzhia: Classical Private University, 2021. P. 68-71.

63. Stukalo O.A. Communication process. *Research of innovations and prospects for the development of science and technology in the XXI century: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. Rivne: Helvetica Publishing House, 2021. Part 4. P. 218-220.

64. Stukalo O.A. Professional communication in the process of foreign language learning. *Innovative Solutions in Economics, Business, Public Communications and International Relations: Proceedings of the II International Scientific and Practical Internet Conference: in 2 volumes. Vol. 2.* Dnipro: University of Customs and Finance, 2022. P. 398-402.

65. Stukalo O.A. Professional communication of future veterinarians. *Theoretical and practical issues of agricultural science: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Dnipro, 18 May 2022: in 2 parts, 2022. Part 2.* P.52-53.

66. Stukalo O.A. Professional communication of future specialists. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects (to the 100th anniversary of the Dnipro State Agrarian and Economic University): materials of the First All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference.* Dnipro: DDAEU, 2022. P.56-57.

67. Stukalo O. Modern approaches to the foreign language teaching. *Ensuring sustainable development of the agrarian sector of the economy: problems, priorities, prospects: materials of the XIII International Scientific and Practical Internet Conference on 27-28 October 2022.* Dnipro: DDAEU, 2022. P. 312-313.

68. Stukalo O.A. Importance of language in modern society. *The Spiritual Code of Ukrainian Identity in the Dimension of Intercultural Communication (to the 300th Anniversary of the Birth of H. S. Skovoroda) Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Kyiv, 10-11 November 2022.* P. 64-65.

69. Stukalo O.A. Formation of professional communication. *Medicine and psychology in human reproduction – a multidisciplinary approach: materials of the II International Scientific and Practical Conference, 20-21 October 2022, Kyiv 2022.* C. 103-104.

70. Stukalo O. Pedagogical communication between teachers and students. *Accounting and financial, information and language and communication support*

for sustainable development of the agrarian sector: prospects and realities: abstracts of the scientific and practical conference 28.03-31.03.2023: Printing house "Standard" (PE Boyko V.V.), 2023. P. 76-77.

71. Stukalo O.A. Methods of English language teaching. *Food and Environmental Security in the Context of War and Post-War Reconstruction: Challenges for Ukraine and the World: in. International Scientific and Practical Conference, Section 4: Quality of Education and Humanities in the Context of War and Global Challenges (Kyiv, 25 May 2023). Kyiv, 2023. P. 61-62.*

72. Stukalo O.A. Functions of language in communication. *"Linguistics and Methodology in LSP training" (to the 100th anniversary of the foundation of Dnipro State Agrarian and Economic University): materials of the I International Scientific and Practical Internet Conference, (13 April 2023). Dnipro: DDAEU, 2023. P. 130.*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	34
ВСТУП.....	35
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЕТЕРИНАРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ.....	43
1.1. Проблема підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування у працях дослідників.....	43
1.2. Аспекти професійного спілкування ветеринарів, їх сутність і структура.....	56
1.3. Зарубіжний досвід підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.....	76
Висновки до першого розділу.....	84
Список використаних джерел до першого розділу.....	86
РОЗДІЛ 2. НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЕТЕРИНАРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН.....	97
2.1. Педагогічні умови підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.....	97
2.2. Структурно-функціональна модель процесу підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування під час вивчення гуманітарних дисциплін.....	105
2.3. Використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.....	115
Висновки до другого розділу.....	124
Список використаних джерел до другого розділу.....	126
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЕТЕРИНАРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН.....	132

3.1	Організація експериментальної роботи.....	132
3.2	Реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін....	138
3.3	Аналіз результатів експерименту та перспективи подальшого вдосконалення підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.....	170
	Висновки до третього розділу.....	179
	Список використаних джерел до другого розділу.....	181
	ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	184
	ДОДАТКИ.....	186

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГСВОУ – галузевий стандарт вищої освіти України

ЗВО – заклад вищої освіти

МОН – Міністерство освіти і науки

НМК – навчально-методичний комплекс

ОС – освітній рівень

РП – робоча програма

СМЯ – система менеджменту якості

УМПС – українська мова професійного спрямування

DISC – домінування, вплив, сталість, відповідність

ЄС – European Commission (Європейська комісія)

ECTS – European Credit Transfer System (Європейська кредитно-трансферна система)

LLL – Lifelong Learning (навчання впродовж життя)

ВСТУП

Актуальність дослідження. Роль аграрної галузі України постійно зростає з огляду на забезпечення продовольчої безпеки країни й подолання економічної кризи. Ситуація загострилась у зв'язку з агресивною війною Росії проти України, що додатково зумовило виникнення низки проблем. Деякі з них пов'язані з кадровим забезпеченням галузі, як в умовах нинішнього стану, так і з перспективою післявоєнної відбудови країни. Тому вимоги до підготовки фахівців аграрного профілю у закладах вищої освіти зростають, адже вони мають адаптуватися до нових реалій і умов професійної діяльності. Зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях, зокрема, ветеринарних лікарях, які не тільки володіють професійними знаннями й уміннями, але й здатні до професійного спілкування під час роботи у команді чи комунікації із замовниками. Необхідність вирішення проблеми кадрового забезпечення спонукає до переосмислення підходів до підготовки майбутніх ветеринарів з акцентуванням на всебічний розвиток цих фахівців, що уможливить успішне вирішення професійних питань шляхом обговорення, дискусії, бесіди, консультації у процесі професійного спілкування. Тому однією з актуальних проблем у сфері професійної підготовки майбутніх ветеринарів у закладах вищої освіти стає, зокрема, формування їхньої готовності до професійного спілкування.

Нові вимоги до майбутніх фахівців у сфері ветеринарної медицини орієнтують їх на тісну співпрацю з партнерами, вирішення професійних завдань шляхом професійного спілкування, узгодження власних професійних інтересів з актуальними потребами суспільства з метою успішної професійної діяльності та особистісної самореалізації.

Актуальність зазначеної проблеми, необхідність її дослідження й вирішення зумовлені низкою суперечностей між:

- об'єктивними потребами суспільства у висококваліфікованих ветеринарних лікарях з високим рівнем готовності до професійного спілкування

та недостатньо гнучкою реакцією закладів вищої освіти, у яких реалізуються програми підготовки фахівців цієї спеціальності;

– визнанням психолого-педагогічною наукою переваг інтерактивних технологій навчання та схильністю закладів вищої освіти до використання у освітньому процесі традиційних методів навчання, що суттєво знижує ефективність підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування;

– усвідомленням необхідності вдосконалення процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування і недостатньою розробленістю в сучасній педагогічній науці його науково-педагогічного забезпечення.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що створено теоретичні передумови для успішного вирішення цієї проблеми. Вивчення питання формування окремих складників професійного спілкування фахівців відображено в працях А.Алексюк, С.Амеліної, Л.Барановської, С.Гончаренка, І.Зязюна, М. Приходько, Т. Сущенко та ін.

Особистісна зорієнтованість процесу підготовки майбутніх фахівців, що є важливим для їхньої якісної підготовки до професійного спілкування, була предметом вивчення І.Беха, В.Семиченко, Л.Сущенко та ін.

Психологічне підґрунтя професійної компетентності фахівців розглядається у дослідженнях О. Гури, Л.Орбан-Лембрик та ін.

Питання формування підготовки до спілкування в професійній діяльності фахівців різних сфер вивчали В. Бабенко, В. Баранюк, Т. Бутенко, М. Васильєва, Н. Волкова, Ю. Вторнікова, І. Голопич, О. Гридзук, Т. Єщенко, О.Канюк, К. Касярум, Н. Кондратенко, Н. Костриця, Т. Лаврухіна, О. Павленко, О.Піддубцева, О.Підлубна, З. Підручна, І. Ратомський, Л. Савенкова, О. Семеног, Л. Сергієнко, С. Скворцова, Т. Спіріна, Г. Улунова, С. Хоцкіна.

Наукові праці дослідників акцентують на багатоаспектності процесу формування готовності майбутніх фахівців до професійного спілкування.

Водночас недостатньо висвітленим залишається питання формування цього утворення саме у майбутніх ветеринарів. У процесі проведення наукових досліджень вітчизняні вчені вивчали тільки деякі питання професійного спілкування майбутніх аграріїв. Зокрема, це: теоретико-методичні основи навчання професійного спілкування студентів вищого аграрного навчального закладу (Л. Барановська), впровадження моделі формування професійно-термінологічної компетентності у фаховій підготовці аграрників (Л.Вікторова), педагогічні аспекти формування комунікативних вмінь студентів (В.Кручек), підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі (Ю. Ніколаєнко).

Зважаючи на актуальність проблеми, недостатню її розробленість у педагогічних дослідженнях та необхідність створення у закладах вищої освіти, які здійснюють професійну підготовку майбутніх ветеринарів сукупності педагогічних умов, які б сприяли формуванню їхньої готовності до професійного спілкування, темою дисертації було обрано: **«Підготовка майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах комплексної наукової теми «Розвиток педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти в умовах освітніх трансформацій» кафедри управління та освітніх технологій Національного університету біоресурсів і природокористування України (державний номер реєстрації 0118U004694). Тема дисертації затверджена рішенням наукової ради гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 2 від 19 листопада 2019 року).

Мета дослідження – визначити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у межах освітнього процесу.

Завдання дослідження. Для досягнення мети були визначені такі завдання дослідження:

- на підставі аналізу наукових джерел вивчити стан розробленості досліджуваної проблеми з метою визначення основних напрямів формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування;
- теоретично обґрунтувати й розробити модель процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у межах освітнього процесу університету;
- визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови, спрямовані на формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування;
- експериментально перевірити ефективність визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Об’єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх ветеринарів.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування в освітньому процесі аграрних закладів вищої освіти.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування має стати невід’ємною складовою частиною їхньої професійної підготовки і може бути ефективним за таких умов:

- забезпечення позитивної мотивації майбутніх ветеринарів до професійного спілкування;
- різноаспектна мовна підготовка майбутніх ветеринарів у освітньому процесі;
- використання комплексу традиційних та інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Методи дослідження. Для досягнення мети і вирішення поставлених завдань використано комплекс методів дослідження, а саме:

- *теоретичні*: аналіз, класифікація наукових даних – для вивчення стану науково-теоретичного й практичного розв’язання досліджуваної проблеми, визначення сутності професійного спілкування майбутніх ветеринарів; синтез, порівняння й узагальнення – для зіставлення різних поглядів учених на питання професійного спілкування фахівців; моделювання – для розробки моделі процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування;

- *емпіричні*: методи анкетування, тестування, бесіди, педагогічний експеримент – для визначення стану сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування та перевірки ефективності визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування;

- *статистичні*: для обробки цифрових даних та підтвердження ефективності отриманих результатів педагогічного експерименту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *уперше* визначено й обґрунтовано педагогічні умови, що сприяють формуванню готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування: забезпечення позитивної мотивації майбутніх ветеринарів до професійного спілкування; різноаспектна мовна підготовка майбутніх ветеринарів у освітньому процесі; використання комплексу традиційних та інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

- *уточнено* теоретичні положення про сутність і структуру професійного спілкування майбутніх ветеринарів; критерії та показники сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування;

- *удосконалено* організаційно-методичне забезпечення процесу

формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування на основі використання інтерактивних технологій навчання;

– *набуло подальшого розвитку* розуміння процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування як процесу оволодіння необхідними комунікативними компетентностями та набуття досвіду професійного спілкування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоновано й упроваджено у освітній процес структурно-функціональну модель формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування. Обґрунтовано й впроваджено педагогічні умови формування цього утворення. Розроблено комплекс практичних завдань з дисциплін «Українська мова для професійного спрямування» й «Іноземна мова» з акцентуванням на підготовці до професійного спілкування, зокрема, щодо вивчення відповідного мовного матеріалу й розвитку комунікативних умінь. Удосконалено викладання зазначених дисциплін за рахунок використання інтерактивних технологій навчання. Деякі розробки автора, що використовувались на практиці під час проведення формувального експерименту, планується узагальнити у вигляді методичних рекомендацій «Методичні рекомендації до формування умінь і навичок професійного спілкування».

Використання розроблених методичних матеріалів можливе в системі закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців з ветеринарної медицини, а також у процесі підвищення кваліфікації викладачі цих закладів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Дніпровського державного аграрно-економічного університету (довідка № 44-11-895 від 05.12.2023 р.), Інституту післядипломної освіти Дніпровського державного аграрно-економічного університету (довідка № 44-11-902 від 08.12.2023 р.), Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Апробація результатів дисертації. Матеріали дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях, зокрема:

– *міжнародного рівня*: «Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи» (Дніпропетровськ, 2012); «Теорія та методика професійної освіти: реалії та перспективи XXI століття» (Київ, 2012, 2014); «Україна-Німеччина: горизонти освіти і культури» (Київ, 2017); «Наука і техніка: перспективи XXI століття» (Дніпро, 2017); «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектора економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (Дніпро, 2020, 2022); «Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи» (Запоріжжя, 2020, 2021); «Соціокомунікативний простір України: історія та сьогодення» (Київ, 2021); Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії (Одеса, 2021); «Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті» (Рівне, 2021); «Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах» (Дніпро, 2022); «Теоретичні та практичні питання аграрної науки» (Дніпро, 2022); II Міжнародна науково-практична конференція «Медицина і психологія в репродукції людини – мультидисциплінарний підхід» (Київ, 2022); «Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу» (Київ, 2023); I Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Linguistics and Methodology in LSP training» (Дніпро, 2023);

– *всеукраїнського рівня*: міжрегіонального науково-методичного семінару з латинської мови (Дніпропетровськ, 2011, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017); «Актуальні проблеми навчання іноземних студентів» (Дніпропетровськ, 2012, 2013, 2014, 2018, 2019, 2020); «Тенденції та перспективи розвитку викладання іноземних мов в інноваційному суспільстві» (Дніпропетровськ, 2012); «Оновлення соціально-психологічної та педагогічної науки на етапі націєтворення» (Запоріжжя, 2012); «Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології» (Дніпропетровськ, 2012, 2013, 2014); «Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи» (Дніпропетровськ, 2012, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023); «Сучасна вища освіта: проблеми та

перспективи» (Дніпро, 2017, 2018); «Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації» (Дніпро, 2018); VII Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів і науковців (Дніпро, 2019); «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи» (Дніпро, 2019); «Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень» (Дніпро, 2020); «Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору: перспективи та реалії» (Дніпро, 2023).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дослідження відображено в 72 наукових працях, з них 12 – статті у фахових наукових виданнях; 5 – статті у інших виданнях; 55 – тези та матеріали конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (242 найменування, з них 21 – іноземними мовами). Загальний обсяг роботи становить 200 сторінок. Дисертація містить 4 рисунка та 6 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЕТЕРИНАРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

У розділі розглянуто дослідження вітчизняними і зарубіжними дослідників питання підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування, уточнено сутність і структуру професійного спілкування ветеринарів, охарактеризовано особливості підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у зарубіжних закладах вищої освіти.

1.1. Проблема підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування у працях дослідників

Проблема навчання спілкуванню привабила увагу науковців ще в 70-і роки ХХ століття. Зазвичай витoki її дослідження пов'язують з напрацюваннями А. Саймона, Е. Стоунса, Н. Фландерса та інших. Предметом подальших досліджень стали різні аспекти цього процесу. Зокрема, питання формування підготовки до спілкування в професійній діяльності фахівців різних сфер вивчали В. Бабенко, М. Васильєва, Н. Волкова, Ю. Вторнікова, К. Касярум, Л. Савенкова, О. Семеног, Л. Сергієнко, С. Скворцова (майбутніх фахівців освітньої галузі), Н. Кондратенко (майбутніх журналістів), Н. Костриця, С. Хоцкіна (майбутніх економістів), Т. Бутенко (майбутніх інженерів), В. Баранюк, О. Канюк (майбутніх фахівців соціальної роботи), І. Ратомський (майбутніх юристів), О. Павленко (майбутніх фахівців митної служби), З. Підручна (майбутніх перекладачів), І. Голопич (майбутніх поліцейських), Т. Спіріна (майбутніх соціальних педагогів), О. Підлубна (майбутніх пілотів), Г. Улунова (майбутніх державних службовців), Т. Єщенко (майбутніх фахівців технічних

спеціальностей), Т. Лаврухіна (майбутніх авіаційних диспетчерів), О. Гридчук (майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей).

Аналіз стану дослідження проблеми професійного спілкування показав, що вже сформована певна наукова база, сформульовано коло ідей, положень і підходів до проблеми навчання професійного спілкування. Водночас наукові основи системи навчання професійного спілкування майбутніх фахівців окремих галузей розроблені недостатньо. Зокрема, ще не розроблялась обґрунтована система навчання професійного спілкування майбутніх ветеринарів, хоч цей вид професійної діяльності має свої правила і особливості.

На думку М. Васильєвої, «комунікація під час виконання професійних функцій представниками певних професійних груп здобуває особливої значущості, підвищуючи вимоги до тих суб'єктів, хто її використовує як основний засіб професійної діяльності. Особливістю професій, що належать до типу «людина-людина», є постійна комунікація між фахівцями й іншими суб'єктами їхньої професійної діяльності. Це зумовлює пошук шляхів забезпечення ефективності виконання професійної діяльності через удосконалення здатності її фахівців до ефективного використання комунікативної функції» (Васильєва, 2017: 133). Дослідниця виокремлює аспекти спілкування: аксіологічний, в основі якого лежать гуманні цінності; моральний, оскільки комунікація здійснюється у сфері моральних відносин і взаєморозуміння; нормативний, який виявляється у орієнтації на норми суспільства (від використання знакових систем – мови, жестів, міміки до моральних і політичних форм взаємин); інформаційний, який ґрунтується на змісті соціально значущої інформації, що сприяє взаєморозумінню і взаємодії людей у процесі спілкування; історичний, оскільки форми і способи спілкування оформлялися в процесі історичного розвитку суспільства і людини (Васильєва, 2017: 135).

Авторка виокремлює складники комунікативної компетентності, а саме: «здатність контролювати процес спілкування й управляти ним (вольові

якості, спостережливість, гнучкість); здатність до розуміння і передбачення реакції співрозмовника (перцептивні вміння); іміджеві здатності (уміння подавати себе в спілкуванні, створювати позитивні враження, виступати авторитетом); уміння професійного використання вербальних і невербальних засобів спілкування; здатність до самовдосконалення в професійно-педагогічній комунікації» (Васильєва, 2017: 136).

Варто зазначити, що серед публікацій науковців, присвячених підготовці майбутніх фахівців до професійного спілкування, є також статті, що стосуються міжнаціонального спілкування. Зокрема, А. Козак, В.Малик проаналізували структуру та основні функції комунікативної культури студентів в умовах міжнаціонального спілкування. Дослідники встановили, що найбільш значущими для педагогічного аспекту комунікативної культури студентів в умовах міжнаціонального спілкування є особистісні показники в індивідуально-особистісному, комунікативному, соціально-психологічному та морально-політичному планах. При цьому науковці виокремлюють три компоненти комунікативної культури студентів в умовах міжнаціонального спілкування: когнітивний, естетичний та поведінковий (Козак, Малик, 2022).

Існує багато визначень спілкування. Більшість науковців схиляється до думки, що спілкування є таким видом діяльності, що пов'язане з багатоплановим процесом встановлення та розвитку контактів між людьми, передбачає обмін інформацією, певну тактику і стратегію взаємодії, сприймання і розуміння суб'єктами один одного (Фоменко, 2005: 86).

У структурі спілкування виокремлюють комунікативну, інтерактивну та перцептивну сторони. Комунікативна сторона – це обмін інформацією між людьми, інтерактивна – взаємодія людей у процесі діяльності, перцептивна – сприйняття й пізнання людини людиною, встановлення взаєморозуміння.

За спрямованістю спілкування поділяється на побутове, ділове, професійне, пошукове, політичне, інформаційно-комунікативне. Сьогодні немає чіткого визначення поняття професійного спілкування. Як зазначалось вище, більшість дослідників проблеми підготовки майбутніх фахівців до

професійного спілкування розглядали такий його різновид як педагогічне спілкування. Погоджуємось з тезою про те, що саме педагогічно-професійне спілкування здійснює найбільший вплив на студента. Це відбувається тоді, коли викладач встановлює контакт зі студентом і сприяє не тільки набуттю ним фахових знань, але й формуванню умінь і навичок спілкування. Дослідчені педагоги налаштовують студентів на той рівень професійної й мовленнєвої культури, якою вони володіють самі. Особливий вплив на підготовку здобувачів до професійного спілкування має той педагог, який викладає фахові дисципліни вузької спеціалізації, тому що під час їх вивчення доводиться засвоювати велику кількість слів, які відносять до фахової лексики.

Л. Вікторова розглядає професійне мовлення як «цілісне утворення, складовими якого є знання норм літературної мови, фахової термінології, уміння розуміти усні та письмові тексти, уміння створювати власні висловлювання професійного характеру» (Вікторова, 2009).

І. Ратомський вважає професійне спілкування різновидом ділового спілкування, яке здійснюється в умовах конкретної професійної діяльності і враховує її специфічні особливості. На його думку, будь-яка професія вимагає спеціальних знань, умінь, навичок, тому, «крім загальних закономірностей, необхідно враховувати і специфічні закономірності ділового спілкування, які стосуються певної професії. Таким чином, професійне спілкування ми можемо визначити як процес встановлення і підтримки прямого чи опосередкованого тими чи іншими засобами контакту, обумовленого професійно значимими цілями, що припускають відповідальність за їхню реалізацію» (Ратомський, 2006: 137).

Спираючись на праці попередників, дослідник виокремив характерні риси ділового спілкування, які можемо розглядати також під кутом зору професійного спілкування:

- предметом ділового спілкування є спільна справа і ставлення учасників до неї;

- потреба в діловому спілкуванні визначається виробничою необхідністю у розв'язанні проблем і веденні переговорів;
- мотивами ділового спілкування є інтереси справи;
- мовні дії регламентуються встановленими правилами поведінки і мають формально-рольовий, не особистісний характер;
- метою ділового спілкування є розв'язання професійних і соціальних завдань (Ратомський, 2006: 137).

О.Підлубна пропонує розглядати професійне спілкування як «процес взаємодії осіб, об'єднаних належністю до однієї трудової діяльності, де відбувається обмін професійно значущою інформацією, професійним досвідом і ідеями, організуючи спільну діяльність, спрямовану на реалізацію поставленої професійної мети» (Підлубна, 2013: 281). На думку авторки, професійне спілкування є спілкуванням особливого виду, оскільки воно містить елементи інших видів спілкування, зокрема, ділового й управлінського. Характерною рисою професійного спілкування вона вважає його ситуативний характер з чіткими часовими і просторовими обмеженнями.

І. Шинкаренко вважає, що сутність професійного спілкування полягає у встановленні і розвитку професійних контактів між людьми, зумовлених їхньою потребою в спільній діяльності (Шинкаренко, 2005).

Досліджуючи професійне спілкування працівників правоохоронних органів, Л. Дунець і А. Павліченко, визначають його як різновид спеціально організованої взаємодії людей (керівників і підлеглих; працівників, рівних за посадовим становищем; працівників і громадян; працівників і правопорушників), змістом якого є пізнання, обмін інформацією і вплив учасників комунікативного процесу один на одного з метою вирішення правоохоронних завдань. Дослідники уточнили структуру професійного спілкування працівників правоохоронних органів, виокремивши чотири основні етапи:

1) психологічне «читання» особливостей поведінки, зовнішнього вигляду, використання наявної інформації про конкретну людину й складання первинного психологічного портрета взаємодіючої особи;

2) пошук психологічних передумов ефективності спілкування й створення сприятливих умов для міжособистісного контакту;

3) взаємодія та вплив у процесі професійного спілкування на інших осіб з боку працівника правоохоронних органів з метою вирішення професійних завдань;

4) оцінка результатів конкретного акту спілкування, планування змісту і процесу подальших контактів з певними особами (Дунець, Павліченко, 2019: 5).

З метою поліпшення професійно-психологічної підготовки автори пропонують запровадити у освітній процес сучасні тренінгові технології та різноманітні види навчальних занять, що ґрунтуються на всебічному розвитку індивідуально-психологічних особливостей, знань і вмінь працівника, психологічній діагностиці і прогнозуванні його поведінки, розвитку мотивації професійної діяльності (Дунець, Павліченко, 2019: 6).

Г.Улунова розглядає поняття «професійне спілкування» як більш вузьке щодо поняття «ділове спілкування» (Улунова, 2020: 58). Дослідниця вважає професійне спілкування різновидом ділового спілкування, спрямованим «на досягнення цілей професійної діяльності фахівця через реалізацію комплексу відповідних комунікативних функцій із пізнання інших суб'єктів спілкування, обміну інформацією з ними, організації офіційно регламентованої взаємодії в умовах чітких динамічних характеристик початку, розвитку та закінчення процесу» (Улунова, 2020: 428).

Аналіз дефініцій «ділове спілкування», «професійне спілкування», «професійне ділове спілкування», проведений К. Джеджерою, дав змогу дослідниці стверджувати, що «кожна з них характеризує той різновид спілкування, який має місце у професійно-трудовому середовищі, і не є тотожним один одному. У співвідношенні з іншими дефініціями «професійне

спілкування» репрезентує найвужче значення явища спілкування у трудовій сфері і вказує на ті його ознаки, які стосуються взаємодії професіоналів з приводу виконання професійних завдань. З допомогою дефініції «ділове спілкування» можна розкрити значення спілкування в аспекті його зв'язку з суспільно значущою діяльністю, а дефініція «професійне ділове спілкування» вказує на взаємозв'язок між професіоналізмом та діловитістю («ділом») учасників комунікативного процесу» (Джеджера, 2017: 199). На думку авторки, це впливає також на визначення рівнів готовності до спілкування в умовах професійної діяльності: від достатнього (готовності до професійного спілкування) до найвищого (готовності до професійного ділового спілкування).

Зазначимо, що у деяких випадках можна спостерігати практично ототожнення понять «професійне спілкування» і «ділове спілкування». Вважаємо такий підхід виправданим у тому випадку, коли характеристики цих видів спілкування у професійній діяльності збігаються. Це може бути притаманним фахівцям окремих професій, що зумовлено специфікою їхніх професійних завдань. Наприклад, це стосується міжнародників-аналітиків, для яких О. Рембач пропонує таку дефініцію ділового спілкування, що відображає їхню професійну діяльність і є складним процесом «встановлення і розвитку професійних контактів, зумовлених потребами виконання виробничих функцій і типових завдань професійної діяльності. Воно передбачає обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння іншої людини» (Рембач, 2005: 66).

М. Дяченко підкреслює, що професійне спілкування – це не лише «вільне володіння термінами професійної мови, а й знання етичних принципів і психологічних основ ділової комунікації (як загальне підґрунтя формування духовних якостей майбутніх фахівців) та опанування мовою окремої галузі (як необхідний аспект навчання) (Дяченко, 2016: 3). Розглянувши погляди вчених на роль комунікативної культури у фаховій діяльності в усіх галузях, а особливо – в тих, представниками яких є носії

професій типу «людина – людина», дослідниця приходить до висновку, що професійне мовлення є цілісним утворенням. Цінним доробком вважаємо виокремлення нею структурних компонентів культури професійного спілкування, до яких віднесено:

- знання норм літературної мови, фахової термінології, багатства загальноновживаної лексики;
- уміння розуміти усні й писемні тексти зі спеціальності (адекватно сприймати закладений у них зміст), створювати грамотно оформлені власні тексти;
- уміння висловлювати одну й ту ж думку різними мовними способами, адекватно реагуючи на ситуації дійсності за допомогою мовленнєвих дій (речень, фраз, текстів);
- уміння слухати, чути, розуміти, коректно відповідати на запитання, аргументувати свою думку (Дяченко, 2016: 9).

Виходячи з вище зазначеного, дослідниця вважає невід’ємним складником готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності культуру професійного мовлення, від рівня сформованості якої значною мірою залежать ефективність, результативність, успішність його праці та професійної самореалізації.

О. Зотова-Садило схиляється до доцільності використання терміна «професійне ділове спілкування», яке вона тлумачить як «процес цілеспрямованого обміну специфічною професійною інформацією між соціальними суб’єктами, що має на меті здійснення фахово зумовленого акту в інтересах обох суб’єктів (Зотова-Садило, 2013: 438). При цьому особистісний чинник відіграє мінімальну роль у вищезгаданому процесі.

Розглядаючи спілкування як окремий феномен, авторка узагальнила критерії його диференціації, запропоновані вітчизняними ученими, а саме:

- специфіка суб’єктів чи контингент учасників (міжособистісне, особистісно-групове, міжгрупове);

- кількість суб'єктів (самоспілкування, міжособистісне та масові комунікації);
- характер (опосередковане й безпосереднє, діалогічне й монологічне);
- цільова спрямованість (анонімне, функціонально-рольове, інформативне, неформальне);
- протяжність (короткотривале – довготривале);
- ступінь завершеності;
- бажаність (Зотова-Садило, 2013: 438).

На основі напрацювань науковців у різних галузях науки, О. Зотова-пропонує класифікувати професійне ділове спілкування за такими основними критеріями:

- специфікацією (економічне, юридичне, педагогічне, медичне тощо);
- формою викладу тексту чи повідомлення (усне – письмове, опосередковане – безпосереднє);
- кількістю учасників (діалог, полілог);
- орієнтованістю на часові та просторові еквіваленти (миттєве – віддалене у часі досягнення результату, локальне – глобальне, фрагментарне – масштабне);
- мовним аспектом (іншомовне професійне спілкування чи рідною мовою);
- ситуацією (у процесі професійної діяльності чи поза неї, спонтанне – підготоване);
- тривалістю і глибиною (короткочасне – тривале, поверхове – глибинне);
- ефективністю (позитивний, нейтральний чи негативний результат спілкування);
- статусом (по горизонталі – по вертикалі: продавець – покупець, керівник – підлеглий, клієнт – службовець, між колегами);

- культурологічним аспектом (між представниками різних націй, релігійних конфесій, світоглядів, освіченості і вихованості різного рівня тощо) (Зотова-Садило, 2013: 438-439).

Найбільш ґрунтовною науковою працею з проблеми дослідження професійного спілкування майбутніх фахівців аграрної галузі є докторська дисертація Л. Барановської. Дослідниця обґрунтувала зміст навчання професійного спілкування майбутніх працівників аграрної галузі й визначили педагогічні умови цього процесу. Вона запропонувала модель системи навчання професійного спілкування студентів закладів вищої аграрної освіти з урахуванням основних етапів навчання студентів фахового спілкування. Оволодіння студентами професійним спілкуванням здійснюється за умов індивідуально-особистісного засвоєння відповідних знань і вмінь. Такий підхід до організації підготовки майбутніх фахівців передбачає формування в них таких соціально-необхідних якостей як самосвідомість, світогляд, самостійність. Це у свою чергу сприяє професійній самореалізації, умінню проявити їх. Процес формування професійного спілкування дає позитивні результати, коли упродовж усього періоду навчання у закладі вищої освіти створені умови, що сприяють активізації пізнавальної діяльності молодих людей в оволодінні необхідними знаннями і вміннями.

Погоджуємось із думкою С. Солодчук, яка констатує, що у науці не існує єдиного підходу до визначення професійного спілкування. Наукоці розуміють професійне спілкування як у вузькому, так і в широкому значенні. «У вузькому значенні воно визначається як спілкування, що включає особливості окремо взятої професії. У широкому значенні професійне спілкування розглядається як комунікативні навички, вміння та якості, властиві професіоналу. Загалом, професійне спілкування розуміється як спілкування, включене в діяльність і обслуговує її» (Солодчук, 2020: 340).

Погляди дослідників щодо сутності професійного спілкування узагальнені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Сутність професійного спілкування

Визначення поняття «професійне спілкування»	Автор
Цілісне утворення, складовими якого є знання норм літературної мови, фахової термінології, уміння розуміти усні та письмові тексти, уміння створювати власні висловлювання професійного характеру.	Л. Вікторова
Різновид спеціально організованої взаємодії людей, змістом якого є пізнання, обмін інформацією і вплив учасників комунікативного процесу один на одного з метою вирішення завдань.	Л. Дунець, А. Павліченко
Професійне ділове спілкування – це процес цілеспрямованого обміну специфічною професійною інформацією між соціальними суб'єктами, що має на меті здійснення фахово зумовленого акту в інтересах обох суб'єктів. При цьому особистісний чинник відіграє мінімальну роль у вищезгаданому процесі.	О. Зотова-Садило
Професійне спілкування – це не лише «вільне володіння термінами професійної мови, а й знання етичних принципів і психологічних основ ділової комунікації (як загальне підґрунтя формування духовних якостей майбутніх фахівців) та опанування мовою окремої галузі (як необхідний аспект навчання).	М. Дяченко
Процес взаємодії осіб, об'єднаних належністю до однієї трудової діяльності, де відбувається обмін професійно значущою інформацією, професійним досвідом і ідеями, організуючи спільну діяльність, спрямовану на реалізацію поставленої професійної мети.	О. Підлубна
Процес встановлення і підтримки прямого чи опосередкованого тими чи іншими засобами контакту, обумовленого професійно значимими цілями, що припускають відповідальність за їхню реалізацію.	І. Ратомський
У вузькому значенні – спілкування, що включає особливості окремо взятої професії. У широкому значенні – комунікативні навички, вміння та якості, властиві професіоналу.	С. Солодчук
Різновид ділового спілкування, спрямований на досягнення цілей професійної діяльності фахівця через реалізацію комплексу відповідних комунікативних функцій із пізнання інших суб'єктів спілкування, обміну інформацією з ними, організації офіційно регламентованої взаємодії в умовах чітких динамічних характеристик початку, розвитку та закінчення процесу.	Г. Улунова
Встановлення і розвиток професійних контактів між людьми, зумовлених їх потребою в спільній діяльності.	О. Шинкаренко

У налагодженні спілкування, зокрема й професійного, важливу роль відіграє взаємодія тих, хто спілкується. Спілкування значно поліпшується за умови сприйняття співрозмовниками один одного, що можна спостерігати на

прикладів професійно-педагогічного спілкування. Важливим у цьому аспекті є те, чи сприймає один з партнерів іншого як такого, що заслуговує довіри, розумного, тямущого, підготовленого або ж завчасно припускає, що той ні на чому не знається. Підготовка майбутніх фахівців у закладі вищої освіти передбачає таку організацію їхньої пізнавальної діяльності, яка координує загальнонаукову й фахову (професійну) сферу шляхом спеціалізованого спілкування. Отже, важливим компонентом освітнього процесу є спілкування, адже воно забезпечує реалізацію функцій навчання, виховання й розвитку особистості.

Варто зазначити про те, що феномен професійного спілкування розглядався ученими (В. Рибалка, Л. Руденко та ін.) також під кутом зору його психологічних особливостей. В. Рибалка тлумачить спілкування як підструктуру діяльнісного виміру структури особистості, яка знаходиться на її вершині та охоплює такі компоненти:

- потреба і мотиви спілкування;
- власне обмін інформацією (комунікація) у монологічній, діалогічній чи полілогічній формі, за допомогою вербальної, образної, жестової систем, при використанні рідної, іноземної чи професійної мов;
- взаєморозуміння партнерів спілкування (перцепція) з його механізмами рефлексії, ідентифікації тощо;
- взаємодії (інтерації) між сторонами спілкування на основі рольового очікування, почуття такту тощо;
- емоційно-почуттєвий супровід міжособистісного спілкування на основі симпатії, антипатії та емпатії (Рибалка, 2006: 45).

Вивчаючи професійне спілкування фахівців сфери обслуговування, Л. Руденко визначила його особливості, деякі з яких можуть бути притаманними й для інших сфер професійного спілкування. Зокрема, це такі:

- спілкування – не лише передача і прийом інформації, оскільки відбуваються стосунки двох чи кількох індивідів, кожен з яких є активним суб'єктом. Обмін інформацією передбачає успішну спільну діяльність.

Особливу роль при спілкуванні відіграє значущість інформації для кожного учасника. Це зумовлюється прагненням виробити спільний сенс, що можливо лише за умов не тільки прийому, а й розуміння й осмислення інформації. Таким чином, комунікативний процес постає як єдність діяльності, спілкування й пізнання;

- під час спілкування партнери можуть впливати один на одного через систему знаків. Тобто може мати місце психічний вплив на поведінку партнера;

- учасники спілкування повинні мати єдину систему кодування. Частими є випадки, коли однакові слова люди розуміють по-різному з соціальних, політичних причин, вікових невідповідностей тощо;

- у процесі спілкування можуть виникати соціальні та психологічні бар'єри, викликані відсутністю єдиного розуміння ситуації через відмінності між партнерами (бар'єри розуміння і ставлення, соціально-культурні відмінності тощо) (Руденко, 2005).

Як свідчать наведені приклади, останнім часом увага до професійного спілкування зростає саме у педагогічній сфері, хоч традиційно спілкування вважалось базовою категорією соціальної психології й визначалося як взаємодія двох чи більше людей з метою обміну пізнавальною, емоційно-оцінюючою та іншою інформацією. Наприкінці 60-х – на початку 70-х років XX століття на межі соціальної й педагогічної психології з'явилося поняття «педагогічне спілкування», яке стали використовувати психологи й педагоги. Зрозуміло, що педагогічне спілкування як феномен освітнього процесу існує стільки, скільки існує заклад вищої освіти як соціальний інститут навчання й виховання майбутніх фахівців. Усюди, де хоча б одна людина починає взаємодіяти з іншою у професійній царині, там обов'язково виникають проблеми професійного спілкування.

Проте поняття «педагогічне спілкування», «професійно-педагогічне спілкування» стали предметом спеціальних науково-педагогічних досліджень порівняно недавно – на межі 70-80-х років XX століття. У сучасному світі

особливого значення набуває професійне спілкування, як взаємодія і обмін інформацією у діловій, виробничій, професійній, науковій та інших сферах людської діяльності. Роль спілкування у формуванні майбутніх фахівців у аграрній галузі як компетентних, освічених людей з високим рівнем мовної підготовки впливає і на здатність фахівця виконувати професійні завдання, і на ефективність діяльності підприємства, де він працює.

На основі розглянутих дефініцій поняття «професійне спілкування», запропонованих науковцями, та розуміння ними його сутності, можна констатувати, що особливістю професійного спілкування є те, що воно перебуває в нерозривному зв'язку з діяльністю. Діяльність є головним середовищем і необхідною умовою виникнення й розвитку контактів між людьми, зумовлених потребами спільної діяльності. Професійне спілкування є ключовою компетенцією для багатьох професій та впливає на успіх у кар'єрі та побудову взаємовідносин у професійному середовищі. Навички професійного спілкування можна розвивати та вдосконалювати, і вони становлять важливу складову успіху в будь-якій сфері діяльності. Воно може також розглядатися як плановий процес розвитку контактів між людьми, викликаний потребами спільної діяльності. Професійне спілкування передбачає обмін інформацією між учасниками, взаємодію спілкування, сприймання партнерами один одного.

1.2. Аспекти професійного спілкування ветеринарів, їх сутність і структура

Підготовка майбутніх ветеринарів до професійного спілкування пов'язана, з одного боку, із загальними особливостями професійної діяльності фахівців аграрної галузі. Тому цінними є попередні напрацювання щодо цих питань, зроблені С. Амеліною, Л. Барановською, В. Молоченко, О. Піддубцевою та ін. З іншого боку, діяльність фахівців з ветеринарної медицини має свою специфіку, яка відрізняє її від інших підгалузей, а відтак

і потребує окремої уваги й врахування у освітньому процесі підготовки майбутніх ветеринарів.

У цілому підготовка сучасного фахівця для аграрної галузі є складним процесом. Це зумовлено тим, що кожен фахівець має бути багатогранно розвиненою особистістю, котра досконало володіє знаннями, уміннями та навичками з конкретної галузі, уміє використовувати цей потенціал у практичній діяльності.

Завдання сучасної системи вищої аграрної освіти України зазнали певних змін, що стосуються, в першу чергу, переорієнтації кінцевих результатів професійної діяльності. На перший план сьогодні вже вийшла не тільки підготовка висококваліфікованого фахівця аграрної галузі, який досконало володіє набором фахових знань, а й підготовка всебічно розвиненої, конкурентоспроможної на ринку праці, особистості. Такий випускник готовий до викликів і важливих завдань у галузі аграрної сфери, володіє комплексним підходом до проблем, і володіє на високому рівні комунікативними й управлінськими, психолого-педагогічними, економічними, екологічними та етико-естетичними та іншими знаннями, навичками й уміннями. Сучасний працівник аграрної галузі – це не фахівець з точних наук з обмеженим колом інтересів і знань, а високоосвічена людина, яка в будь-якій ситуації здатна спілкуватись не лише на вузькопрофесійні, а й на будь-які загальнолюдські теми. Щоб досягти такого результату, кожному викладачеві ЗВО потрібно відповідати вимозі щодо того, що високопрофесійного фахівця може підготувати тільки високопрофесійний фахівець. Високопрофесійний фахівець – це людина, яка не тільки досконало знає предмет, що викладає, а й людина, яка може та вміє передати свої знання, донести їх до тих, кого вона навчає. І тут на перший план виступає одна з найголовніших проблем сучасної вищої аграрної школи – проблема педагогічного спілкування викладача фахових дисциплін зі студентом.

Важливою ознакою професійного спілкування є широке оперування фаховою лексикою. Фахова лексика – це й наукові терміни (засвоєні під час

вивчення професійних та спеціальних дисциплін), і професійні слова, які на відміну від першої групи слів, є мовними елементами неофіційного, спрощеного спілкування фахівців (засвоєні під час практичних занять, виробничих та переддипломних практик).

Вимогливість до мови професійного спілкування пояснюється певною закономірністю. Мова є необхідним складником будь-якої людської діяльності, зокрема й професійної. У багатьох випадках рівень мовленнєвої культури людини обумовлює її успішність у професійній діяльності і може навіть розглядатись як індикатор здатності людини до певної професії.

Спілкування студентів з викладачами, з досвідченими фахівцями відповідної галузі сприяє поліпшенню їхньої підготовки. Основні фактори, що впливають на ефективність оволодіння фахом: майстерність викладання навчальних дисциплін, зустрічі з різними фахівцями, самостійна робота зі спеціальною літературою, практика на провідних підприємствах закордонних країн, спілкування зі студентами та фахівцями із зарубіжних країн, матеріальна база навчального закладу та готовність самого студента до оволодіння фахом. Усі ці фактори охоплюють саме спілкування або його як органічну складову навчального процесу. Варто зазначити, що студенти старших курсів мають певний досвід професійного спілкування, набутий під час вивчення професійних дисциплін, виробничих практик.

Під професійним спілкуванням часто розуміють взаємодію осіб, що опановують чи вже опанували професію, мають багатий словник наукової та професійної лексики, досягли певного рівня освіченості. Отже, активна участь у професійному спілкуванні є важливим елементом успіху у будь-якій галузі. Майбутній фахівець набуває життєвого, фахового досвіду, прагне до опанування майстерності. Професійне спілкування багато в чому полегшує процес навчання, допомагає підготовленому фахівцю вдосконалювати рівень своєї компетентності. В подальшій діяльності фахівця професійне спілкування поліпшує процес взаєморозуміння з колегами, сприяє творчому вирішенню кадрових та виробничих завдань.

Окремі аспекти проблематики комунікативної підготовки студентів вищих аграрних закладів освіти відображені у працях вітчизняних науковців: їх навчання професійного спілкування (Л. Барановська); формування культури професійного спілкування (С. Амеліна); формування комунікативних умінь (В. Кручек); підготовки до професійного спілкування в іншомовному середовищі (Ю. Ніколаєнко), формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності (В.Молоченко).

Науковці констатують, що значна частина майбутніх фахівців сьогодні не здатна до реалізації на практиці комунікативних умінь, не володіє необхідними знаннями про систему відносин у своїй професійній діяльності. Недостатня увага у процесі підготовки студентів аграрних закладів вищої освіти до професійного спілкування під час навчання зумовлює низку проблем, які виникають у взаємостосунках із суб'єктами професійної взаємодії. Особливо гостро ці проблеми відчують молоді фахівці, що лише починають свій шлях у професії. Маючи глибокі професійні знання, вони нерідко виявляються не готовими до налагодження продуктивних професійних взаємовідносин.

Як зазначає В. Молоченко, «успішність діяльності фахівців аграрної сфери визначається не тільки предметно-функціональною складовою їх професійної готовності (професійні знання, вміння і навички), але й особистісними характеристиками (соціально значущі цінності і мотиви, соціальна компетентність, комунікативні та організаторські вміння, установка на партнерство), що визначають соціальний аспект професійної взаємодії. У зв'язку з цим формування соціальної компетентності майбутніх фахівців-аграріїв, зокрема, їх готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності, має стати одним із важливих завдань їх підготовки в аграрному університеті» (Молоченко, 2017: 3).

Отже, недостатня комунікативна підготовка, нездатність організувати фахове спілкування, відсутність певних умінь і навичок професійного

спілкування знижують можливість успішного працевлаштування молодого фахівця у сфері аграрного виробництва. На рівні практики закладів вищої освіти існує думка, що випускники загальноосвітніх шкіл уже мають приходити, будучи достатньою мірою підготовленими до комунікації. Тому у освітньому процесі не часто використовують завдання, що сприяють розвитку у майбутніх фахівців уміння спілкування та його конструювання у професійній діяльності.

Знання студентами базових основ різних видів спілкування є невід'ємною умовою їхньої ефективної діяльності, адже саме в спілкуванні здобуваються знання, соціальний досвід і формується особистість. Крім знань про загальні закономірності спілкування, майбутній фахівець-аграрій має не тільки володіти знаннями з певних гуманітарних дисциплін, а й засвоїти сукупність знань про професію та спеціальність. Саме ці знання й наповняють спілкування фахівця професійним змістом. Процес навчання студентів професійного спілкування є складним, адже молоді люди повинні опанувати набутий попередніми поколіннями досвід комунікативної діяльності, оволодіти практичними уміннями та навичками комунікативної взаємодії та вчитися досягати взаєморозуміння з людьми будь-якого віку та статусу.

В. Маслова акцентує увагу на важливості особистісних показників у професійній комунікації, до яких вона віднесла:

- показники індивідуально-особистісного плану (інтереси, схильності, рівень підготовленості, звички);
- показники комунікативного плану (комунікативні схильності, комунікативні здібності, комунікативні знання та вміння);
- показники соціально-психологічного плану (соціальний статус особистості, соціальний престиж особистості, вікові характеристики, демографічні характеристики, професійні характеристики);
- показники морально-політичного плану (переконання, світогляд,

ідеали, ставлення до природи, до праці, до суспільства, ставлення до інших людей і до самого себе) (Маслова, 2021: 83).

Як уже зазначалось, за структурою спілкування поділяється на комунікативну, інтерактивну та перцептивну сторони. Комунікативна сторона – це обмін інформацією між людьми, інтерактивна – взаємодія людей у процесі діяльності, перцептивна – сприйняття і пізнання один одним і встановлення взаєморозуміння. Передавання інформації в процесі спілкування забезпечується за допомогою засобів вербального (мови, мовлення), а також невербального спілкування. Відомо, що вербальна комунікація за допомогою слова є головною і найбільш досконалою формою людського спілкування. Рівень володіння мовою, багатство та культура мовлення визначають можливість та ефективність спілкування кожної особистості, особливо викладача. Паралельно з вербальним спілкуванням широко у спілкуванні використовуються такі невербальні засоби: жести, міміка, інтонація, паузи, манери, зовнішність, діапазон, тональність, темп тощо.

У спільній професійній діяльності колективу виникає спілкування, зумовлене колом інтересів, що найчастіше обмежується обміном інформацією відповідно до спільної праці або навчання, використовуються професійні поняття, наукова термінологія, яка обумовлює ступінь взаєморозуміння під час виконання колективної роботи. Проте визначення достатнього ступеня професійної мовної компетенції, необхідної для забезпечення ефективної суспільної діяльності та оптимальні шляхи її формування, є ще невирішеною проблемою. Для подолання цієї проблеми необхідно залучити викладачів, які мають вплив на студентів, не тільки передаючи їм свої знання, уміння і навички майбутньої професії, але і виховуючи студентство та формуючи мовну компетенцію, зокрема, навички професійного спілкування, які вдосконалюються під час проведення лабораторних та практичних занять, у виступах на студентських конференціях тощо.

Відомо, що єдиним засобом вербального спілкування є людська мова, в якій відображується весь суспільно-історичний розвиток та досвід людства. Розвиток окремої людини також виявляється у мові та мовленні. Чим більш розвинена особистість, тим більш багатим, досконалим є її словниковий запас. Проте просте накопичення словникового складу мови не є достатнім. Кожне слово має своє конкретне значення, яке безпосередньо бере участь у процесі мислення. Якщо розуміти мову як систему знаків, що виконує функцію пізнання і спілкування, то її структура має ієрархічний характер і містить морфеми, літери, словоформи, речення, фрази, тексти. Утворення будь-якої фахової мови є свідомим ускладненням природної мови як знакової системи, в якій відбувається формалізація. Вивчення фахової мови повинно спиратися на знання загальноживаної мови.

Будь-яка галузь знань є певною моделлю зовнішнього світу. Вона представлена як особлива система знаків, що виступає мовою цієї науки. Наприклад, вивчення іноземної мови потребує засвоєння невідомої знакової системи. Головною її складовою є термінологія певної галузі знань (ветеринарна медицина, агрономія, механізація, екологія). Термінологія складається з термінологічної одиниці, терміна, якому відповідає певне поняття. Сукупність термінів, а відповідно й понять, складають базові знання з будь-якої дисципліни. Розуміння термінів, які називають окремі поняття, є основою професійного спілкування, основним засобом взаєморозуміння між викладачем та студентом. У процесі взаємодії студента з викладачем відбувається розширення його поняттєвого апарата.

На першому етапі засвоєння термінології людина сприймає звукову оболонку терміна, потім запам'ятовує слово, за словом повинно стояти поняття і явище, яке воно пояснює. Поняття складаються в розділи і галузі знань. Отримання знань найчастіше відбувається у процесі взаємодії людей, у спілкуванні, у обміні інформацією. Навчання професійному спілкуванню починається ще зі школи, де учень знайомиться з математичною, лінгвістичною, фізичною та іншими терміносистемами, відбувається

накопичення слів, понять, вибудовується ієрархічна структура мови, що формує наукову картину світу. Протягом навчання у школі освоюється мовна та термінологічна бази. Кожен термін має своє поняття або явище, що його називає. Варто пам'ятати, що не завжди за звуковою формою терміна стоїть його розуміння. Низький рівень мовної компетенції учня призводить до повної відсутності належних знань певного шкільного предмета. Отже, при вступі до закладу вищої освіти в учня можуть бути відсутні певні знання, на базі яких має формуватися професійна компетентність фахівця.

Метою професійного спілкування є передача необхідної інформації, що безпосередньо стосується спільної діяльності під час роботи або навчання. У сучасному інформаційному суспільстві інформація швидко змінюється і оновлюється. Це пов'язано з багатьма факторами, такими як розвиток технологій, швидкість обміну інформацією через Інтернет. Технологічний прогрес, зокрема в області інформаційних технологій, дозволяє швидше збирати, обробляти і розповсюджувати інформацію. Застарілі теорії змінюються новими, робиться багато відкриттів в галузі науки і техніки, тому сьогодні дуже важливо слідкувати за своєчасністю інформації. Особливо важлива своєчасність інформації у навчальному процесі. Якщо інформація не є своєчасною, то вона може бути або запізнілою, або випереджальною. Обидва ці типи інформації є однаково негативними, тому що запізнiла інформація не дає можливості повноцінно засвоювати знання, інтерес випереджає надходження нового матеріалу, зникає зацікавленість студентської аудиторії; і навпаки, випереджальна інформація не може бути засвоєною, тому що студент повинен її отримати, зрозуміти, запам'ятати і вміти користуватися у майбутньому. Великий обсяг випереджальної інформації також призводить до втрати зацікавленості через накопичення зайвих термінів і понять, якими людина не може користуватися.

Важливе значення у освітньому процесі має достовірність інформації. Протилежністю достовірної інформації може бути перебільшення або недостатність інформації. Під час занять викладач може з високою

майстерністю подавати матеріал, що у студента не виникає сумніву щодо її достовірності, вона сприймається як щось усталене і незмінне, і не дає можливості для пошуку нових рішень. Недостатність інформації викликає сумніви у її важливості, достовірності і необхідності. Невпевнене ставлення викладача до дисципліни і до пропонованого матеріалу викликає таку реакцію у студентів, що інформація не сприймається як належна і правильна. Знання у повній мірі можуть передаватися, бути корисними і викликати подальшу зацікавленість студентів до дисципліни лише при наявності достовірної інформації. Зрозумілість інформації – це один з головних чинників навчання і подальшого розвитку особистості як фахівця.

Як свідчить практика, досить невеликий відсоток студентів першого курсу має належну підготовку до базових дисциплін, які викладаються у закладі вищої аграрної освіти. Це залежить від того, що сьогодні шкільні програми, за якими навчаються учні, значно відрізняються одна від одної. Тому до закладу вищої освіти приходить контингент з досить різним рівнем підготовки, і викладачеві важливо реалізувати програму таким чином, щоб усім студентам було зрозуміло і цікаво. Студенти, які не підготовлені до університетських курсів дисциплін, тобто у яких відсутня база для сприйняття і засвоєння нового матеріалу, відчують накладання незрозумілого матеріалу і врешті, знання, що вони отримали, стають настільки незрозумілими, що у студентів зовсім зникає цікавість до певної дисципліни. Для того щоб подолати цю проблему потрібно будувати програми і навчальні курси таким чином, щоб вони були зрозумілими для всіх студентів, тобто потрібно розбивати навчальний матеріал на такі частини, щоб їх розуміли учні з різним рівнем підготовки. Швидкість викладення інформації може впливати на зрозумілість матеріалу. Інформація може бути зрозумілою, але швидкість сприйняття в групі не є однаковою, і тому вона засвоюється по різному. Тому для одного швидкість викладання є нормальною, для іншого перебільшеною. Замість отримання повних знань з'являється надлишок інформації, яка не може бути корисною через свою

незрозумілість. Крім того, зайва інформація може заплутати і спотворити вже отримані й закріплені знання.

Загальною метою є покращення рівня професійної підготовки студентів та їх ефективності в аграрній галузі за допомогою якісного професійного спілкування. Розвиток цих аспектів допоможе створити сприятливу обстановку для ефективного обміну інформацією та підвищення рівня знань та умінь учасників галузі. Професійне спілкування має включати певний обсяг корисної, своєчасної, повної, зрозумілої та достовірної інформації.

На нашу думку, мовна підготовка в закладі вищої аграрної освіти має посідати особливе місце. Часто люди, у свідомості яких мова фаху асоціюється із знаковою системою, до складу якої входять цифри, числа, різні символи, формули, інші графічні одиниці, та великою кількістю термінів, вербальну мову як знакову систему не сприймають очевидною частиною професії. Проте об'єктивно, хоч мову і відносять до систем знакових, дещо символічних, вона не відокремлюється від безпосереднього досвіду і не реалізується паралельно з ним, а тісно переплітається. Усе, з чим має справу людина, вся денотативна сфера – предмети, процеси, події – сприймаються так, як вони називаються. Вони у певній спільноті реалізуються через свою назву, в якій зосереджується весь набір національного, своєрідного, універсального.

Виходячи з вище зазначеного, вважаємо, що підготовка до професійного спілкування майбутніх ветеринарів має здійснюватись, насамперед, у процесі вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», потенціал якого є ще недостатньо вичерпаним.

Загалом, розуміння та ефективне використання мовленнєвих аспектів в контексті професійного спілкування допомагає вдосконалювати професійні відносини, забезпечує успішну співпрацю та сприяє досягненню цілей та завдань в професійній сфері. Професійне спілкування є ключовим елементом успішної професійної кар'єри, оскільки воно сприяє побудові стосунків, розвитку бізнесу та ефективному вирішенню завдань.

Усі спроби моделювання професійної мовленнєвої діяльності у освітньому процесі є лише теоретичним припущенням, проте в будь-якому спілкуванні, навіть за наявності випадкового, існують незмінні моменти, що можуть бути корисними в побудові моделі інтеракції професійної самореалізації фахівця. Люди, що спілкуються, здійснюють комунікацію засобом мови. За допомогою мови люди заявляють про свої потреби й інтереси, висловлюють свою думку. Спілкування є необхідною складовою людського життя, і воно відбувається на різних рівнях – від індивідів до великих спільнот. В процесі спілкування люди обмінюються інформацією, досвідом, вміннями та навичками, що сприяє розвитку культури, розумінню інших та формуванню соціальних взаємодій. Здатність точно і чітко висловлювати свої думки і ідеї є важливою навичкою для успішного спілкування в різних аспектах життя, включаючи особисті, професійні та громадські сфери. Уміння говорити і слухати, вести бесіду – важлива умова взаєморозуміння, перевірка істинності чи помилковості своїх думок, уявлень. Однак і «мова тіла» (погляд, поза, жест, особливості поведінки при розмові) може виявити ставлення до людини, характеризувати культуру співрозмовника. Комунікація – це обмін інформацією, який відбувається під час спілкування. Ефективна комунікація важлива в різних аспектах життя, включаючи особисті, професійні та соціальні відносини. Однак спілкування й комунікація не тотожні за своїм змістом. Комунікація (лат. *communico* – спілкуюсь із кимось) – смисловий та індивідуально-змістовий аспект соціальної взаємодії; обмін інформацією у різноманітних процесах соціальної взаємодії. Зміст комунікації може бути різноманітним, але це завжди повідомлення, що забезпечує досягнення певної мети. Спілкування – це процес не лише обміну інформацією, а й обміну знаннями, враженнями, почуттями та емоціями. З одного боку, вони швидкоплинні, з іншого, – стійко позиціонують індивіда щодо інших людей і предметів. Люди розмовляють (користуються мовленням) не для того, щоб демонструвати своє вміння говорити, а щоб передати певну інформацію. До комунікативної

компетенції можна також віднести знання мов, спілкування з людьми, навички праці в групі, володіння різними соціальними ролями.

Отже, майбутній фахівець-ветеринар повинен, як мінімум, уміти представити себе, вміти поставити запитання, брати участь у дискусії, писати різні види необхідних документів.

Водночас важливим є саме професійне спрямування у підготовці до спілкування майбутніх ветеринарів. На наш погляд, це означає, що навчальний матеріал, пропонований у курсі вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», має бути насиченим вивченням термінології, характерної для цієї професії. Крім того, важливо навчити майбутніх ветеринарів правильно оперувати цією термінологією, тобто використовувати її логічно, грамотно, у відповідності з чинними нормами української мови.

Іноземна мова – ще одна важлива складова підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування. В умовах широких міжнародних зв'язків з іншими країнами важливо спілкуватися з іноземними спеціалістами, розвивати науково-професійні контакти із партнерами з різних країн світу, читати різні видання іноземною мовою. Метою навчання іноземної мови є як оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації, так і набуття професійно спрямованої іншомовної компетентності для успішного виконання подальшої професійної діяльності.

Необхідною умовою успішної професійної діяльності та подальшого саморозвитку фахівців є не тільки об'єм знань за фахом, але й здатність майбутніх випускників до їх творчого застосування в реалізації завдань фахового спрямування, спроможність здійснювати іншомовне спілкування в професійному аспекті. Причинами такого стану є, насамперед, глибоке реформування суспільства, яке стає все більш відкритим зовнішньому світу. У зв'язку з цим, об'єктивною реальністю сьогодення стає широкий розвиток міжнародних контактів з представниками іноземних держав.

Проблема формування іншомовних навичок у студентів аграрних спеціальностей завжди привертала увагу дослідників. Значна кількість студентів немовних спеціальностей вважає професійне спілкування іноземною мовою проблемним. Ще декілька років тому на заняттях з іноземної мови на немовних спеціальностях метою було вивчення загальнонаукової літератури. Формування іншомовної комунікативної компетенції не тільки розширює можливості професійного зростання, але і сприяє розумінню інших культур, сприяє міжнародному спілкуванню та сприяє розвитку особистісних навичок.

Науково-професійне спілкування в іншомовному середовищі включає такі компоненти: суб'єкти спілкування – представники певної професії, об'єднані спільною діяльністю; потреби та мотиви суб'єктів спілкування, цілі – загальна мета науково-професійного спілкування, яка полягає в організації і оптимізації спільної діяльності, а також особисті цілі суб'єктів; засоби і стратегії спілкування, вибір яких зумовлюється комунікативною ситуацією та індивідуальними особливостями партнерів; науково-професійна сфера – набір тем, пов'язаних із взаємодією людей у різних галузях сільського господарства під час виконання ними професійних обов'язків; тексти – відрізки усного чи писемного мовлення, які обмежуються тематикою науково-професійної сфери, результат – реалізація цілей суб'єктів спілкування.

Ключовим аспектом науково-професійного типу спілкування є те, що воно відбувається в лінгвокультурному середовищі, де одна з мов є нерідною для хоча б одного з учасників комунікації. Це може включати в себе вивчення та використання іноземних мов, а також розуміння культурних особливостей, що впливають на спосіб сприйняття інформації та взаємодії. З огляду на це, підготовка майбутніх фахівців-аграріїв до науково-професійного спілкування в іншомовному середовищі – це підготовка майбутніх фахівців сільського господарства до взаємодії за межами нашої держави (під час проходження практики чи навчання за кордоном) з

представниками історично конкретного об'єднання людей, які проживають на певній території і є носіями іноземної для наших студентів мови та «нової» для них культури.

Виділяють декілька рівнів володіння іноземною мовою: елементарний, середній та високий. Елементарний рівень характеризується недостатнім усвідомленням потреби у науково-професійному іншомовному спілкуванні; відсутністю інтересу до вивчення іноземної мови зовнішньою мотивацією; негативним чи пасивним ставленням до іншомовного спілкування; елементарними знаннями з іноземної мови, обмеженими вміннями та навичками спілкування у побутовій сфері; поверхнево-інтуїтивними уявленнями про норми поведінки за кордоном; недостатньо сформованою рефлексивністю.

Середній рівень передбачає: усвідомлення необхідності володіння іноземною мовою як засобом науково-професійної комунікації; пізнавальні мотиви та мотиви самоствердження у професії, позитивне ставлення до іншомовного спілкування; наявність нестійкого інтересу до вивчення іноземної мови; ознайомленість з найбільш загальноприйнятими нормами ділового етикету за кордоном; здатність до аналізу комунікативної поведінки.

Високий рівень характеризується: усвідомленням необхідності володіння іноземною мовою як засобом науково-професійного самовдосконалення; внутрішньою мотивацією; стійким інтересом до вивчення іноземної мови; творчим ставленням до іншомовного спілкування; розвиненою науково-професійною компетентністю в усіх видах мовленнєвої діяльності; глибокими знаннями лінгвосоціологічних та культурологічних особливостей іншомовного середовища; високою моральною нормативністю спілкування; рефлексивною культурою.

Підготовка майбутніх спеціалістів для аграрної галузі в умовах вищої школи не може бути результативною без урахування специфіки навчання студентів-аграріїв. Одним із важливих показників професіоналізму студентів

є здатність до комунікації, в тому числі – до іншомовного спілкування. Викладання іноземної мови у закладах вищої освіти є невід'ємною складовою науково-професійного становлення майбутніх фахівців і повинно будуватися на принципі педагогічної взаємодії, співпраці й співтворчості, оскільки, таким чином, підвищується активність студентів в опануванні не тільки специфічної іншомовної термінологічної лексики, але й уміннями іншомовної комунікації, технологією управління особистою пізнавальною діяльністю. За таких умов студенти оволодівають технологією взаємодії в системі стосунків «викладач - студент», методикою створення атмосфери взаємодовіри й міжособистісного спілкування, що дозволяє здійснювати самореалізацію особистості в навчанні. Стиль творчого спілкування досить активно опрацьовується на практичних заняттях. Показниками цього стилю є: активність сторін, що спілкуються, обсяг і вид спілкування; інтенсивність спілкування, що проявляється в динаміці, насиченості різних видів взаємодії в системі «викладач – студент»; психологічний комфорт, що забезпечує саморозкриття особистості; створення індивідуальної програми спілкування зі студентом; взаємодія й співпраця суб'єктів навчального процесу.

Поряд із навичками вільного спілкування іноземною мовою на побутову тематику, таким фахівцям необхідні уміння та навички професійно спрямованого перекладу в певній галузі науки, щоб обмінюватися письмовими та усними повідомленнями із зарубіжними партнерами. Ведення спонтанної бесіди на професійні теми з носіями мови усно чи письмово передбачає високий рівень активного володіння іноземною мовою, максимально наближений до рівня володіння носієм мови. Такий рівень володіння мовою вимагає від фахівців не просто знання та розуміння закономірностей побудови форми іншомовного висловлювання, але й глибоке розуміння іншомовної культури та реалій.

Студентаи, які опановують фах ветеринарного лікаря, доволі часто виконують різноманітні види робіт з оригінальною літературою зі спеціальності. Вони мають зрозуміти зміст, виокремити необхідну

інформацію, перекласти або реферувати необхідний матеріал, мати навички діалогічного мовлення а також володіти зв'язним монологічним мовленням на рівні як самостійно підготовленого, так і не підготовленого висловлювання, розуміти діалогічне та монологічне мовлення в межах певної спеціалізації.

Варто наголосити, що вснують характерні особливості навчання іноземній мові майбутніх ветеринарів, які загалом є аналогічними й у підготовці інших фахівців для аграрної галузі.

Однією з них є короткий термін курсу вивчення іноземної мови для студентів нелінгвістичних спеціальностей, що, на жаль, не дає можливості повною мірою охопити весь спектр базового та професійно спрямованого навчального матеріалу.

Другою особливістю слід відзначити доступність навчального матеріалу, який має бути зрозумілим студентам. Це зобов'язує викладача дотримуватись послідовності навчання іноземній мові, починаючи з базових загальних знань з іноземної мови і поступово переходячи до спеціалізованого матеріалу, який є вже відомим студентам з фахових дисциплін, правильно підбирати певні методи і прийоми здійснення процесу навчання, розвивати здібності до вивчення іноземної мови, підвищувати мотивацію навчання.

Під час навчання іноземній мові студенти повинні оволодіти не тільки певними знаннями у галузі фонетики, лексики та граматики, але також навичками й уміннями в усному мовленні, читанні та письмі, без яких неможливе використання іноземної мови як засобу спілкування. Оволодіння навичками і вміннями в умовах відсутності мовного оточення відбувається значно важче.

Ціль навчання іноземній мові майбутніх ветеринарів має максимально зближувати основний фах з використанням іноземної мови, тому для навчальних закладів основна мета навчання іноземній мові – насамперед розвиток професійно орієнтованої компетенції.

Разом із навичками вільного володіння і спілкування на побутову тематику, фахівцям необхідні навички професійно спрямованого перекладу в відповідній галузі науки чи техніки, вміння використовувати іноземну мову у телекомунікаційних мережах. Ведення спонтанної бесіди на професійні теми з носіями мови усно чи письмово передбачає високий рівень активного володіння іноземною мовою, максимально наближений до рівня володіння носієм мови. Такий рівень володіння мовою вимагає від фахівців не просто знання та розуміння закономірностей побудови форми іншомовного висловлювання, але й глибоке розуміння іншомовної культури та реалій.

Вивчаючи іноземну мову студенти повинні виконувати різноманітні види робіт з публікаціями за спеціальністю: вміти отримати необхідну інформацію, розуміти зміст, володіти діалогічним і зв'язним монологічним мовленням на рівні і самостійно підготовленого, і не підготовленого висловлювання, перекладати або реферувати потрібний матеріал, розуміти мовлення в межах певної спеціалізації.

Підручники, різноманітні наочні посібники, аудіо- та відеоматеріали, комп'ютерні та технічні засоби, що використовуються в навчально-методичному комплексі, дозволяють моделювати іншомовне середовище і стимулювати до спілкування іноземною мовою. Традиційні навчальні матеріали підкріплюють електронними курсами або підручниками, мультимедійними навчальними програмами. Електронні підручники, практикуми, мультимедійні навчальні програми можна використовувати не тільки для роботи над мовним матеріалом, але й для розвитку основних видів мовленнєвої діяльності.

Навчання іншомовному професійному спілкуванню в немовних університетах вимагає нового підходу до відбору змісту. Він повинен бути орієнтований на останні досягнення в тій чи іншій сфері людської діяльності, своєчасно відображати наукові досягнення в сферах, що безпосередньо зачіпають професійні інтереси студентів, надавати їм можливість для професійного зростання.

Узагальнюючи пропозиції науковців, можна зробити висновок про доцільність включення до змісту навчання іноземної мови майбутніх ветеринарів:

- мовного матеріалу (фонетичного, лексичного, граматичного, орфографічного), який дозволяє засвоїти правила його оформлення і навички оперування;
- мовленнєвого матеріалу, що враховує їхню професійну спрямованість (сферу комунікативної діяльності, теми і ситуації тощо);
- завдання для формування комплексу умінь, що характеризують рівень практичного оволодіння іноземною мовою для ситуацій професійного спілкування з іншомовними партнерами;
- відомості про національно-культурні особливості й реалії країн, мова яких вивчається.

Результативність підготовки майбутніх ветеринарів до іншомовного спілкування науково-професійного спрямування зумовлюється сукупністю умов, в число яких входить позитивна мотивація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців; високий рівень інтелектуальної активності студентів і сформованості комунікативних умінь; залучення студентів до активної комунікативної діяльності. Отже, лише тісна взаємодія й взаємозумовленість сукупності окреслених умов може сприяти підвищенню ефективності підготовки майбутніх ветеринарних лікарів до професійного іншомовного спілкування.

Латинська мова була основною й обов'язковою дисципліною у закладах вищої освіти багатьох країн світу. Зараз ми можемо спостерігати відновлення цієї традиції. Знання латинської мови в наш час потрібне фахівцям різних галузей науки, оскільки соціально-політичні, біологічні, технічні, медичні, юридичні, філологічні та інші наукові терміни походять переважно з латинської мови.

Зазначимо, що знання латини є, насамперед, обов'язковою умовою для здійснення професійної діяльності ветеринарними лікарями. Тож у

професійній підготовці майбутніх ветеринарів потрібно приділяти велику увагу вивченню саме цієї мови.

Латинська мова пов'язана з анатомічною, клінічною та фармакологічною номенклатурою. Водночас латинська і латинізована грецька лексика є основним джерелом поповнення безперервно зростаючої термінології в усіх галузях науки. Латинська мова – це своєрідний будівельний матеріал, з якого утворюються нові терміни. Відомо, що на її базі формується основа термінології і жодна наука не може обійтися без знання цих основ. Значення латинської мови багатогранне, латинська мова має велике прикладне застосування у різних сферах науки, а особливо у медицині й ветеринарії.

Вирішення проблеми навчання мов для спеціального використання посідають важливе місце в дослідженнях багатьох авторів. Серед них слід зазначити наукові праці Т. Борисенко, А. Комарової, В. Шовкового, О. Яковлевої та інших. На жаль, у наш час науковці приділяють недостатньо уваги проблемам навчання окремих мов для спеціального використання, про що свідчить відсутність спеціальних досліджень, присвячених теоретичним аспектам навчання студентів аграрних спеціальностей латинської мови. Це зумовлює, зокрема, необхідність пошуків методів і прийомів щодо навчання латинської мови для спеціальних потреб, визначення серед них найбільш дієвих.

У сучасних умовах модернізації освіти відбувається зміщення акцентів із простого засвоєння матеріалу на формування певних компетентностей та практичне застосування результатів навчання. Це призвело до необхідності використання різноманітних прийомів навчання поряд з класичними інноваційними методами, що сприяють всебічному розвитку студентів, активізують навчально-пізнавальну діяльність, різні типи мислення. Навчання нового покоління здійснюється в насиченому інформацією середовищі, що призводить до необхідності ставити завдання, що відповідають новим потребам. Латинська мова належить до так званих

«мертвих мов». Вже давно немає народу, який би говорив на цій мові. Сьогодні латинська мова зберігає своє значення як професійна мова деяких спеціалістів, а саме: медиків, ботаніків, юристів. Проте латинські слова, словосполучення і висловлювання цілком звичайні у мові будь-якої освіченої людини. Латинська мова є для ветеринарів першого курсу абсолютно новою дисципліною, що раніше не вивчалася, тому викликає певні труднощі в засвоєнні. В університетах аграрного профілю латинська мова викладається з метою прищепити студентам основи вивчення та використання медичної термінології не лише у закладі вищої освіти, а й у подальшій професійній діяльності, тобто підготувати термінологічно грамотного ветеринарного лікаря.

Латинська мова є обов'язковою дисципліною у системі підготовки ветеринара, поряд з вивченням таких дисциплін, як анатомія, гістологія, фармакологія, біохімія, мікробіологія та інші. Успішне засвоєння цих предметів безпосередньо пов'язане зі знанням латинської термінології. Метою вивчення латинської мови в закладі вищої аграрної освіти є підготовка фахівця, який вміє грамотно використати отримані знання з анатомічної, клінічної та фармацевтичної термінології.

Специфікою предмета «Латинська мова» є те, що він ближчий до спеціальних медичних дисциплін, ніж до мовних. У процесі викладання латинської мови викладач повинен не допустити зниження мотивації студентів, що зумовлене відсутністю практичної демонстрації й унаочнення користі предмета. Це потребує реформування методики, поєднання різних прийомів викладання. Для активізації пізнавальної діяльності студентів на практичних заняттях з латинської мови є доцільними використовувати різноманітні методи навчання, що будуть сприяти засвоєнню матеріалу.

Отже, визначаючи аспекти підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, наголосимо на таких складниках:

- вивчення української мови за професійним спрямуванням, що сприятиме успішній комунікації у подальшій професійній діяльності з

колегами, керівництвом, замовниками та іншими категоріями комунікантів у професійних ситуаціях;

- вивчення однієї з іноземних мов, що дозволить спілкуватись на професійні теми з іншомовними партнерами й ознайомлюватись із актуальними досягненнями ветеринарної науки і практики у інших країнах;
- вивчення латинської мови з метою досконалого володіння фармакологічною, анатомічною, клінічною термінологією.

1.3. Зарубіжний досвід підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування

У контексті нашого дослідження значний інтерес зумовлює вивчення досвіду зарубіжних закладів вищої освіти щодо підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Важливим у цьому аспекті вважаємо створення такого документа, як «Загальноєвропейська навчальна програма з формування м'яких навичок для бакалаврської ветеринарної освіти» (Pan-European soft skills curriculum for undergraduate veterinary education). Це свідчить про актуальність врахування у процесі підготовки майбутніх ветеринарів саме так званих «м'яких навичок» (soft skills), зокрема, й комунікативних умінь. Метою цього проєкту проголошення створення основи, що дозволить студентам-ветеринарам, які володіють цими навичками, впоратися з викликами, які ставить перед ними постійно мінливий світ і величезне навантаження, яке покладає на них професія. Отже, вони будуть краще підготовлені до реальних викликів у своєму майбутньому робочому середовищі.

Розроблена модель компетентностей SOFTVETS призначена для викладачів ветеринарної медицини, студентів, а також для регулюючих органів. Метою є впровадження або інтеграція переліку рекомендацій щодо життєвих компетентностей у ветеринарній освіті. Викладачі можуть застосовувати цю модель для розробки компетентнісно орієнтованої освіти з

життєвих навичок у своєму закладі освіти або у своїх навчальних програмах. Студенти можуть орієнтуватись на цей перелік для встановлення власних навчальних цілей, щоб оптимально підготуватися до майбутньої кар'єри. Для кожної області компетентності надана довідкова інформація, включаючи актуальну літературу, щоб підвищити обізнаність про попит і підкреслити потенційні переваги щодо застосування моделі компетентності.

Проект фокусується на трьох різних сферах життєвих навичок: комунікація, цифрові навички та підприємництво. При цьому розглядаються когнітивні (знання) та практичні (уміння) аспекти. Для кожної компетентності та для кожного аспекту компетентності визначено рівень (початковий, середній, просунутий, експертний), якого студенти повинні досягти до кінця навчання або до закінчення ветеринарної навчальної програми.

Компетеності визначені відповідно до їх застосування у контексті ветеринарної професії, включаючи різноманітні ролі та кар'єри, які ветеринар може виконувати після закінчення навчання (наприклад, практик, гігієніст, науковець, співробітник ветеринарної служби, співробітник з питань благополуччя тварин, уповноважений ветеринарний лікар тощо). Як наголошується у преамбулі до цієї програми, після закінчення навчання потрібно буде продовжувати професійний розвиток відповідно до галузі або ролі, яку студент обійматиме після закінчення навчання.

Значущість професійної комунікації підтверджує те, що саме ця компетентність представлена першою у переліку компетентностей. Зарубіжні дослідники відносять комунікацію до основних умінь ветеринарного лікаря. Це набір засвоєних навичок, яких потрібно навчати. Якість спілкування між ветеринаром і власником пацієнта має велике значення для лояльності та задоволеності клієнта, а також для результату консультації. Відсутність комунікативної компетентності ветеринара є частою причиною скарг і помилок.

Тому викладання, навчання та оцінка комунікативної компетентності в рамках ветеринарного бакалаврату є надзвичайно важливими. В Європі, а також у Великій Британії та Америці, навчання комунікативним компетентностям у ветеринарній освіті вже є невід'ємною частиною багатьох ветеринарних навчальних програм.

Оскільки професійна сфера ветеринара дуже широка, то навчання комунікації в рамках бакалаврату ветеринарії не повинно обмежуватися спілкуванням між практикуючими ветеринарами та їхніми клієнтами. Під час навчання студенти повинні навчитися спілкуватися та адаптуватися до різних ролей, ситуацій та умов. Це означає, що студенти мають адекватно виконувати свої обов'язки і здатні налагоджувати стосунки зі своїми однолітками. Вони повинні вміти структурувати розмову, отримувати інформацію та надавати відповідну інформацію, адаптовану до цільової аудиторії, зрозумілою мовою.

До переліку комунікативних компетентностей віднесено такі:

1. Використовувати принципи невербальної та паравербальної комунікації з широким колом зацікавлених сторін у ветеринарній професії.
2. Проявляти емпатію у ветеринарних професійних ситуаціях (розуміти та ставитися до точки зору клієнта та висловлювати емпатичне занепокоєння).
3. Рефлексія власної комунікативної поведінки, навичок та обмежень в межах ветеринарної професії, а також комунікативної ситуації в цілому.
4. Активно регулювати власні емоції, поведінку та пізнання в межах ветеринарної професії, а також у стресових комунікативних ситуаціях.
5. Перевіряти та забезпечувати точне розуміння шляхом активного слухання (сприймаючи, слухаючи та засвоюючи сказане) та реагувати відповідно у ветеринарній професії.
6. Чітко та структуровано спілкуватися з клієнтами на теми ветеринарної професії (збір та надання інформації, консультування).

7. Розпізнавати делікатні теми у ветеринарній професії та спілкуватися належним чином у складних або проблемних ситуаціях.

8. Чітко та доречно спілкуватися на теми ветеринарної професії в міжпрофесійній та/або міжкультурній команді.

9. Спілкуватися на теми ветеринарної професії з ветеринарами, а також із зовнішніми зацікавленими сторонами (наприклад, професійними колегами, відповідальними органами).

10. Ефективно комунікувати на теми ветеринарної професії, використовуючи при цьому мову відповідно для громадськості.

Університет Західної Кароліни (Western Carolina University) пропонує підготовку за основними предметними сферами ветеринарних технологій і дозволяє зосередити навчання на конкретній галузі ветеринарних досліджень, наприклад, управлінні практикою або громадському здоров'ї. Чотирирічна програма бакалаврату з ветеринарних технологій, розроблена спільно з клінікою Banfield Pet Hospital, провідним постачальником профілактичної ветеринарної допомоги в США. Основна навчальна програма містить, як обов'язкові, такі компоненти: принципи ветеринарної фармакології, ветеринарна анестезія та аналгезія, навички професійного спілкування у ветеринарній медицині.

Як бачимо, підготовка до професійного спілкування розглядається практично на одному рівні важливості із фаховими дисциплінами. Курс підготовки до професійного спілкування у ветеринарії охоплює усну та письмову комунікацію. Особлива увага приділяється ефективному міжособистісному спілкуванню та управлінню конфліктами. Комунікативні компетенції охоплюють бесіди, спілкування в стресових ситуаціях, професійне та ділове спілкування, а також комунікацію щодо плану лікування. Для активного навчання використовуватимуться симуляції спілкування з клієнтами.

Обернський університет (Auburn University), один з провідних закладів у сфері ветеринарної освіти і науки, передбачає формування умінь

професійної комунікації у ветеринарній медицині. Студенти розвивають уміння спілкування з викладачами, співробітниками, колегами, власниками домашніх тварин та громадським сектором за допомогою лекцій та інтерактивних лабораторних занять. Розробники програми впевнені, що ці уміння можна буде одразу застосовувати у повсякденному студентському/навчальному житті, клінічній практиці та командоутворенні. Теми включають застосування навичок невербальної та вербальної комунікації під час дискусій, деескалацію конфліктних ситуацій, висловлення співчуття й прояв емпатію, створення безпечного простору для спільного прийняття рішень та обговорення медичних помилок.

Розглядаючи освітню програму для підготовки ветеринарів у Медичному університеті Росс (Ross University), пересвідчуємось, що серед основних курсів, які входять до її змісту, є також підготовка до професійного спілкування. Вона належить до переліку дев'яти компетентностей, яких повинні набути студенти протягом періоду навчання, а саме:

1. Комплексна діагностика пацієнта (навички вирішення проблем), належне використання діагностичних тестів та ведення документації.
2. Комплексне планування лікування, включаючи перенаправлення пацієнта за показаннями.
3. Анестезія та знеболення, догляд за пацієнтом.
4. Базові хірургічні навички та ведення пацієнтів.
5. Базові навички з медицини та ведення пацієнтів.
6. Невідкладна допомога та інтенсивна терапія.
7. Розуміння зміцнення здоров'я та біозахисту, профілактики та контролю захворювань, включаючи зоонози, а також принципів безпечності харчових продуктів.
8. Етична та професійна поведінка; комунікативні уміння, включаючи ті, що демонструють розуміння та чутливість до того, як різноманітність та індивідуальні обставини клієнтів можуть впливати на охорону здоров'я

9. Критичний аналіз нової інформації та результатів досліджень, що стосуються ветеринарної медицини.

Ветеринарний коледж Карлсон (Carlson College of Veterinary Medicine) Університету Орегону (Oregon State University) висуває до здобувачів деякі попередні вимоги, серед яких є такі, що безпосередньо пов'язані з мовною підготовкою. Ті, хто планує починати навчання на ветеринарній програмі, має виконати такі загальні вимоги:

- Англійська мова – щонайменше 4 семестрові або 6 кварталних кредитів з письма англійською мовою (наприклад, композиція, технічне письмо).

- Ораторське мистецтво – щонайменше 1 семестр або 1 чверть курсу ораторського мистецтва.

- Гуманітарні/соціальні науки – щонайменше 8 семестрів або 12 кредитів з гуманітарних або соціальних наук.

Як можна пересвідчитись, основна увага американських університетів щодо формування умінь професійного спілкування зосереджена не стільки на спілкуванні ветеринарних лікарів з колегами, стільки на спілкуванні з клієнтами. Важливою складовою частиною саме комунікативної підготовки є спілкування у конфліктних ситуаціях та пошук шляхів залагодження конфліктів.

Останнім часом з'явилась низка публікацій зарубіжних науковців, присвячених саме підготовці студентів ветеринарних факультетів до професійної комунікації. Зокрема, Р. Цімлих з Лінкольнського меморіального університету (Lincoln Memorial University) описує, як у студенти-ветеринари набувають умінь професійного спілкування під час навчання. Як зазначає науковець, формування комунікативних умінь починається з першого семестру, коли студенти на лекціях знайомляться з основними комунікативними вміннями та моделлю консультацій Калгарі-Кембридж. Потім студенти практикуються в лабораторіях під керівництвом викладача-тренера. Студенти також практикуються у спілкуванні із симульованим

клієнтом, якого навчають оцінювати їхню здатність за певними критеріями та надавати конкретні відгуки. Симульовані зустрічі записуються на відео, щоб студент міг провести самооцінку.

У кожному наступному семестрі студенти продовжують практикувати уміння спілкування з широким спектром тем і ситуацій, зокрема з розгніваними клієнтами, важкими членами команди, рутинною профілактикою здоров'я, медичними помилками, ожирінням, якістю життя тощо. Семінари чергуються впродовж семестрів і включають теми про догляд за хворими наприкінці життя, медичну команду, стресостійкість, втому від співчуття та інші професійні теми. На кожному семінарі студенти мають можливість поспілкуватися, попрактикувати свої навички та отримати зворотній зв'язок один від одного (Ziemlich, 2018).

Австралійські вчені І. ван Гельдерен, Р.Тейлор зазначають, що оволодіння уміннями ефективної комунікації є життєво важливим у ветеринарній освіті. «Довіра громадськості, акредитаційні мандати та науково обґрунтовані методики підкреслюють важливу роль комунікативних умінь у забезпеченні оптимальних результатів благополуччя тварин, що робить їх наріжним каменем ветеринарної освіти. Однак, перевірені «найкращі практики» для викладання та оцінювання комунікативної компетентності в реальних умовах недостатньо відомі» (Van Gelderen, Taylor, 2023: 18). Автори пропонують розглянути кілька стратегій розвитку комунікативних умінь у навчальній програмі ветеринарної освіти. На їхню думку, ці стратегії покращують способи контекстуалізації навчання та оцінювання. Лабораторії клінічних умінь можуть забезпечити більш автентичний, збагачений і цікавий навчальний досвід і познайомити студентів з комунікацією з клієнтами щодо вибору варіантів догляду за пацієнтами з наявного спектру. Студенти можуть бути краще підготовлені до телемедичних консультацій, якщо будуть залучені до тренінгу з клінічних комунікацій. Крім того, ветеринарні школи повинні стежити за узгодженістю та інтеграцією комунікаційних елементів у навчальній програмі й розуміти

досвід студентів, щоб гарантувати, що всі випускники ветеринарних програм готові до плавного переходу до практичної діяльності.

Автори вважають, що комунікативні уміння не можна розглядати лише як індивідуальну компетентність. Вони обґрунтовують свою думку результатами дослідження, присвяченому вивченню факторів, що зумовлюють виникнення скарг і судових процесів у ветеринарній професії, які засвідчили, що питання комунікації відігравали певну роль у 80% випадків. На цій підставі автори заявляють, що під час навчання та оцінювання комунікативних навичок необхідно враховувати організаційні системи та комунікацію в команді. Це повинно лежати в основі розробки симуляцій (тематичні дослідження, підказки фасилітатора, середовище, відволікаючі фактори тощо), які використовуються під час тренінгів з комунікації. Наприклад, під час проведення рольових ігор обмежувати студентів у часі, коли вони виконують рутинні дії, очікувані під час консультації (наприклад, давати таблетку вередливому коту, власником якого є літня і немічна клієнтка). Це змусить студента подумати над тим, як він буде спілкуватися з клієнтом та його командою, щоб забезпечити своєчасне завершення консультації, водночас досягти бажаного результату, зберегти довіру клієнта та максимізувати його прихильність до лікування, шанси на дотримання клієнтом терапевтичного плану.

Науковці роблять висновок про важливе значення динамічного навчального плану, що постійно розвивається, а тому представлені стратегії розвитку комунікативної компетентності пропонують ветеринарним школам практичні шляхи для забезпечення того, щоб випускники були не тільки добре підготовлені до поточних викликів, але й були здатні відповідати мінливим вимогам майбутнього (Van Gelderen, Taylor, 2023: 18).

Отже, розглянувши напрацювання деяких американських, європейських і австралійських університетів, можна констатувати суттєве посилення їх уваги до комунікативної підготовки студентів ветеринарної медицини. Науковці відзначають, що це питання потребує детального

вивчення з огляду на недостатнє поширення того позитивного досвіду, наявних практик та ефективних моделей підготовки майбутніх ветеринарів до професійної комунікації, які вже існують.

Зауважимо, що зарубіжні дослідники акцентують увагу і на усному, й на писемному мовленні. Крім того, всі вони пропонують симулювати у освітньому процесі, зокрема під час лабораторних занять, ситуації спілкування з клієнтами. При цьому розмови можуть мати різне тематичне наповнення: пояснення плану лікування, висловлення емпатії й співчуття, консультування (у тому числі й дистанційне), вирішення конфліктних випадків. Дещо меншою мірою науковці концентруються на спілкуванні з колегами та іншими потенційними співрозмовниками.

Висновки до першого розділу

Аналіз стану дослідження проблеми професійного спілкування показав, що вже сформована певна наукова база, сформульовано коло ідей, положень і підходів до проблеми навчання професійного спілкування. Зокрема, науковці вивчали питання формування підготовки до спілкування в професійній діяльності фахівців різних сфер – майбутніх працівників освіти, журналістів, економістів, інженерів, фахівців соціальної роботи, юристів, фахівців митної служби, перекладачів, поліцейських, соціальних педагогів, пілотів, державних службовців, фахівців технічних спеціальностей, авіаційних диспетчерів, фахівців лісотехнічних спеціальностей.

Водночас наукові основи системи навчання професійного спілкування майбутніх фахівців окремих галузей розроблені недостатньо. Зокрема, ще не розроблялась обґрунтована система навчання професійного спілкування майбутніх ветеринарів, хоч цей вид професійної діяльності має свої правила і особливості.

Розглянуто питання сутності професійного спілкування, його роль у формуванні професійної та загальної культури майбутніх фахівців, вплив

педагогічно-професійного спілкування на студентську аудиторію у процесі навчання. З'ясовано, що професійне спілкування фахівців аграрної галузі полягає у формуванні умінь та навичок професійного спілкування, грамотності письмової мови, яка є важливою у діловому листуванні; в обміні інформацією між викладачем та студентом у навчальному процесі; у змісті самої інформації, яка є головним чинником отримання і формування знань та умінь студентів.

Процес професійного спілкування фахівців аграрної галузі полягає, по-перше, у формуванні умінь та навичок професійного спілкування, грамотності письмової мови, яка є важливою у діловому листуванні, по-друге, в обміні інформацією між викладачем та студентом у освітньому процесі, по-третє, у змісті самої інформації, яка є головним чинником отримання і формування знань та умінь студентів. Професійне спілкування має включати певний обсяг відповідної інформації, яка є корисною, своєчасною, достовірною, повною, зрозумілою.

Сучасний випускник закладу вищої аграрної освіти, зокрема, ветеринарний лікар, є людиною, яка, крім спеціальної підготовки, володіє на високому рівні комунікативними вміннями. Це не тільки фахівець у своїй галузі з обмеженим колом інтересів і знань, а високоосвічена людина, яка здатна спілкуватись у будь-якій ситуації – і на вузькопрофесійні, а й на більш загальні теми.

Визначено основні аспекти підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, які передбачають:

- вивчення української мови за професійним спрямуванням, що сприятиме успішній комунікації у подальшій професійній діяльності з колегами, керівництвом, замовниками та іншими категоріями комунікантів у професійних ситуаціях;
- вивчення однієї з іноземних мов, що дозволить спілкуватись на професійні теми з іншомовними партнерами й ознайомлюватись із актуальними досягненнями ветеринарної науки і практики у інших країнах;

- вивчення латинської мови з метою досконалого володіння фармакологічною, анатомічною, клінічною термінологією.

Констатовано, що підготовка майбутніх ветеринарів до професійного спілкування розглядається зарубіжними науковцями практично на одному рівні важливості із фаховими дисциплінами. Особлива увага приділяється ефективному міжособистісному спілкуванню та управлінню конфліктами. Комунікативні дії охоплюють бесіди, спілкування в стресових ситуаціях, професійне та ділове спілкування, а також комунікацію щодо плану лікування. Зарубіжні дослідники акцентують увагу і на усному, й на писемному мовленні. Одним із ефективних засобів формування комунікативних умінь вони вважають рольові ігри й симуляцію виробничих ситуацій у освітньому процесі, зокрема ситуацій спілкування з клієнтами. Дещо меншою мірою науковці концентруються на спілкуванні з колегами та іншими потенційними співрозмовниками.

Список використаних джерел до першого розділу

Амеліна С.М. Теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. Запоріж. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. Запоріжжя, 2007. 423 с.

Бабенко В.В. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі навчання стилістики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 2019. 244 с.

Бабинець М.М. Формування готовності майбутніх фахівців менеджменту до іншомовного професійного спілкування. *Науковий вісник УжДУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. Вип. 25. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла». 2012. С. 10.

Барановська Л.В. Теоретико-методичні основи навчання професійного спілкування студентів вищого аграрного навчального закладу: автореф. дис.

... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти. К., 2005. 43 с.

Баранюк В.В. Педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2015. № 1. С. 32 – 42.

Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 344 с.

Берестенко О. Г. Культура професійного спілкування: навч.-метод. посіб. Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. 299 с.

Бутенко Т.О. Формування комунікативної компетентності майбутніх інженерів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Вінниця, 2011. 22 с.

Васильєва М.П. Роль комунікативної компетентності в професійній діяльності фахівців освітньої галузі. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2017. № 56-57. С. 132-137.

Вікторова Л.В. Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих навчальних закладів у фаховій підготовці: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. К., 2009. 19 с.

Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2006. 256 с.

Голопич І. М. Підготовка майбутніх поліцейських до професійного спілкування з правопорушниками у вищих закладах зі специфічними умовами навчання. Теорія та методика навчання та виховання. 2018. Вип. 45. С. 46-58.

Гриджук О.Є. Теоретико-методичні засади формування мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців лісотехнічних спеціальностей: автореф. д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська література)». Херсон, 2018. 47 с.

Денисова С.П., Кузьмич О.В., Ніколаєва І.А. Мотивація вивчення іноземних мов у закладі вищої освіти. Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 13. Рівне: РДГУ, 2021. С. 232–240.

Джеджера К.В. Комунікативні уміння як чинник конкурентоспроможності майбутнього вихователя. *Психологія: реальність і перспективи*. 2019. С.55–60.

Джеджера К. В. Дефініції «ділове спілкування», «професійне спілкування», «професійно-ділове спілкування» у термінологічному тезаурусі стосовно комунікативної підготовки студентів. *Оновлення змісту, форм і методів навчання і виховання в закладах освіти*: зб. наук. пр.: наук. зап. Рівн. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 17 (60) / Рівнен. держ. гуман. Ун-т [редкол.: В. В. Вербець, М. С. Янцур, І. Д. Бех та ін.]. 2017. С. 197–201.

Дроздова І.П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: монографія. Харків: ХНАМГ, 2010. 320 с.

Дунець Л. М., Павліченко А. П. Особливості професійного спілкування майбутніх працівників поліції. Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології імені ГС Костюка НАПН України. 2019. Том І. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. Вип. 54. С. 3–8.

Дяченко М.Д. Наукові підходи до розуміння сутності культури професійного спілкування майбутніх фахівців. Науковий огляд. 2016. № 6 (27). С. 1–9.

Ємельянова Є.С., Амеліна С.М., Жук Л.Я. Термінологія і професійна комунікативна культура фахівців аграрної сфери: монографія [під заг. ред. Є. С. Ємельянової]. Харків : Щедра садиба плюс, 2013. 260 с.

Ещенко Т.А. Роль тексту і дискурсу у формуванні професійного мовлення студентів технічних спеціальностей. *Наукові праці ДОННТУ. Серія «Педагогіка, психологія і соціологія»*. № 1(13). 2013. С. 1–7.

Зотова-Садило О.Ю. Професійне ділове спілкування: становлення і розвиток поняття. Педагогіка вищої та середньої школи. 2013. Вип. 37. С. 436–441.

Кайдалова Л.Г., Пляка Л.В. Психологія спілкування: навчальний посібник. Х.: НФаУ, 2011. 132 с.

Канюк О. Л. Про роль мовленнєвої компетенції у формуванні культури іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців соціальної роботи. *Науковий вісник Ужгородського університету. «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. №1. С. 115–117.

Касярум К.В. Формування комунікативної компетенції майбутніх викладачів вищої школи. *Педагогіка. Наука і освіта*. 2011. №1. С. 99 – 105.

Кобися, В., & Чепелевська, М. (2022). Удосконалення іншомовної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі за допомогою цифрових технологій. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 30–39. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-65-30-39>

Когут І.В. Зміст формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності в сучасних соціокультурних умовах. *Проблеми освіти* : наук. зб. Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2013. Вип. № 77. Ч. 2. С. 75–79.

Когут І.В. Формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Полтава, 2015. 250 с.

Коломієць С.С. Навчання спеціалістів професійно-орієнтованого спілкування із зарубіжними партнерами (на матеріалі англійської мови): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 1993. 162 с.

Кондратенко Н. Методика формування комунікативної компетентності майбутніх журналістів на засадах лінгвокультурології: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)». Київ, 2018. 20 с.

Костриця Н.М. Формування українського професійного мовлення у студентів вищих навчальних закладів економічної освіти України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. К., 2002. 234 с.

Кучерук О.А. Методи формування комунікативної компетентності в процесі дидактичного дискурсу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир: Житомирський державний університет, 2010. № 53. С. 77–81.

Лаврухіна Т.В. Формування комунікативної компетентності майбутніх авіаційних диспетчерів у вищих навчальних закладах авіаційного профілю: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». К., 2015. 21 с.

Малашевська К.О. Сутнісно-функціональний аналіз комунікативної компетентності особистості майбутнього фахівця. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2010. № 23. С. 85–88.

Маслова В.А. Професійно-педагогічна комунікація як умова розвитку комунікативних можливостей педагога. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. Випуск 3. 2021. С. 81–85.

Мацько Л.І., Денискіна Г.О. Українська наукова мова (теорія і практика) : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. 272 с.

Молоченко В.В. Формування у майбутніх фахівців аграрної сфери готовності до партнерської взаємодії у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2017. 265 с.

Ніколаєва І. А., Денисова С. П. Use of innovative technologies in foreign language learning. Інновації в освіті і педагогічна майстерність вчителя-словесника. *Матеріали V науково-практичної конференції*. Суми, 2021. С. 164–167.

Ніколаєнко Ю.О. Підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі: автореф. дис. ... канд.

пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». АПН України; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. К., 2009. 22 с.

Ніколенко Л.М. Сутність комунікаційного потенціалу особистості як педагогічного феномену. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2011. Вип. 20 (73). С. 222–228.

Павленко О.О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Київ, 2005. 447 с.

Піддубцева О. І. Формування готовності майбутніх фахівців-аграріїв до іншомовного професійно орієнтованого спілкування: дис. ... доктора філософії: 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Запоріжжя, 2021. 293 с.

Підлубна О. М. Професійне спілкування у діяльності майбутніх пілотів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 30 (83). С. 278-283.

Підручна З.Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. «Теорія і методика професійної освіти». Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2008. 22 с.

Про використання безкоштовних цифрових ресурсів для дистанційного і змішаного навчання: лист МОН № 1/12253-22 від 18.10.2020.

Рабійчук С. О. Професійне спілкування як умова формування професійноетичної культури майбутнього соціального педагога. *Збірник наукових праць Хмельницької національної академії прикордонних військ України ім. Б. Хмельницького*. Хмельницький, 2007. № 40, ч. 2. С. 161-163.

Радомський І.П. Професійне спілкування в юридичній діяльності. *Вісник Національного технічного університету України. Київський політехнічний інститут. Філософія. Психологія. Педагогіка*: Зб. наук.праць. Київ: ІВЦ – Політехніка, 2006. № 2 (17). С. 136-139.

Рембач О.О. Формування культури ділового спілкування майбутніх міжнародників-аналітиків у ВНЗ: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2005. 369 с.

Рибалка В.В. Психологія праці особистості : навч.-мет. посібник. К. ; Кременчук : ПП Щербатих, 2006. 76 с.

Руденко Л. А. Психологічні особливості професійного спілкування фахівців сфери обслуговування. *Теоретичні засади методики професійно спрямованого викладання загальноосвітніх предметів у ПТНЗ* : монографія [за ред. Г. П. Васяновича]. Львів : Сполом, 2005. С. 49–65.

Руденко Л. А. Технології формування комунікативної культури фахівців сфери «людина – людина» *Життєдіяльність та життєтворчість особистості в особливих умовах*: колективна монографія. За наук. ред М. М. Козяра. Львів: СПОЛОМ, 2018. С. 418–440.

Савенкова Л. О. Професійне спілкування майбутніх викладачів як об'єкт психолого-педагогічного управління. К.: КНЕУ, 2005. 212 с.

Сагач Г.М. Мистецтво ділової комунікації. К.: ІСДО; Київський інститут банкірів банку «Україна», 1995. 124 с.

Семеног О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 403 с.

Сергієнко Л. Методика формування комунікативної компетентності студентів педагогічного коледжу засобами дидактичної гри: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Луганськ, 2013. 20 с.

Скворцова С.О., Вторнікова Ю.С. Професійно-комунікативна компетентність учителя початкових класів: монографія. Одеса: Абрикос Компани, 2013. 290 с.

Солодчук С. Є. Професійне спілкування як предмет дослідження у психології. Актуальні проблеми психології. 2020. С. 339-348.

Спіріна Т. П. Принципи професійного спілкування майбутніх соціальних педагогів. Київський університет імені Бориса Грінченка. 2016. № 4. С. 23–32.

Стукало О.А. Особливості педагогічного спілкування у вищому аграрному навчальному закладі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2013. Вип. 33 (86). С. 622 – 626.

Стукало О.А. Особливості професійного спілкування в діяльності фахівця-аграрія. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія».* 2013. Вип. 192. Ч .2. С. 183 – 189.

Стукало О.А. Латинська наукова термінологія у професійному мовленні майбутніх ветеринарів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки».* 2013. Вип. 186. Ч .2. С. 119 – 123.

Стукало О.А. Формування професійного спілкування майбутніх ветеринарів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія».* 2014. Вип. 199. Ч .1. С. 346 – 351.

Стукало О.А. Методи професійного навчання латинської мови майбутніх ветеринарів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки».* 2014. Вип. 206. С. 191 – 199.

Тимофієнко Н. В. Формування професійного спілкування у майбутніх сурдопедагогів. *Проблеми сучасної психології.* 2014. Вип. 26. С. 513-526.

Тоцька Н. Л. Формування професійно зумовленого мовлення студентів технічного ВНЗ (з технологічних спеціальностей легкої промисловості): Дис... к. пед. н. Херсон, 2001. 215 с.

Тригуб І. П., Власенко Л.В. Комунікативні навички та вміння для ефективного вивчення англійської мови самостійно. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2019. № 40. Том 2. С. 137-140.

Улунова Г. Є. Психологія розвитку культури професійного спілкування державних службовців у системі безперервної освіти: дис. ... д. психол. н.: 19.00.07. Київ, 2020. 561 с.

Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий дім «Слово», 2005. 216 с.

Хоцкіна С.М. Формування комунікативної компетентності майбутніх економістів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореферат дисертації ... канд. пед. наук: 13.00.04; Київськ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ, 2013. 20 с.

Шинкаренко І.О. Особливості соціально-перцептивної регуляції професійного спілкування працівника ОВС: автореф. ... канд. психол. наук. Харків, 2005. 24 с.

Bahramsoltani, M.; Bröer, S.; Langforth, S.; Eule, C.; Prior, A.; Vogt, L.; Li, T.-T.; Schirone, R.; Pohl, A.; Jensen, K.C. Outcome of communication training in veterinary studies: Influence on the perception of the relevance of veterinary competencies and self-assessment of communication skills. *Animals* 2023, 13, 1516.

Cake, M.A.; Bell, M.A.; Williams, J.C.; Brown, F.J.L.; Dozier, M.; Rhind, S.M.; Baillie, S. Which professional (non-technical) competencies are most important to the success of graduate veterinarians? A Best Evidence Medical Education (BEME) systematic review: BEME Guide No. 38. *Med. Teach.* 2016, 38, 550–563.

Clinical curriculum. Ross University. <https://veterinary.rossu.edu/dvm-program/curriculum>

Christin Kleinsorgen, Evelyn Steinberg, Jelka Zabavnik Piano, Rudolf Dömötör, Mira Mandoki, Lada Radin.

Gray C, Blaxter A, Johnston P, Latham C, May S, Phillips C, et al. Communication education in veterinary education in the United Kingdom and

Ireland: the NUVACS project coupled to progressive individual school endeavors. *Journal of Veterinary Medical Education*. 2006.

Draper D.D., Uhlenhopp E.K. A veterinary business curriculum model. *Journal of Veterinary Medical Education*. 2002; 29(2):73-80.

Kamyshna I., Pavlovych L. Professional and pedagogical communication. *Sciences of Europe*. 2020. Vol. 57, p. 43–45.

Kozak, A., & Malyk, V. (2022). Students communicative culture in international communication: pedagogical aspect. *Scientific Journal of Polonia University*, 50(1), 76-86. <https://doi.org/10.23856/5009>

Kurtz S, Silverman J, Draper J. Teaching and learning communication skills in medicine: CRC press; 2016.

Kurtz S. Teaching and learning communication in veterinary medicine. *Journal of Veterinary Medical Education*. 2006; 33(1):11-9.

McDermott, M.P.; Tischler, V.A.; Cobb, M.A.; Robbé, I.J.; Dean, R.S. Veterinarian-client communication skills: Current state, relevance, and opportunities for improvement. *J. Vet. Med. Educ*. 2015, 42, 305–314.

Pan-European soft skills curriculum for undergraduate veterinary education. <https://softvets.eu/>

Professional Communication Skills in Veterinary Medicine. <https://online.appstate.edu/programs/id/veterinary-technology-bs>

Professional communication skills for veterinary medicine. <https://bulletin.auburn.edu/coursesofinstruction/vmed/>

Russell, E.; Mossop, L.; Forbes, E.; Oxtoby, C. Uncovering the “messy details” of veterinary communication: An analysis of communication problems in cases of alleged professional negligence. *Vet. Rec*. 2022, 190, e1068.

Van Gelderen, I.; Taylor, R. Developing Communication Competency in the Veterinary Curriculum. *Animals* 2023, 13, 3668. <https://doi.org/10.3390/ani13233668>

Ziemlich R. Veterinary schools focus on preparing graduates earlier, better. April 13, 2018. <https://www.dvm360.com/view/veterinary-schools-focus-preparing-graduates-earlier-better>

РОЗДІЛ 2

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЕТЕРИНАРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

У розділі охарактеризовано педагогічні умови підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; запропоновано структурно-функціональну модель цього процесу; уточнено критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування; висвітлено можливості застосування інтерактивних технологій для підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

2.1. Педагогічні умови підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін

Для забезпечення ефективної підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування потрібно визначити педагогічні умови, створення яких сприятиме реалізації цього наміру. Поняття «умова», яким послуговуються науковці, зазвичай розуміють як обставини, необхідні для того, щоб певна педагогічна система існувала й розвивалась.

Т. Шмоніна й І. Глухов вважають педагогічні умови якісною характеристикою основних факторів, процесів і явищ освітнього середовища, які цілеспрямовано створюються і реалізуються в освітньому середовищі та забезпечують вирішення поставленого завдання (Шмоніна, Глухов, 2011: 65). Загалом погоджуючись з таким визначенням сутності та змісту поняття «педагогічні умови», конкретизуємо, що в нашому дослідженні розуміємо їх як систему заходів освітнього процесу, яка забезпечує створення і розвиток особистісних мотивів студентів до навчання та організацію їхньої навчально-

пізнавальної діяльності зі спрямованістю на досягнення поставленої мети, яка у нашому випадку полягає у підготовці до професійного спілкування.

На сучасному етапі підготовки майбутніх фахівців високий рівень професійно-комунікативних умінь розглядається як необхідна умова інтелектуального розвитку людини з вищою освітою. Специфіка професійного спілкування ветеринарного лікаря полягає в тому, що учасники діалогу чи полілогу намагаються вирішити проблеми та завдання, які є актуальними для їхньої професії. Отже, під професійним спілкування лікаря ветеринарної медицини ми розуміємо мовленнєву взаємодію цього фахівця з колегами, партнерами, клієнтами в умовах професійної діяльності. Спираючись на дослідження науковців, зазначимо, що «статус кожного зі співрозмовників у цій взаємодії чітко визначений, а сам процес комунікації є вирішенням виробничих питань шляхом впливу на погляди, емоції чи поведінку комунікантів і здійснюється відповідно до функцій та цілей» (Ярощук, 2010: 34).

Сучасний стан готовності майбутніх ветеринарних лікарів до професійного спілкування не може повною мірою задовольнити потребу суспільства у фахівцях з високим рівнем професійно-комунікативної компетентності. На жаль, велика кількість закладів вищої освіти аграрного профілю продовжують орієнтуватися передусім на забезпечення вивчення комплексу фахових дисциплін, які, на їхню думку, визначають зміст професійної підготовки, не приділяючи при цьому належної уваги дисциплінам гуманітарного спрямування. Однак, відповідно до вимог Болонської конвенції та Загальноєвропейських рекомендацій для гуманітарних наук, науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти аграрного профілю повинні розробляти та вдосконалювати такі інтегровані навчальні плани та програми, які забезпечують підготовку фахівця, здатного застосовувати свої знання та набуті уміння у практичній діяльності, формулювати рекомендації тощо.

Розглядаючи праці науковців, можна переконатись, що не існує єдиного підходу до визначення змісту та структурних компонентів готовності до певного виду діяльності. С. Воробйова, зокрема, пропонує визначати структурні елементи готовності студентів до творчого розв'язання дидактичних завдань у єдності чотирьох компонентів:

- мотиваційного (переконання, погляди, мотиви, установки на певну поведінку);
- особистісного (почуття, інтелектуальні якості);
- змістового (знання);
- професійного (уміння) (Воробйова, 2002: 43).

Важливою складовою підготовки майбутнього ветеринарного лікаря до професійного спілкування є сукупність педагогічних умов, які сприяють організації ефективного педагогічного процесу в університеті та його реалізації. При цьому доцільно врахувати, що основною цінністю особистісно орієнтованих педагогічних технологій є особистісний підхід, який інтегрує та втілює такі ідеї підготовки майбутнього фахівця, як гармонійний розвиток особистості. Аксіологія педагогічних відносин є основою формування особистості майбутнього фахівця.

До принципів реалізації особистісного підходу можна віднести:

- постійне вивчення і досконале знання особливостей особистості студента;
- уміння викладача вищого навчального закладу діагностувати реальний рівень сформованості умінь і особистісних якостей майбутнього фахівця;
- оперативна зміна тактики взаємодії зі студентом залежно від нових умов і обставин;
- максимальна опора на власну активність особистості викладача;
- створення умов для прояву самостійності, ініціативи; уміння спрямовувати діяльність, яка веде до успіху.

Специфіка професійної спрямованості інтересів та уподобань особистості майбутнього ветеринарного лікаря під час навчання у ЗВО полягає в тому, що цей процес відбувається цілеспрямовано, систематично і поступово через вивчення дисциплін не тільки фахового, але й гуманітарного спрямування. Тому існує об'єктивна необхідність проведення в університеті низки досліджень з метою вивчення інтересів і запитів майбутніх ветеринарних лікарів та визначення на цій основі методики формування соціально вмотивованої професійної спрямованості, яка буде мати цінність для особистості та суспільства в цілому.

Професійна спрямованість особистості майбутнього ветеринарного лікаря передбачає розуміння і внутрішнє прийняття цілей і завдань професійної діяльності, а також узгоджених з нею інтересів, установок, переконань і поглядів. Для того, щоб допомогти майбутнім фахівцям ветеринарного медицини розвинути свої професійні мотиви під час навчання в університеті, викладачам необхідно допомогти їм сформувати правильне розуміння соціальної значущості та змісту майбутньої професії, зміцнити професійну самооцінку, впевненість в успішному оволодінні професією.

На нашу думку, визначаючи педагогічні умови підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, доцільно зорієнтуватись на гармонійне поєднання розвитку особистості студента з його професіоналізацією.

В основу підготовки майбутніх ветеринарних лікарів до професійного спілкування вважаємо за необхідне покласти логіку відбору змісту навчання в такій послідовності: від комунікативного аспекту (відбір тем і ситуацій спілкування) до лінгвістичного (відбір текстів і мовного інвентарю) і до завершення процесуального та психофізіологічного (відбір знань, умінь і навичок, якими необхідно оволодіти для формування комунікативної компетентності).

Комунікативна система охоплює низку знань: знання про способи встановлення та підтримання контакту зі співрозмовником і стратегії

мовленнєвої взаємодії; про різноманітність комунікативних прийомів і способів, їх вплив на комунікативну діяльність людей, способи побудови логічної структури є важливими для розробки змісту підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування, а також мовні (знання системи мови та її правил, стилів мовлення та їх особливостей, мовного матеріалу, що прогнозують успішний розвиток комунікації) й мовленнєві знання (знання фонетичних і орфографічних особливостей мови, знання правильного використання мовних засобів у конкретній ситуації спілкування, знання мовленнєвих стереотипів, які мовець використовує для взаємодії).

Процес навчання професійного спілкування передбачає наявність певного комунікативного простору, який є базовим поняттям для аналізу процесу комунікації. Комунікативний простір є складним утворенням, яке характеризується певною системою, а тому йому притаманні такі системні властивості, як цілісність (міра комунікативної рівноваги), структурність (обсяг, інтенсивність і складність зв'язків між компонентами), автономність структурних компонентів (визначення місця кожного компонента в системі комунікативного процесу, а також кількість можливих кроків вільного вибору, які мають суб'єкти комунікації у виборі засобів і способів передачі інформації та мети спілкування) (Орбан-Лембрик, 2004).

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури Н. Савчук визначила такі педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування:

- формування позитивної мотивації через реалізацію особистісно-орієнтованого підходу (сприяє підвищенню пізнавальної активності, актуалізації потреби в оволодінні навичками міжособистісної комунікативної взаємодії);
- забезпечення логіки побудови змісту навчання в послідовності комунікативних, лінгвістичних, процесуальних, психофізіологічних елементів (сприяє послідовності відбору тем і ситуацій, знань, умінь і

навичок як передумов ефективного формування комунікативної компетентності);

- організація навчального комунікативного простору та моделювання комунікативних ситуацій професійного характеру (сприяє інтенсифікації навчального процесу, активізації комунікативного потенціалу студента, формуванню комунікативного досвіду);

- опанування інтегрованого змісту спецкурсу на основі ідей контекстного навчання (сприяє забезпеченню наступності, поетапності зв'язків між гуманітарними та фаховими дисциплінами, їх дієвості та ефективності) (Савчук, 2021).

Для реалізації першої педагогічної умови необхідна діагностика рівня сформованості умінь професійного спілкування у студентів; створення позитивного емоційного фону на практичних заняттях шляхом використання вправ, рольових та ділових ігор, тематика яких є актуальною для майбутніх фахівців ветеринарної галузі; розвиток умінь застосовувати набуті знання та здобувати нові знання тощо.

Для реалізації другої педагогічної умови (забезпечення логіки побудови змісту навчання в послідовності комунікативних, лінгвістичних, процесуальних, психофізіологічних елементів) робота зі студентами має бути організована таким чином, щоб трансформувати набуті ними комунікативні навички в уміння, які сприятимуть здатності обирати оптимальні стратегії поведінки в тій чи іншій ситуації професійної діяльності, спрямовувати професійні вміння на досягнення певних цілей, налагоджувати ефективну систему управління тощо.

Для реалізації третьої педагогічної умови (організація освітнього комунікативного простору та моделювання комунікативних ситуацій професійного змісту) необхідно забезпечити зв'язок тематики освітніх програм дисциплін гуманітарного циклу з типовими ситуаціями професійної діяльності ветеринарного лікаря, де передумовою ефективного виконання поставлених завдань буде рівень сформованості професійних

комунікативних умінь, що сприятиме підвищенню комунікативного потенціалу та комунікативної свідомості майбутнього фахівця, інтенсифікації процесу обміну інформацією, комунікативного комфорту тощо.

Для реалізації четвертої педагогічної умови (засвоєння інтегрованого змісту спецкурсу на основі ідей професійного навчання) концепція роботи зі студентами має ґрунтуватися на необхідності моделювання предметного і соціального змісту професійного спілкування, модернізації підходів до формування мовної особистості студента як майбутнього активного учасника національних і міжнародних проєктів.

Формування у студентів аграрних спеціальностей готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування можлива, на думку Ю. Ніколаєнко, за дотримання таких педагогічних умов:

- створення активного навчального середовища;
- сприяння формуванню у студентів стійкої внутрішньої мотивації щодо професійного іншомовного спілкування;
- поступове підвищення автономії студентів у професійній іншомовній взаємодії (Ніколаєнко, 2009: 8).

Формування навичок професійно орієнтованого іншомовного спілкування було предметом дослідження К. Якушко. Автор розглядала це питання щодо студентів технічних спеціальностей аграрних університетів і визначила, відповідно, необхідні для цього педагогічні умови:

- націленість освітнього процесу на дотримання принципів формування професійно орієнтованого іншомовного спілкування і педагогічних вимог до його організації;
- створення технології з урахуванням специфіки формування професійно орієнтованого іншомовного спілкування;
- опертя на навчальний досвід, набутий до навчання на першому рівні вищої школи;
- забезпечення знань професійної іншомовної терміносистеми та її вживання у спілкуванні;

- спрямування засобів навчання іноземної мови на комунікативні потреби й запити майбутньої професії технічного спрямування;
- використання набутих в аграрному університеті знань, навичок і вмінь професійно орієнтованого іншомовного спілкування у вивченні дисциплін професійного спрямування, у навчально-науковій діяльності, виробничій практиці й позанавчальній активності (Якушко, 2016: 286).

У своїй дисертаційній роботі Л. Барановська визначила педагогічні умови ефективного оволодіння майбутніми фахівцями-аграріями знаннями, уміннями й навичками фахового спілкування. До них дослідниця віднесла, зокрема, такі:

- доцільний вибір методів і форм навчання, що найбільше сприяють поглибленню психологічної взаємодії між викладачем і студентами;
- оптимальне оформлення поняттєвого апарату тієї чи іншої науки, що вивчають студенти;
- наскрізний зв'язок компонентів терміносистем і динамізм цих терміносистем за рахунок організації ступеневого опанування навчальних курсів;
- спрямованість діяльності науково-педагогічних працівників на вироблення в студентів вербальнопрофесійно-комунікативних умінь і навичок (Барановська, 2005: 71).

Вивчаючи проблему формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців-аграріїв, С. Амеліна визначила комплекс психолого-педагогічних умов для забезпечення цього процесу. Це:

- забезпечення цілеспрямованої теоретико-методичної підготовки викладачів і студентів до формування культури професійного спілкування;
- організація професійної підготовки студентів на діалогічних засадах;
- забезпечення духовної взаємодії викладачів і студентів у процесі навчального спілкування;

- поступове накопичення досвіду розв'язання проблемних питань, що пов'язані з майбутньою професійною діяльністю;
- створення позитивної емоційної насиченості навчального спілкування;
- залучення студентів до професійної самореалізації у процесі навчального діалогу;
- розширення сфери активного професійного спілкування майбутніх аграріїв у навчально-виховному процесі (Амеліна, 2007: 201).

Керуючись розумінням педагогічних умов як чинників, що впливають на створення й розвиток певного утворення, й спираючись на напрацювання науковців, визначили такі педагогічні умови, які сприятимуть формуванню готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін:

- забезпечення позитивної мотивації майбутніх ветеринарів до професійного спілкування;
- різноаспектна мовна підготовка майбутніх ветеринарів у освітньому процесі;
- використання комплексу традиційних та інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

2.2. Структурно-функціональна модель процесу підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування під час вивчення гуманітарних дисциплін

Для отримання більш детальних даних щодо досліджуваного феномену й експериментальної перевірки гіпотези дослідження, яка передбачає запровадження у освітній процес визначених педагогічних умов, науковці використовують моделювання процесу формування тієї компетентності, якості чи характеристики, яку вони досліджують. Моделювання вважають

одним із важливих напрямів вивчення закономірностей педагогічного впливу, зокрема, й під час професійної підготовки фахівців. Тому, оскільки науковці розглядають його як результативний спосіб пізнання, що надає можливість вивчити певну систему на основі її відтворення у іншій, тобто змодельованій, системі.

Розробляючи структурно-функціональну модель процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування (рис. 2.1), виходили з того, що визначальною є мета, а решта елементів моделі підпорядковуються їй. Оскільки метою нашого дослідження є сформованість готовності до професійного спілкування, то відповідним чином означено й результат, який конкретизується у таких складниках: позитивна мотивація до професійного спілкування, наявність знань про особливості професійного спілкування, здатність до вирішення конфліктних ситуацій, наявність мовних і мовленнєвих знань (рідна мова, іноземна мова, латина), наявність сукупності комунікативних умінь.

В основу запропонованої моделі було покладено педагогічні умови формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, визначені на основі праць вітчизняних дослідників. До них віднесено такі: забезпечення позитивної мотивації майбутніх ветеринарів до професійного спілкування; різноаспектна мовна підготовка майбутніх ветеринарів у освітньому процесі; використання комплексу традиційних та інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

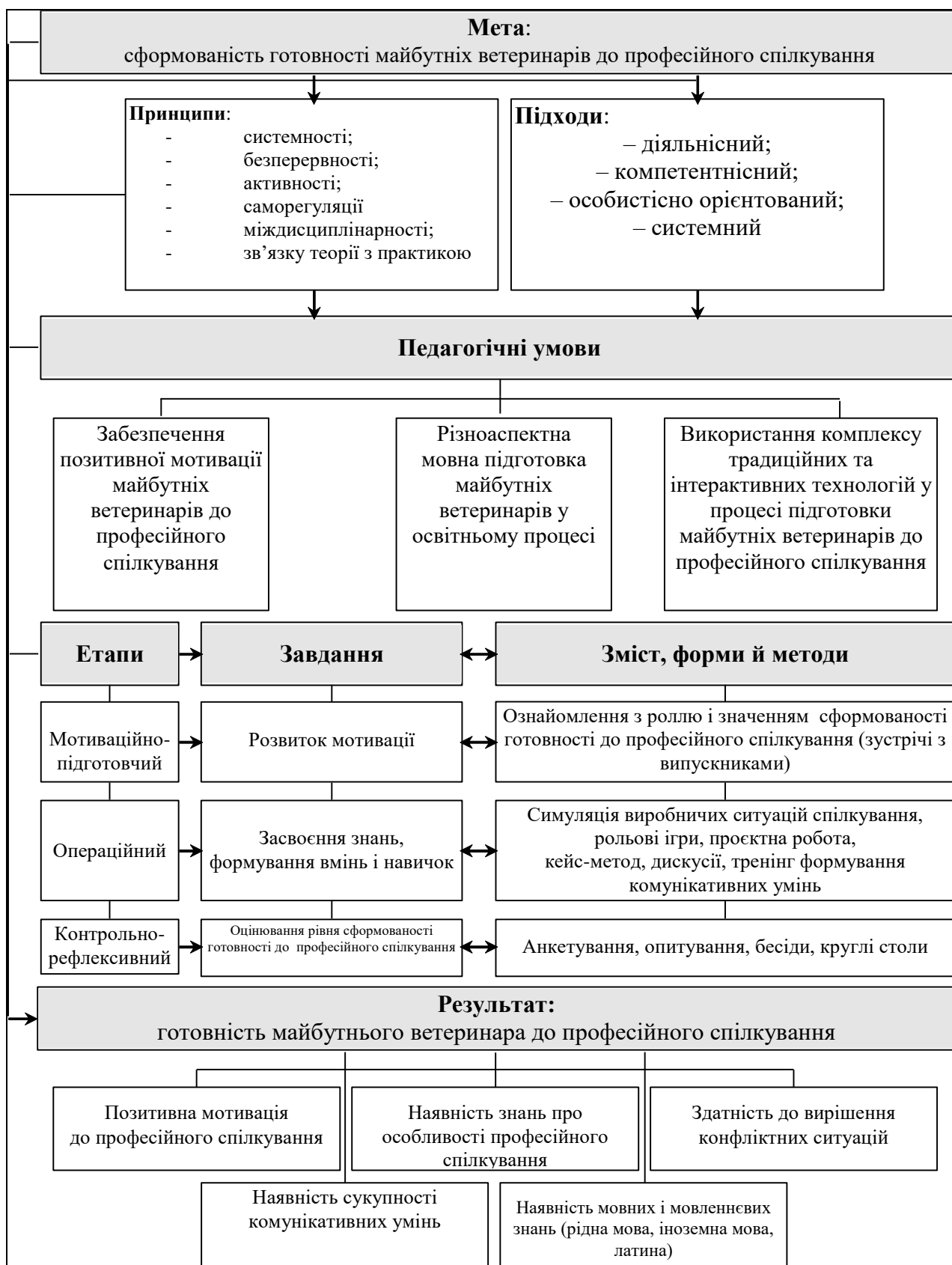

Рис. 2.1. Структурно-функціональна модель процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування

Реалізація запропонованої моделі пов'язана із дотриманням низки принципів, ґрунтуючись на яких, можна досягти поставленої мети. У своїй сукупності вони складають підґрунтя функціонування моделі формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Принцип системності обраний із міркувань забезпечення об'єднання у єдине ціле таких елементів, як мета, завдання, етапи і шляхи реалізації процесу формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців. Науковці часто обирають цей принцип для своїх досліджень, оскільки він дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки предметів, явищ і процесів тієї системи, яка вивчається. Крім того, завдяки визначенню внутрішніх взаємозв'язків і взаємовпливів можна уточнити структуру предмета дослідження, встановити її ієрархію, відобразити її цілісність. Базування на комплексі принципів, до яких належить принцип системності, дає змогу дослідити процес формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у його цілісності, комплексності й нерозривності.

Принцип безперервності означає поетапність і тяглість процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, який гармонійно інтегровано у освітній процес закладу вищої освіти. На кожному з етапів, як це й відображено у структурно-функціональній моделі, є конкретна мета, ставляться відповідні завдання, застосовуються адекватні їм засоби. Водночас дотримання принципу безперервності означає, що процес розвитку зданості майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, подальшого набуття ними нових знань із цієї сфери, формування нових навичок й розвиток набутих комунікативних умінь і навичок не завершується разом із закінченням навчання в закладі вищої освіти й отриманням диплому. Розглядаємо цей період тільки як один із етапів, який сприяє професійному старту молодого фахівця. Його професійне самовдосконалення має тривати протягом усього життя, і весь цей час відбувається також подальший розвиток умінь професійного спілкування. У цьому контексті акцентуємо на концепції LLL (Lifelong Learning), тобто

«навчання впродовж усього життя», яка мотивує фахівців не полишати самовдосконалення, поліпшувати свою професійну підготовку у всіх її вимірах (набуття фахових знань і нових умінь, оволодіння новими технологіями, долучення до цифровізації, досягнення у комунікації тощо). Адже тільки таким чином фахівець, зокрема ветеринарний лікар, може бути конкурентоспроможним на мінливому ринку праці з його ускладненням умов професійної діяльності й підвищенні вимог до неї й до особистості самого фахівця.

Принцип активності майбутніх ветеринарів під час оволодіння вміннями, навичками, знаннями й компетентностями означає їхню активну участь у цьому процесі. Активна позиція студентів сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу (у нашому випадку, мовного і мовленнєвого – норм, термінології тощо). Крім того, активна участь майбутніх фахівців має особливе значення саме для професійного спілкування, насамперед, з огляду на те, що вона сприяє подоланню бар'єрів, які перешкоджають спілкуванню. Комунікативні бар'єри є поширеною проблемою, яка заважає ефективному професійному спілкуванню. Вони можуть виникнути в особистій розмові або в груповій дискусії, між колегами або під час бесіди з клієнтом. В команді фахівців може бути важко досягти консенсусу між кількома людьми через наявність таких бар'єрів.

Принцип міждисциплінарності ґрунтується на усвідомленні неможливістю забезпечити ефективність навчання професійному спілкуванню тільки за рахунок однієї дисципліни. Зазвичай у цьому контексті головні надії покладаються на мовні дисципліни – українську мову (зокрема, українську мову за професійним спрямуванням чи ділову українську мову) та інколи іноземну мову, яку вивчає студент згідно з навчальним планом. Цей принцип дозволяє майбутнім ветеринарам формувати систему знань, умінь і компетентностей, а не набувати окремих із них без усвідомлення взаємозв'язків і бачення цілісності предмета вивчення кожної дисципліни. Принцип міждисциплінарності уможливорює також

використання у процесі формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування комунікативного потенціалу низки дисциплін, який, безумовно, не є повністю вичерпаним.

Дотримання принципу саморегуляції вважаємо особливо важливим саме для майбутніх ветеринарів, оскільки ця професія належить до тих, для яких більшими є ризики виникненню і розвитку конфліктів у професійному спілкуванні. Це стосується переважним чином одного із аспектів професійного спілкування, а саме спілкування ветеринарного лікаря з клієнтами – власниками пацієнтів-тварин. Вони можуть бути знервованими через хворобу тварини, незадоволеними перебігом лікування, потребувати заспокоєння. Все це вимагає від ветеринарного лікаря прояву терпіння, емпатії, толерантності, здатності до упередження виникнення конфлікту й його вирішення, якщо конфлікт уже виник.

Під час розробки моделі процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування спиралися на системний, компетентнісний, діяльнісний і особистісно зорієнтований підходи.

Важливою особливістю наукової основи системного підходу є те, що знання розуміють не як уніфіковане послідовне поєднання теоретичних концепцій, а скоріше як незалежно досліджувану соціальну та комунікативну практику, яка виражається в різних аспектах. Водночас він «пропонує концептуальну структуру, яка допускає відмінності в перспективах, але не залишає їх окремо» (Levold and Wirsching, 2016:11).

Характерним для системного підходу є те, що проблеми розглядають не як окремі явища, а як вбудовані в складні загальні контексти і притаманні системі. Система стосується «будь-якої групи елементів, які пов'язані один з одним взаємозв'язками і можуть бути відокремлені від свого середовища межею» (Schlippe und Schweitzer, 2016: 31).

Компетентнісний підхід пов'язуємо зі здатністю майбутніх ветеринарів з їхніми самотійними діями в конкретних ситуаційних контекстах. Компетентність є поєднанням навичок, знань і здатностей, які

використовуються з метою досягнення конкретної мети. Майбутні ветеринарні лікарі можуть набути їх під час навчання для вирішення певних професійних питань чи проблем. Водночас компетентнісний підхід передбачає також відповідну мотиваційну, волюву та соціальну готовність і уміння, щоб мати можливість успішно та відповідально здійснювати вирішення проблем у різноманітних виробничих ситуаціях. Важливо, що компетентності набувають своєї відповідної конкретної форми лише в практичній діяльності у кожній ситуації. У такому контекстуальному сенсі компетентності не є статичними, незмінними якостями. Вони можуть змінюватися в часовому та просторовому контексті їхнього набуття і застосування.

Діяльнісний підхід є досить поширеним у освітньому процесі закладів вищої освіти, адже реалізація засвоєних знань на практиці можлива тільки тоді, коли майбутні ветеринари навчаться цьому під час навчання. Педагогічна й психологічна наука вже підтвердили більшу ефективність набуття умінь і навичок, якщо вони відпрацьовуються й закріплюються на практичних заняттях, під час проходження виробничої практики. Майбутні ветеринари мають змогу зробити це на підприємствах і у ветеринарних клініках. У випадку підготовки до професійного спілкування доцільним є симулювання ситуацій цього виду спілкування на заняттях, тренування відповідного вокабуляру, використання галузевої термінології (фармакологічної, біологічної, анатомічної, клінічної).

Особистісно зорієнтований підхід обираємо у контексті розуміння процесів розвитку особистості з точки зору самоорганізації. Науковці-психологи переконані, що кожна особистість є системою, що саморозвивається. Отже, центральною рисою особистісно-орієнтованого підходу є довіра до притаманної кожній людині сили ініціювати процеси конструктивних змін. Тому мета особистісно-орієнтованого підходу полягає у створенні умов, за яких може розгортатися тенденція до актуалізації, сприяючи позитивним змінам, розвитку й зростанню. Саме цей послідовний

розвиток і орієнтація на власні ресурси відрізняють особистісно орієнтований підхід від інших підходів.

Структурно-функціональна модель охоплює три етапи реалізації процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, а саме: мотиваційно-підготовчий, операційний, контрольно-рефлексивний. На кожному із цих етапів виконуються певні завдання. Мотиваційно-підготовчий етап передбачений для налаштування майбутніх ветеринарів до оволодіння знаннями й уміннями, необхідними для успішного професійного спілкування, пробудження у них інтересу до вивчення мов (української, іноземної і латинської), формування потреби у комунікативній компетентності. Операційний етап є дуже важливим, адже саме на цьому етапі відбувається безпосереднє засвоєння знань, а також формування й закріплення комунікативних умінь. Контрольно-рефлексивний етап охоплює діагностичні вимірювання щодо визначення у студентів рівнів сформованості готовності до професійного спілкування, узагальнення отриманих результатів, їх аналіз і розроблення, у разі потреби, коригувальних заходів.

З метою діагностування результатів формувального впливу визначили критерії, показники й рівні сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування. При цьому враховували здобутки вітчизняних науковців.

Зокремо, Ю. Ніколаєнко визначила критерії підготовки студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі. Ними є:

- мотиваційний (сукупність мотивів, що спонукають людину до професійного іншомовного спілкування, а також ставлення до такого спілкування і спрямованість особистості на взаємодію);
- операційний (професійна комунікативна мовленнєва компетентність, що включає сукупність лінгвістичних компетенцій,

необхідних для говоріння, аудіювання, читання і письма у професійній сфері);

- нормативно-рефлексивний (аналіз власних дій у процесі спілкування, осмислення себе як учасника професійної взаємодії, знання правил поведінки та дотримання норм ділового спілкування) (Ніколаєнко, 2009: 72-90).

С.Амеліна досліджувала професійного спілкування майбутніх аграріїв під кутом зору його культури. Під час свого долідження вона виокремила такі критерії:

- мотиваційно-ціннісний (мотиви, інтереси, потреби та цінності, які спонукають до дій і вчинків);
- когнітивно-пізнавальний (чуттєвий складник – відчуття, сприйняття, уявлення, і логічний складник – поняття, судження);
- емоційно-вольовий (емоції, почуття, воля);
- морально-духовний (духовні потреби особистості, погляди, норми, принципи, які регулюють її поведінку);
- операційно-діяльнісний (активність у професійному спілкуванні, співпраця, інтелектуальна взаємодія);
- мовно-мовленнєвий аспект (взаємодія у комунікативній сфері) (Амеліна, 2007).

Враховуючи розроблені дослідниками комплекси критеріїв, які можна екстраполювати на аналогічні утворення, визначили зробити висновки про доцільність діагностування сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування за такими критеріями:

- мотиваційний;
- когнітивний;
- операційний.

Показниками мотиваційного критерія є мотивація до професійної діяльності, спрямованість особистості, інтерес до формування культури професійного спілкування. Когнітивний критерій пов'язаний із системою

знань і характеризується оцінками знань студентів. Показником операційного критерія є оцінка комунікативних умінь і навичок майбутніх ветеринарів.

Мотивація пізнавальної діяльності складається із сукупності певних мотивів. Зокрема, це намагання студента досягти певного рівня розвитку в навчанні та професійній діяльності, що може базуватись на сукупності глибоких фахових знань і загальній ерудиції. Високий рівень мотивації підвищує активність студентів, і, відповідно, має вплив на розвиток їхньої особистості. Доцільно досягти такої мотивації залучення студента до освітнього процесу, щоб він пранув не тільки отримати високі бали (мотивація досягнення), але й засвоїти систему фахових знань, навчитись взаємодіяти в команді, комунікувати.

У педагогічній науці зазвичай визначають три або чотири рівні сформованості/розвитку досліджуваного утворення. На основі виокремлених критеріїв і показників у нашому дослідженні було визначено три рівні сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування: високий, середній і низький.

Студентам з високим рівнем готовності до професійного спілкування притаманні: стійкий інтерес до підвищення власного рівня готовності до професійного спілкування, бажання до постійного самовдосконалення в комунікативному аспекті, наявність знань про особливості й значення професійного спілкування, розвинений вокабуляр, активна діяльність під час навчання професійному спілкуванню, здатність до повного самоконтролю й вирішення конфліктних ситуацій.

Середній рівень сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування відображений у: нестійкій зацікавленості у підвищенні власного рівня готовності до професійного спілкування; наявності базових знань, необхідних для професійного спілкування; засвоєнні базового вокабуляра; сформованість певних умінь і навичок

професійного спілкування; недостатня активність у ситуаціях симуляції професійного спілкування.

Для низького рівня сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування характерними є: відсутність інтересу до підвищення власного рівня готовності до професійного спілкування, недостатньо виражене бажання до її формування; відсутність систематизації набутих знань; пасивність при їх використанні; брак усвідомлення важливості професійного спілкування у майбутній професійній діяльності; сформованість окремих умінь і навичок професійного спілкування.

2.3. Використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін

Поняття «інтерактивність» в основному означає взаємозв'язок між двома або більше змінними. Про інтерактивність говорять, коли люди взаємодіють один з одним і спрямовують свій вплив один на одного.

Інтерактивне навчання – це практичний метод викладання та навчання, за якого студенти беруть активну роль у своїй освіті. Це модернізація звичайного навчання, коли викладачі читають лекції, а студенти конспектують, що також можна назвати пасивним навчанням. Щодо процесів викладання/навчання, то, наприклад, дискусія або рольова гра є інтерактивними методами навчання. Якщо ж йдеться про цифрові процеси викладання/навчання, то це про стосунки між людьми та машинами.

Простим прикладом інтерактивних методів навчання в електронному навчанні є вікторина, в якій студенти можуть вибирати різні варіанти відповідей для перевірки раніше засвоєних знань. Наприклад, вони натискають на відповідь, програмне забезпечення реагує і надає зворотній зв'язок за допомогою тексту («правильно» або «неправильно») чи символів.

Термін «інтерактивні технології навчання» зазвичай пов'язаний з комп'ютерним або мультимедійним навчанням, оскільки він передбачає інтерактивний діалог із реальними партнерами та прямий обмін повідомленнями. Це поняття означає колективну діяльність, де всі учасники взаємодіють, обмінюються інформацією, вирішують проблеми в атмосфері реальної співпраці, оцінюють власні дії. Інтерактивні технології викладання гуманітарних дисциплін, зокрема мов, базуються на підході, заснованому на діяльності і включають використання інтерактивних методів навчання; органічне поєднання в навчальному процесі різних засобів навчання, інноваційних та традиційних форм навчання на принципах доцільності їх реалізації.

Основою інтерактивного навчання є безпосередній діалог студент – викладач та студент – студент. Інтерактивні технології можуть характеризуватися наявністю діалогу, обміном думками та аргументами за і проти спірного питання. Обговорення є одним з найефективніших видів діяльності на різні теми під час заняття. Обговорення професійно-орієнтованих тем є корисним для майбутнього спілкування студентів на робочому місці, збагачуючи їхній словниковий запас у певній сфері. Сучасні інтерактивні методи навчання дозволяють переорієнтувати освітній процес від неефективних методів передачі знань до просування комунікативної компетентності, забезпечуючи реалізацію системного підходу до діяльності та навчання, орієнтованого на студентів. Студенти університетів повинні бути конкурентоспроможними у своїй майбутній професійній сфері. При цьому опанування умінь професійного спілкування має стати одним із пріоритетів майбутнього ветеринара.

Як зазначають науковці, для забезпечення інтерактивності нині у ЗВО використовують переважно тренінги, ситуаційні задачі, майстер-класи, кейс-методи, прес-конференції, тестування, рольові ігри, ігрове навчання, роботу в парах, круглі столи, мультимедійні лекції та практичні заняття, електронні навчальні підручники (Haidamaka, 2022:159).

Однак в аспекті застосування інтерактивних технологій важливою є не тільки технічна підтримка, а й розгляд широкого спектру дидактичних та педагогічних заходів, спрямованих на досягнення цілеспрямованого вдосконалення освітнього процесу. Інтерактивне навчання може включати як більш традиційні засоби навчання, такі як рольові ігри та групові проєкти, так і онлайн-пропозиції, які сприяють самостійному навчанню.

Варто зазначити, що студенти якраз можуть краще сприймати зміст за допомогою інтерактивних, ігрових методів, ніж шляхом традиційного фронтального навчання. Інтерактивні технології навчання дозволяють більш комплексно адаптуватись до потреб і стилів навчання різних студентів. Вони можуть поєднувати низку різних режимів навчання – від слухання, особистого дослідження, обговорення до рольових ігор і змагань. У цих випадках студентів заохочують до активної діяльності, стимулюючи їхню творчість і незалежність.

Інтерактивні технології навчання – це навчання студентів таким чином, щоб вони брали активну участь у цьому процесі. Здебільшого це відбувається через: взаємодію викладача та студента, взаємодію між студентами, використання аудіо, зображень та відео, практичні демонстрації та вправи. Таким чином можна мотивувати своїх студентів бути активними учасниками заняття, мислити, спілкуватись. Процес навчання стане не тільки ефективнішим, а й підвищиться зацікавленість, поліпшиться засвоєння знань, зміцніє командний дух і водночас розвинеться свобода самовираження студентів.

Розглянемо деякі із можливих видів занять, базованих на використанні інтерактивних технологій.

Пошуки шляхів вирішення проблеми. Визначити проблему щодо певної теми, об'єднати студентів у пари й запропонувати їм знайти рішення. Кожній парі студентів потрібно надати достатньо часу, щоб вони могли дійти правильного висновку. Цей висновок вони мають представити на розгляд

інших учасників. Таким чином усі студенти будуть залученими, спілкуватися та запам'ятовувати зміст навчання легше, ніж зазвичай.

Мозковий штурм. Інтерактивний мозковий штурм зазвичай проводиться як різновид групової роботи. Цей процес корисний для генерації творчого мислення та ідей. Мозковий штурм допомагає студентам працювати разом, спілкуватись, і, головне, вчитися один у одного. Щоб структурувати висловлені ідеї, можна використати ментальні карти.

Робота у парах «викладач – студент». Об'єднані у пари студенти отримують дві ролі. Один з них викладач, інший студент. Завдання викладача полягає в тому, щоб окреслити основні моменти заняття, а студента – щоб викреслити згадані пункти зі свого списку та знайти два-три моменти, які його партнер, можливо, пропустив.

Представити роботу партнера. Після виконання індивідуального завдання студенти об'єднуються в пари, щоб поділитися своїми результатами. Після цього один із них повідомляє, яку інформацію він вважає особливо цікавою чи зразковою під час обміну інформацією з партнерами. Студенти часто охочіше публічно діляться відгуками про роботу своїх однолітків, ніж про свою власну.

Вимушені дебати. Обговорення проблеми у парах. Студенти повинні відстоювати думку, протилежну від своєї особистої. Це змушує їх дистанціюватися від власних переконань і вчить час від часу дивитися з іншої точки зору. Можна запропонувати модифікувати це завдання. Половина групи відстоює одну точку зору, інша половина – протилежну. Кожному студенту дозволяється говорити лише одне речення і один раз, щоб усі студенти з обох сторін могли залучитися до теми.

Оптиміст і песиміст. У парах студенти сприймають протилежні емоційні сторони прикладу, твердження або теми. Варто заохочувати їх проявляти співчуття та по-справжньому «прожити» тематичне дослідження. Крім спілкування і знаходження підходящих рішень, а вони набувають соціальних навичок.

Інтерактивне навчання за станціями. Студенти поділяються на групи і отримують завдання, написані на великих аркушах паперу або окремих дошках, які розташовані у приміщенні. На кожній дошці-станції одна тема або питання. Після того як група написала відповідь, вона переходить до наступної дошки. Тут вона пише свою відповідь під першою відповіддю з попередньої групи. І так, поки всі групи не закриють усі дошки. Зважаючи на те, що молодь активно користується гаджетами, можна спробувати використати, наприклад, планшети.

Вибрати переможця. Студенти розподіляються на групи і працюють над тією самою темою чи проблемою. Свою відповідь у вигляді запропонованої стратегії вирішення вони фіксують на папері або в цифровому вигляді. Потім групи міняються і оцінюють відповідь сусідньої. Через кілька хвилин кожна група збирається разом і вибирає найкращу відповідь із двох варіантів для презентації загальній аудиторії.

Скрабл (Scrabble). Використати назву розділу (або теми) як групу літер, з яких утворюються слова (наприклад, «мітохондріальна ДНК»). Завдання команд – зібрати якомога більше слів, які мають відношення до теми. Можна пограти в Scrabble, попросивши студентів створити слова з нової вивченої лексики.

Ментальне мапування є чудовим інструментом, оскільки його можна адаптувати до різних аудиторій і використовувати практично для будь-якого типу контенту. Можна використовувати цю технологію під час введення нового поняття, щоб спонукати студентів замислитися, або якщо вони вже вивчили цю тему, щоб допомогти їм повторити та узагальнити вивчене. Під час мапування концептів малюють коло на фізичній або віртуальній дошці і пишуть в ньому тему, яку обговорюють. Потім можна створити лінії до інших кіл, які містять пов'язані або підпорядковані поняття. В результаті отримують розгалужену діаграму, яка включає низку взаємопов'язаних понять. Це заохочує студентів глибше замислитися над темою, поглиблює

їхню здатність до асоціацій та синтезу, а також сприяє більш активній участі у занятті.

Написання текстів та статей. Ця проста у виконанні вправа розвиватиме уяву студентів та покращуватиме їхні мовні навички. Ця вправа особливо підходить для першокурсників. Після того, як викладач представив кілька нових тем або завдань, він може попросити студентів протягом 15-20 хвилин написати статтю, що висвітлює нові теми, які вони вивчили. Викладач може дати їм підказку, наприклад, написати текст на основі фактів або газетну статтю. Він також може залишити тему відкритою і дозволити студентам самим вирішити, про що вони хочуть написати. Коли студенти закінчать писати, можна попросити їх зачитати свої роботи вголос. Залежно від групи в аудиторії, можна запропонувати парам поділитися своїми історіями один з одним.

Запитання і відповіді. Для цієї вправи знадобляться лише кілька флеш-карток або онлайн-інструмент на кшталт Slido, який дозволяє студентам анонімно ставити запитання, а потім голосувати за ті, що їм сподобалися. Після представлення нової теми потрібно попросити кожного студента придумати 3-5 запитань і записати їх на своїх картках або ввести онлайн. Потім зачитати деякі з них вголос і дати на них відповіді. Анонімність цієї вправи може допомогти сором'язливим студентам відчувати себе впевненіше і заохотити їх ставити запитання, які в іншому випадку поставили б їх у незручне становище. Вона також змушує студентів критично ставитися до представлених ідей.

Інтерактивні методи навчання є незамінними для успішного електронного навчання. Той, хто використовує переваги цифрових медіа, автоматично інтегрує інтерактивність. Інтерактивні методи навчання мають низку переваг, які пов'язані, зокрема, з різноманітністю медіа і методів. Можливості взаємодії з комп'ютером або смартфоном різноманітні і розширюються паралельно з технічним розвитком пристроїв. Для представлення навчального контенту та забезпечення взаємодії доступні

найрізноманітніші медіа-формати, такі як зображення, відео- та аудіофайли. Відповідно, набір методів також є досить широким.

Важливим є також цілеспрямоване звернення до кількох органів чуття. Інтерактиви ідеально підходять для залучення зору, слуху і дотику в рамках програми електронного навчання. Це допомагає забезпечити краще засвоєння навчального контенту. Варто відзначити їх доступність. Оскільки існують різні медіа-формати, а за допомогою інтерактивних методів навчання можна задіяти кілька органів чуття, можна зробити програми електронного навчання доступними.

Доведено, що інтерактивні методи навчання підвищують бажання вчитися і допомагають підтримувати високу мотивацію до електронного навчання. Як результат, завдання виконуються ефективніше, а навчальний контент краще запам'ятовується.

Інтерактивне навчання покращує успішність студентів і допомагає їм стати більш самостійними. Цей метод навчання дозволяє студентам легше запам'ятовувати навчальні матеріали та покращує самостійне навчання. Інтерактивне навчання сприяє співпраці в аудиторії, оскільки перетворює студентів на активних учасників освітнього процесу. Вони набувають навичок керувати власним навчанням, співпрацювати й комунікувати з іншими.

Інтерактивне навчання сприяє розвитку навичок критичного мислення та синтезу інформації, оскільки воно дозволяє студентам формувати власну думку, а не просто сприймати й відтворювати слова викладача. Такі види діяльності, як вільне мислення, викладання та генерування ідей, допомагають студентам узагальнювати інформацію, критично мислити та розвивати розуміння навчального матеріалу.

Під час інтерактивного навчання студенти постійно виконують завдання або готуються до активних дій з інформацією, яку вони вивчають. З цієї причини студенти залишаються в інтерактивному навчальному середовищі більшою мірою залученими до процесу навчання, ніж в більш

традиційних ситуаціях. Вони більш зацікавлені, краще засвоюють інформацію.

Варто зазначити, що інтерактивного викладання та навчання має не тільки переваги, а може інколи стати справжнім викликом для викладача. Хоч інтерактивні технології загалом корисні як для студентів, так і для викладачів, оскільки вони створюють середовище співпраці, яке розширює можливості студентів, існують певні проблеми, пов'язані з цією моделлю навчання. Ось деякі з них.

Технічні труднощі. Ряд інтерактивних методів навчання використовують такі технології, як інтерактивні дошки, соціальні мережі та інші віртуальні рішення. Хоч ці рішення можуть бути надзвичайно корисними для розширення можливостей студентів в аудиторії, вони можуть спричинити утруднення, якщо викладач є новачком у цьому типі технологій. Однак технічні труднощі не повинні стати перешкодою для інтерактивного навчання. Багато віртуальних інструментів мають відеоуроки, віртуальних асистентів та інші допоміжні засоби, які допоможуть подолати труднощі на цьому шляху.

Збільшення навантаження. Якщо викладач вперше використовує інтерактивне навчання, він може зіткнутися зі збільшенням робочого навантаження, оскільки доводиться розглядати й вирішувати, які методи більш доцільно застосовувати в аудиторії і як найкраще їх використовувати. Розробка нової навчальної програми, ознайомлення з новими технологіями та привчання студентів до інтерактивного навчання зі збереженням темпу їхнього поточного навчання потребує часу. Однак можна зменшити стрес від переходу до інтерактивного навчання, поетапно впроваджуючи нові навчальні технології, а не намагаючись повністю одночасно зробити це.

Опір змінам. Деякі студенти можуть не хотіти переходити на інтерактивну модель навчання і чинити опір новим методам чи технологіям, замість того, щоб прийняти їх. Це може посилюватися, якщо від них очікують більшої участі в інтерактивних методах навчання, а самі студенти

звикли бути більш пасивними учасниками в класі. Можна допомогти таким студентам звикнути до інтерактивної моделі навчання, надавши їм вибір видів діяльності та зробивши їх більш цікавими. Впровадження нових технологій також може зацікавити студентів і змотивувати до запропонованих змін.

Існує низка онлайн-ресурсів та додатків, які допоможуть впровадити інтерактивне навчання та розширити його можливості. Планшет або ноутбук допоможе використовувати багато додатків і при цьому залишатися мобільним.

Dotstorming. Цей інноваційний додаток поєднує в собі функціональність інтерактивних дошок з низкою інших корисних функцій. Він має функцію колажу, яка дозволяє студентам малювати індивідуально або спільно, а також функцію голосування, яка може пришвидшити прийняття рішень та надати студентам більше можливостей висловитися.

Pixton. Цей інструмент дозволяє студентам створювати комікси разом. Це чудовий спосіб для них інтегрувати нові теми та матеріал, який вони вивчили, а також проявити свою творчість під час навчання.

Nearpod. Цей інноваційний навчальний інструмент дозволяє імпортувати існуючий контент, такий як відео з YouTube, презентації тощо, і зробити весь урок інтерактивним. Можна додавати вікторини, опитування, симуляції віртуальної реальності та інші цікаві інтерактивні елементи до своїх занять, надаючи студентам більше способів залучитись до роботи на занятті, а викладачеві – більше альтернатив для перевірки їх прогресу.

Socrative. Цей додаток має цілий ряд функціональних можливостей. Він дозволяє ставити студентам швидкі запитання для миттєвого зворотного зв'язку, створювати швидкі вікторини та контрольні роботи, розподіляти студентів по віртуальних кімнатах та багато іншого. Можна використовувати цей додаток як ресурс для віртуального навчання або як канал зворотного зв'язку під час очного навчання.

Висновки до другого розділу

Сучасний стан готовності майбутніх ветеринарних лікарів до професійного спілкування не може повною мірою задовольнити потребу суспільства у фахівцях з високим рівнем професійно-комунікативної компетентності.

Визначаючи педагогічні умови підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, орієнтувались на гармонійне поєднання розвитку особистості студента з його професіоналізацією. В основу підготовки майбутніх ветеринарних лікарів до професійного спілкування доцільно покласти логіку відбору змісту навчання в такій послідовності: від комунікативного аспекту (відбір тем і ситуацій спілкування) до лінгвістичного (відбір текстів і мовного інвентарю) і до завершення процесуального та психофізіологічного (відбір знань, умінь і навичок, якими необхідно оволодіти для формування комунікативної компетентності).

Розуміючи педагогічні умови як чинники, що впливають на створення й розвиток певного утворення, й спираючись на напрацювання науковців, було визначено такі педагогічні умови, які сприятимуть формуванню готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін:

- забезпечення позитивної мотивації майбутніх ветеринарів до професійного спілкування;
- різноаспектна мовна підготовка майбутніх ветеринарів у освітньому процесі;
- використання комплексу традиційних та інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Розроблено структурно-функціональну модель процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування,

визначальним елементом якої є мета, а решта елементів моделі підпорядковуються їй. Відповідно до мети, якою є сформованість готовності до професійного спілкування, означено результат, який конкретизується у таких складниках: позитивна мотивація до професійного спілкування, наявність знань про особливості професійного спілкування, здатність до вирішення конфліктних ситуацій, наявність мовних і мовленнєвих знань (рідна мова, іноземна мова, латина), наявність сукупності комунікативних умінь. В основу запропонованої моделі було покладено педагогічні умови формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Реалізація запропонованої моделі пов'язана із дотриманням низки принципів, ґрунтуючись на яких, можна досягти поставленої мети. До них віднесено: принцип системності, принцип безперервності, принцип активності, принцип міждисциплінарності, принцип саморегуляції.

Під час розробки моделі процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування спиралися на системний, компетентнісний, діяльнісний і особистісно зорієнтований підходи.

З метою діагностування сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного визначили такі критерії: мотиваційний, когнітивний, операційний. Показниками мотиваційного критерія є мотивація до професійної діяльності, спрямованість особистості, інтерес до формування культури професійного спілкування. Когнітивний критерій пов'язаний із системою знань і характеризується оцінками знань студентів. Показником операційного критерія є оцінка комунікативних умінь і навичок майбутніх ветеринарів.

На основі виокремлених критеріїв і показників було визначено три рівні сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування: високий, середній і низький.

Розглянуто можливість використання у процесі формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування інтерактивних технологій навчання. Констатовано, що інтерактивні технології навчання –

це навчання студентів таким чином, щоб вони брали активну участь у цьому процесі. Здебільшого це відбувається через: взаємодію викладача та студента, взаємодію між студентами, використання аудіо, зображень та відео, практичні демонстрації та вправи. Представлено деякі із можливих видів занять, базованих на використанні інтерактивних технологій.

Визначено переваги використання інтерактивних методів навчання, а саме: підвищення мотивації, краще запам'ятовування навчального контенту, розвиток критичного мислення, відпрацювання навичок роботи у команді й співпраці, формування комунікативних умінь.

Список використаних джерел до другого розділу

Амеліна С.М. Теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування студентів вищих аграрних навчальних закладів : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. Запоріж. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. Запоріжжя, 2007. 423 с.

Барановська Л.В. Теоретико-методичні основи навчання професійного спілкування студентів вищого аграрного навчального закладу: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 Теорія і методика професійної освіти. К., 2005. 43 с.

Барсук С. Л. Педагогічні умови формування іншомовного професійного мовлення майбутніх судноводіїв на засадах комунікативнокогнітивного підходу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсон. 2016. 258 с.

Берегова Г. Д. Формування культури мовлення студентів-аграрників 183 в умовах нижньо-наддніпрянських говірок: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2003. 18 с.

Берестенко О.Г. Культура професійного спілкування: навч.-метод. посіб. для студ. ден. та заоч. форм навчання всіх спец. гуманіт. профілю. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 299 с.

Бориско Н.Ф. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : курс лекцій : навч.-метод. посіб. для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр» / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2011. 344 с.

Васюк О. В., Виговська С. В. Сучасні підходи до трактування поняття «педагогічна технологія». *Вісник Національного університету оборони України*. 2011. № 6 (25). С. 5–9.

Вікторова Л. В. Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих аграрних навчальних закладів у фаховій підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 257 с.

Волкова Н. П. Ситуаційна технологія як засіб підготовки фахівців у вищому закладі освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2011. № 20 (73). С. 347–355.

Волкова Н.П., Тарнопольський О.Б. Моделювання професійної діяльності у викладанні навчальних дисциплін у вишах : монографія. Дніпропетровськ, 2013. 228 с.

Воробйова С.Г. Структура, критерії і рівні готовності студентів до творчого рішення дидактичних задач. *Рідна школа*. 2002. № 4. С. 42–45.

Горбуліч І.О. Підготовка майбутніх фахівців з маркетингу до ділового спілкування засобами професійно-орієнтованої технології : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2016. 292 с.

Дзюбата З. І. Формування комунікативних умінь майбутніх аграрників у процесі інтеграції навчальних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. н. : 13.00.04. Хмельницький, 2012. 20 с.

Жихорська О.В. Критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності навчально-допоміжного персоналу вищого навчального закладу. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2015. III (34). Issue : 69. С. 33 – 38.

Зеленін Г.І. Теоретичні і методичні засади іншомовної професійної підготовки майбутніх викладачів технічних дисциплін : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Харків, 2021. 475 с.

Івасів Н. С. Професійна іншомовна підготовка майбутніх фахівців з туризмознавства як педагогічна проблема. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2017. V. (54). Issue : 126. С. 21–25.

Кожушко С. П., Волкова Н.П. Навчання у співробітництві як організаційна основа процесу професійної підготовки майбутніх фахівців. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки)*. 2016. № 6 (303). Ч. 1. С. 23–30.

Колісник-Гуменюк Ю. Значення інтерактивних методів навчання в освітньому просторі ЗВО. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи*: зб. наук. праць / [гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ – Львів – Бережани – Ломжа, 2023. Вип. 12. С. 15-19.

Корнева З. М. Система професійно орієнтованого англомовного навчання студентів технічних спеціальностей у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018. 488 с.

Кручек В. А. Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004. 16 с.

Кухарук О. О. Педагогічні умови формування мотивації вивчення іноземних мов студентами вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації. *Нові тенденції навчання*. 2006. № 41. С. 71 – 77.

Кучер А. В. Підготовка аграріїв до професійного спілкування: проблеми теорії та практики. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2010. Вип. 54. С. 149 – 153.

Лазарев О.В. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Умань, 2014. 20 с.

Литвинова О. В. Формування культури професійного спілкування у майбутніх фахівців аграрного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2012. 20 с.

Лівенцова В.А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів виробничої сфери: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2002. 232 с.

Малюга О. С. До питання інтерактивних методів навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей на заключному етапі вищої школи. Молодь і ринок. 2014. № 2. С. 86 – 90.

Маслова В.А. Професійно-педагогічна комунікація як умова розвитку комунікативних можливостей педагога. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. Випуск 3. 2021. С. 81–85.

Ніколаєнко Ю. О. Підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 21 с.

Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія особистості і спілкування. Соціальна психологія : підручник : у 2 кн. Кн. 1. Київ : Либідь, 2004. 576 с.

Пахомова Т.О. Проблема формування іншомовної комунікативної компетентності в системі вищої професійної освіти. Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки № 1 (34). 2020. С. 172 – 179.

Піддубцева О. І. Формування готовності майбутніх фахівців-аграріїв до іншомовного професійно орієнтованого спілкування: дис. ... доктора філософії: 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). Запоріжжя, 2021. 293 с.

Пилипенко О. П. Професійна підготовка фахівців ветеринарного профілю у ВНЗ Німеччини : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 394 с.

Рожков Ю. Г. Термін та термінологія. Ветеринарна лексика. *Філологічні науки. Молодий вчений*. № 12.1. (40). 2016. С. 368 – 371.

Савчук Н. М. Формування готовності до професійного спілкування студентів у процесі вивчення української мови на основі особистісно-орієнтованого підходу. *Закарпатські філологічні студії*. Вид. дім «Гельветика», 2021. Вип. № 19. С. 56 – 61.

Стукало О.А. Роль української мови за професійним спрямуванням у становленні майбутнього ветеринара. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. пр.* 2012. Вип. 34. С. 125 – 132.

Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: колективна монографія / С. Ю. Ніколаєва, Г. Е. Борецька, Н. В. Майєр, О. М. Устименко, В. В. Черниш та інші; за ред. С. Ю. Ніколаєвої; техн. ред. І. Ф. Соболевої. Київ : Ленвіт, 2015. 444 с.

Шмоніна Т.А., Глухов І.Г. Сучасні підходи до розуміння поняття «педагогічні умови». Збірник наукових праць. *Педагогічні науки*. Вип. 59. Херсон: ХДУ, 2011. С. 65–68.

Якушко К. Г. Педагогічні умови формування професійно-орієнтованого іншомовного спілкування у студентів технічних спеціальностей аграрних університетів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2016. 232 с.

Ярощук І.Д. Підготовка майбутніх економістів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2010. 250 с.

Ярощук І. Д. Структура та рівні готовності майбутніх економістів до професійного спілкування. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. 2010. № 2. С. 66 – 73.

Brown R. F., Bylund C. L. Communication skills training: describing a new conceptual model. *Academic medicine*. 2008. № 83 (1). P. 37 – 44.

Haidamaka, O., Kolisnyk-Humenyuk, Y., Storizhko, L., Marchenko, T., Poluboiaryna, I., & Bilova, N. Innovative Teaching Technologies in Postmodern

Education: Foreign and Domestic Experience (2022). Postmodern Openings, 13(1 Sup1), 159-172.

Levold, Tom, 2016. Kommunikation und Beobachtung: Die Kybernetik 2. Ordnung. In: Tom Levold und Michael Wirsching, Hrsg. *Systemische Therapie und Beratung: das große Lehrbuch*. Heidelberg: Carl Auer, S. 53–58.

Schlippe, Arist von und Jochen Schweitzer, Hrsg., 2016. *Lehrbuch der systemischen Therapie und Beratung I: Das Grundlagenwissen*. 3. unveränderte Auflage. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Stukalo O.A. Latin terminology in the professional speech of future veterinarians. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2020. Вип. 22.Т. 3. С. 99 – 102.

Stukalo O.A. Pedagogical conditions of future veterinarian's preparation for professional communication. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2020. Вип. 69. С. 222 – 229.

Stukalo O.A. Professional culture in the context of future veterinarians training. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 84. С. 93–97.

Stukalo O.A. Modern approaches to teaching a foreign language at agricultural higher education institution. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2022. Вип. 81. С. 74 –77.

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЕТЕРИНАРІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

У розділі висвітлено питання організації експериментальної роботи, її етапи, хід реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; представлено аналіз результатів експерименту і перспективи подальшого вдосконалення підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

3.1. Організація експериментальної роботи

Для перевірки гіпотези дослідження було проведено педагогічний експеримент. Організація експериментальної роботи передбачала проведення констатувального й формувального етапів експерименту. Експериментальна робота щодо формування готовності до професійного спілкування у майбутніх ветеринарів передбачала визначення вихідного рівня сформованості цієї інтегративної якості у студентів і чинників впливу на її формування.

Метою констатувального етапу експерименту було, по-перше, встановлення рівня знань студентів про сутність і структуру професійного спілкування; по-друге, визначення рівнів сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

На цьому етапі дослідження в експерименті брали участь 279 студентів, які навчались на ветеринарному факультеті Дніпровського державного аграрно-економічного університету.

Методами дослідження під час констатувального експерименту були тестування, анкетування, інтерв'ю, опитування, бесіди, діагностичні контрольні роботи, спостереження і самоспостереження, методи статистичного аналізу.

Оцінка ефективності експериментальної роботи і реалізованих педагогічних умов проводилась за основними критеріями й показниками (позитивна мотивація, спрямованість особистості, стійкість інтересу до формування культури професійного спілкування, сформованість системи знань, рівень розвитку комунікативних умінь).

Для вимірювання показників рівня сформованості культури професійного спілкування у студентів аграрних ЗВО використовувались всебічно обґрунтовані, апробовані на практиці методики, що суттєво підвищує вірогідність висновків. Це такі методичні засоби: модифікована діагностика мотивації професійної діяльності (К.Замфір, А.Реан) – для виявлення мотиваційного комплексу щодо формування культури професійного спілкування; методика В.Смекала і М.Кучера – для діагностики спрямованості особистості з метою визначення провідних мотивів, якими керуються майбутні ветеринари у професійному спілкуванні; діагностика пізнавального інтересу (за шкалою Н.Кузьміної); методика оцінки самоконтролю в спілкуванні М. Снайдера та виявлення здатності до самоуправління у спілкуванні (В. А. Семиченко).

Згідно з методикою К.Замфір у модифікації А.Реана, студентам пропонувалось оцінити вказані мотиви професійної діяльності за п'ятибальною шкалою в залежності від їх значущості (від 1 – дуже незначна значимість до 5 – дуже велика значущість):

- 1) грошовий заробіток;
- 2) прагнення до просування у роботі;
- 3) прагнення уникнути критики з боку керівника чи колег;
- 4) прагнення уникнути можливого покарання чи неприємностей;

- 5) потреба у досягненні соціального престижу і поваги з боку інших;
- 6) задоволення від самого процесу і результату роботи;
- 7) можливість найбільш повної реалізації.

За сумою відповідних оцінок, поділених на їх кількість, підраховують показники внутрішньої мотивації ВМ (оцінки 6 і 7), зовнішньої позитивної мотивації ЗПМ (оцінки 1, 2 і 3) і зовнішньої негативної мотивації ЗНМ (оцінки 3 і 4). Результати діагностики розглядалися під кутом зору ставлення до культури професійного спілкування. Шляхом анкетування з подальшою обробкою анкет визначали стійкість інтересу студентів до досліджуваної проблеми. Відповідно визначено рівні: високий (стійкий інтерес з переважанням внутрішньої мотивації); середній (обмежено-стійкий інтерес до певного кола питань); низький (ситуативний інтерес). Високий рівень розвитку пізнавального інтересу оцінювався у 3 бали, середній – 2 бали, низький – 1 бал.

З метою спостереження за динамікою якісних змін у свідомості студентів у процесі формування культури професійного спілкування на основі методики В.Смекала і М.Кучера проводили діагностику спрямованості особистості. Завдяки цій методиці можна визначити такі типи спрямованості особистості:

- особистісний (на себе);
- діловий (на завдання);
- колективістський (на взаємодію).

Студентам пропонувалось відповісти на запитання анкети, обираючи варіанти з трьох відповідей, позначених літерами А, В і С. Потрібно було дати дві відповіді – ту, що найбільше відповідає дійсності, і ту, що є найменш прийнятним варіантом. Результати записувались учасниками опитування навпроти номера запитання. Їх аналіз проводився за допомогою ключа до опитувальника Смекала-Кучера.

Згідно з цим ключем, на себе спрямовані студенти, які відзначили, що найбільше задоволення вони отримують від оцінки роботи; вважали, що найкращі викладачі володіють індивідуальним підходом, а найгірші викликають у всіх дух змагання; хотіли б стати відомими, досягнувши успіху у житті; полюбляють, коли їх хвалять, і не люблять, коли їх критикують і коли в колективі людина губить свою індивідуальність у загальній масі. Основну роль університету такі студенти вбачають у розвитку індивідуальних здібностей і самостійності.

На завдання спрямовані студенти, які задоволені від усвідомлення добре виконаної роботи; воліють розробляти тактику гри чи дії; найкращими викладачами вважають тих, хто створює у колективі атмосферу для вільного висловлення кожним своєї точки зору; люблять успіхи у справах і не люблять перешкоди при виконанні доручених завдань. Для цих студентів головне завдання закладу вищої освіти полягає у підготовці майбутніх фахівців до роботи за фахом.

Спрямованість на взаємодію притаманна студентам, для яких справжнє задоволення – бути серед друзів; найкращі викладачі – ті, хто надає можливості для безбоязного висловлення власної думки. Вони люблять колективні види ігор або занять, а більш за все їм не подобається погіршення товариських стосунків у колективі. Університет, на їхню думку, має насамперед виховувати у студентів якості, завдяки яким вони могли б уживатись з людьми.

Звичайно, чисті типи спрямованості особистості у реальному житті практично не зустрічаються. Для підведення підсумків опитування ми враховували переважання ознак, характерних для того чи іншого типу спрямованості особистості. Для зручності підрахунків в залежності від переважання ознак певного типу встановили три рівні сформованості спрямованості особистості: високий (спрямованість на взаємодію) – 4-5 балів; середній – спрямованість на завдання – 3 бали; низький – спрямованість на себе – 1-2 бали. Найбільше нас цікавила динаміка розвитку

спрямованості особистості майбутніх ветеринарів на взаємодію, адже професійне спілкування реалізується у взаємодії з різними співрозмовниками – колегами, клієнтами та ін.

Узагальнюючи дані щодо розвитку мотиваційного компонента готовності до професійного спілкування, отримані за допомогою вказаних методик, встановили таку відповідність рівням його сформованості: високий – 8-10 балів, середній – 5-7 балів, низький – 2-4 бали.

Сформованість оперативного компонента готовності до професійного спілкування визначалась оцінкою комунікативних умінь та за допомогою методики оцінки самоконтролю в спілкуванні М. Снайдера.

Оцінка комунікативних умінь проводилася за двома напрямками, які визначають важливі компоненти готовності до професійного спілкування майбутніх ветеринарів: операційно-діяльнісний (організаційно-технологічні уміння), мовно-мовленнєвий (комунікативно-мовленнєві уміння). Для визначення рівня сформованості комунікативних умінь застосовували метод аналізу оцінок експертів. Групу експертів склали 5 викладачів дисциплін гуманітарного циклу, які протягом навчального року здійснювали спостереження за студентами, проводили анкетування та опитування, заповнювали бланки оцінки сформованості комунікативних умінь. Для зручності оцінювання була обрана 5-бальна шкала. В залежності від того, наскільки яскраво були виражені прояви комунікативних умінь, вони оцінювалися таким чином: проявляються завжди яскраво і чітко (5 балів); вияви не завжди є достатньо повними (3-4 бали); проявляють тільки спорадично і невиразно (1-2 бали). Була встановлена відповідність сформованості комунікативних умінь рівням їх розвитку: 5 балів – високий, 3-4 – середній, 1-2 – низький. Якщо оцінки п'яти експертів в сумі складали 23-25 балів, рівень розвитку комунікативних умінь оцінювався як високий; сума 14-22 балів – середній, а 5-13 – низький.

Додатково застосовували цілу низку завдань з української мови професійного спрямування, які допомогли встановити, наскільки студенти

аграрного ВНЗ володіють мовленнєвим етикетом і обізнані з граматичними, лексичними та стилістичними нормами рідної мови.

Згідно з методикою Снайдера визначали рівень комунікативного контролю у різних ситуаціях спілкування. Люди з високим комунікативним контролем, за Снайдером, постійно стежать за собою, добре знають, де і як поводитися, керують своїми емоціями. Водночас вони відчують утруднення при спонтанності самовираження, не люблять непрогнозованих ситуацій. Люди з низьким комунікативним контролем більш безпосередні і відкриті, у них стійкіше «Я», мало схильне до змін в різних ситуаціях. За шкалою означеної методики: 0-3 бали – низький рівень комунікативного контролю (поведінка стійка, незмінна залежно від ситуації, інколи занадто прямолінійна); 4-6 балів – середній рівень комунікативного контролю (щирість, але деяка нестриманість в емоційних проявах, зважання на оточуючих людей); 7-10 балів – високий рівень комунікативного контролю (легка зміна ролей, гнучка реакція на зміну ситуації).

За шкалою оцінювання методики виявлення здатності до самоуправління у спілкуванні (В. А. Семиченко) розглядалися такі рівні його прояву:

- низький (менше 8 балів). Стабільність моделі спілкування, деяка ригідність. Комфортне відчуття лише у ситуаціях, які вимагають від звичного способу дій і поведінки.

- середній (8-17 балів). Поведінка відповідно до ситуації, спрямованість на партнера, прагнення до взаємодії у спілкуванні.

- високий (18-25 балів). Мобільність у спілкуванні, уміння прилаштовуватися до поведінки партнера, готовність до діалогу у спілкуванні, здатність змінювати стиль спілкування відповідно до ситуації.

Формувальний етап експерименту проходив у природних умовах освітнього процесу. Він передбачав здійснення дослідно-експериментальної перевірки гіпотези, апробацію моделі формування готовності майбутніх

ветеринарів до професійного спілкування; аналіз проміжних результатів контрольних зрізів; коригування експериментальних методик; вивчення ефективності реалізованих педагогічних умов формування готовності до професійного спілкування; виявлення утруднень, з якими стикаються студенти та викладачі. З цією метою використовувались методи опитування, анкетування, тестування, бесіди, спостереження за діяльністю студентів на заняттях, аналіз продуктів і результатів діяльності, самооцінка, ранжування. Для кількісного аналізу результатів, як і в констатувальному експерименті, застосовувались методи математичної статистики.

Дослідно-експериментальну роботу було організовано у відповідності з вимогами до формувального експерименту педагогічних досліджень.

В основу дослідження було покладено системний, культурологічний, компетентнісний, діяльнісний та особистісно-зорієнтований підходи до формування готовності до професійного спілкування, які й визначили організацію, логіку і відбір методів, умов та засобів дослідження. Системний підхід передбачав формування культури професійного спілкування як цілісної системи; культурологічний дозволив зосередити увагу на її аспектах у іншомовному спілкуванні; згідно з особистісно-зорієнтованим підходом враховувалися індивідуальні особливості студентів; діяльнісний і компетентнісний підходи забезпечили практичну реалізацію набутих студентами знань, умінь і навичок професійного спілкування.

Базою формувального етапу експерименту став Дніпровський державний аграрно-економічний університет.

3.2. Реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін

Під час комплексної реалізації визначених педагогічних умов підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування велика увага

була приділена збагаченню професійного мовлення студентів українською науковою термінологією, яка використовується у науковій і навчально-методичній літературі. Це відбувалось шляхом навчання студентів української наукової термінології під час вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». При цьому спирались на твердження про те, що оволодіння основами будь-якої професії розпочинається із системи загальних і професійних знань, тобто опанування фахівцем «наукового дискурсу професії» (Тоцька, 2003: 64), або професійного мовлення – галузевої фразеології та термінології, що допоможе у навчанні, а також у подальшій професійній діяльності, яка вимагає активного використання у виробничій сфері української мови. Погоджуємось із думкою про те, що «для вільного володіння усною та писемною формами професійного спілкування студенти нефілологічних ЗВО повинні мати чималий активний лексичний запас фахової термінології» (Тоцька, 2003: 64), позаяк мовленнєва специфіка цього стилю спілкування визначається, насамперед, великою кількістю термінів, що активно використовуються у сфері професійно-виробничої діяльності. У спеціальній літературі зустрічається твердження, що галузева термінологія становить інколи до 60% професійної лексики фахівця, а решта – це загальнонаукова термінологія та загальновживані слова. Крім того, термінологічна лексика має велике значення для науково-виробничої комунікації, сприяючи її інтелектуалізації, полегшує процес засвоєння знань і реалізації їх у майбутній фаховій діяльності, поглиблює знання студентів про ознаки понять, що вивчаються, є засобом розширення активного професійно зумовленого словникового запасу, підвищує культурний рівень майбутньої української інтелігенції (Кулішенко, 2011).

Учені прагнули розробити загальну систему роботи з науковою термінологією, яку можна було б застосовувати для навчання українським термінам студентів будь-яких спеціальностей. Реалізацію формування у студентів здатності до професійного спілкування рідною мовою з використанням відповідної термінології доцільно здійснювати під час

вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». При цьому потрібно керуватись профільною специфікою майбутнього фахівця.

Щоб змотивувати студенти до вивчення цієї дисципліни, важливо переконати їх у значенні цих знань для успіху майбутньої роботи за фахом, щоб вони усвідомили зв'язок набутих знань з їхньою майбутньою професійною діяльністю. Вивчення теоретичного матеріалу з орієнтацією на майбутню професійну діяльність зумовлює появу в студентів потреби у відпрацьованих знаннях і навичках, прискорює перехід від пізнавальної мотивації до професійної.

Отже, під час формувального етапу експерименту було розроблено комплекс навчальних професійно орієнтованих ситуативних завдань, які сприяли формуванню у студентів умінь, необхідних для майбутнього професійного спілкування, завдяки яким буде реалізовано важливий дидактичний принцип – зв'язок навчання із життям. Таким чином, посиляться й мотивація дій студентів як важливий засіб активізації навчальної діяльності.

Передумовою успішного засвоєння і подальшого активного використання базової наукової та професійної термінології є раціональне поєднання комунікативного підходу та професійного контексту. Доцільність такого методу підтверджують дані лінгвістичних спостережень, що засвідчують необхідність знання приблизно 75–85% усіх термінів, які зустрічаються, для вільного розуміння та читання наукових текстів.

Продуктивність засвоєння термінів та їх активне використання в усному та писемному українському фаховому мовленні багато в чому залежить від відповідної системи підготовчих вправ, послідовно спрямованих як на переклад та вдумливе засвоєння термінології, так і на активізацію вмінь говоріння та слухання, необхідних для застосування цієї термінології у конкретних робочих ситуаціях. Ефективним є поєднання вправ як репродуктивного характеру, що виконують ознайомлювальну функцію, так і творчих, які сприяють активному самотійному використанню

термінологічної лексики відповідно до виробничої ситуації. Серед великої кількості репродуктивних вправ ефективними є:

- дати усно тлумачення фаховим термінам українською мовою;
- дібрати терміни до запропонованих визначень;
- скласти термінологічний словник до тексту із фахового підручника, давши пояснення термінам;
- переказати матеріал попередньої лекції, звертаючи увагу на вимову та вживання фахової термінології.

Вправи творчого спрямування повинні бути складнішими і передбачати більшу самостійність студента при їх виконанні, наприклад:

- за допомогою словника доберіть до термінів синоніми, складіть із них пари, введіть терміни-синоніми в речення, враховуючи відтінки їх значень;
- за допомогою словника доберіть до термінів антоніми, складіть із ними речення;
- складіть усне висловлювання фахового спрямування, використовуючи професійну термінологію;
- складіть діалог виробничої тематики, насичений вашою фаховою термінологією;
- прочитайте текст, виправте терміни, що вжиті з невласливим для них значенням (Орел-Халік, 2014: 76).

Доцільним є також застосування вправ порівняльно-зіставного типу, які допомагають студентам відчувати специфіку понять, що вивчаються, ілюструють особливості нормативного фахового мовлення порівняно з розмовно-побутовим; і вправ на переклад, що виявляють «поряд із спільними ознаками, котрі є характерними для близькоспоріднених мов, також риси своєрідні, національно специфічні» (Михайлюк, 1999: 26). Вправи цих типів дають змогу проаналізувати особливості понять, що вивчаються, на фонетико-орфоепічному, лексико-граматичному та стилістичному рівнях. Крім того, збагачуючи лексичний запас студентів професійно-науковою термінологією, варто звернути увагу на:

- особливості вимови та правопису терміна;
- доречність використання термінів і професіоналізмів у різних мовних ситуаціях;
- особливості вживання термінів-синонімів (власне українського слова та інтернаціоналізму) у фахових текстах.

Ці види роботи сприяють покращенню якості перекладу та написанню текстів професійного спрямування, а також допомагають студентам розвивати необхідні навички для ефективного використання мови у фаховому контексті. (Ракшанова, 2018).

Безперечно, найбільш доцільним для формування мовленнєвої фахової компетенції на основі науково-професійної термінології є використання текстів за спеціальністю, невеликих за обсягом, доступних за змістом, насичених словами, стійкими словосполученнями та граматичними конструкціями, характерними для мови спеціальності.

Загальновизнаним у педагогічній науці є те, що навчання повинно відбуватися як співробітництво, тому що свідомість формується, розвивається та виявляється не тільки під час предметної діяльності, дій з реальними предметами, а й у спілкуванні. У процесі спілкування теоретичні визначення набувають особистісного змісту. Викладач створює ефективне навчальне середовище, де спілкування відіграє роль не лише засобу передачі інформації, а й засобу активного навчання та розвитку особистості студента. Тренування у спілкуванні супроводжується цілеспрямованою, психологічно мотивованою мовленнєвою діяльністю. Викладач, в свою чергу, повинен уважно ставитися до особистості студента. Особистість викладача формує позитивне навчальне середовище, сприяє ефективному спілкуванню та підвищує загальний рівень навчання студентів. У цілому, викладачі мають потенціал впливати на різні аспекти розвитку студентів, від навчання інформації до розвитку міжособистісних та комунікативних навичок.

Безумовно, викладачеві української мови за професійним спрямуванням складно самотійно здійснювати роботу над вивченням

фахової термінології як системи, що слугує основою для опанування майбутньою професією; не будучи фахівцем у ветеринарії, із великої кількості термінів відібрати найбільш уживані у цій галузі. Тому цінним є міждисциплінарний підхід і співпраця викладачів української мови за професійним спрямуванням із викладачами фахових дисциплін.

Розглядати структуру професійного спілкування необхідно в єдності її компонентів: мотиваційного, когнітивного, операційного. Оцінювати її сформованість необхідно за зовнішніми ознаками: активністю, ініціативністю, наполегливістю студентів у процесі їхньої комунікативної діяльності, нестандартним вирішенням комунікативних ситуацій. Важливе значення має вміння обґрунтувати оптимальність вибраного рішення: аргументовані судження, толерантне ставлення до думки співрозмовника; уміння легко й швидко налагоджувати міжособистісні контакти, адекватна самооцінка результатів своєї діяльності. Культура мовлення майбутнього ветеринара полягає в легкому переході з одного стилю на інший залежно від умов і мети спілкування.

Розпізнавання справжніх мотивів діяльності партнерів для спілкування має важливе значення для розуміння їхніх конкретних дій і вчинків. Усе це дає можливість визначити не тільки стратегію, а й тактику професійного спілкування.

Мова професійного спілкування – це засіб мовного професійного спілкування. Безумовно, такі теми, як: «Українська орфографія, її значення для правильного оформлення ділових паперів»; «Лексичний склад української літературної мови, його застосування в ділових документах»; «Українська фразеологія ділової мови, її місце в діловій документації», «Роль словників у складанні ділових паперів», «Словотвір у діловій мові» необхідні для актуалізації здобутих раніше мовних знань з акцентом на особливостях функціонування сучасної української літературної мови, але мета професійного спілкування – урегулювання ділових стосунків у державно-правовій та виробничо-професійній сферах життя через організацію, стимул,

контроль, реакцію; розв'язання професійних завдань через з'ясування відношень між даним і новим, бо кожна сільськогосподарська спеціальність має свої мовленнєві особливості.

Термінологія є елементом наукової мови й разом із нею складником української літературної мови, відшліфованим варіантом національної мови, і належить до одного з її стилів. Тому на заняттях з української мови професійного спрямування (УМПС) варто приділяти увагу як офіційно-діловому стилю, так і науковому.

Слід зазначити, що специфіка наукових текстів полягає в основному не в синтаксисі, який використовує синтаксис загальнолітературної мови з деякими обмеженнями, а в лексиці, значну частину якої складають терміни, і яка характеризується відсутністю деяких класів слів, наприклад, особових займенників – я, ти, ви. Вивчення УМПС має велике значення і в розвитку емоційної сфери студента, його інтуїтивної оцінки, творчого уявлення, асоціативного мислення тощо. Формування таких якостей надає цілісності творчому потенціалу студента, гармонізує його. Отже, процес навчання може бути тільки у спільній діяльності викладача й студента, тобто реалізується в єдності викладання й навчання. Обсяг змісту, що передається в навчанні, збільшується під час поповнення людьми соціального досвіду. Водночас незалежно від того, великий чи малий цей обсяг, завжди в такому змістові втілюється уявлення про те, що людина повинна знати й уміти.

Сучасний педагогічний процес прагне до того, щоб необхідність у керівництві ним відпала, і випускник школи в подальшому сам розпоряджався собою, сам навчався й удосконалював себе. Розвиток системи безперервної освіти в багатьох країнах викликано не тільки вимогами виробництва, а й значною мірою прагненням людей до самовдосконалення. Відповідно, розвиток мови та мовлення як засобу професійного самоствердження людини в сучасній професійній праці є процесом складним та багатостороннім. Щоб підготувати висококваліфікованого фахівця, викладач повинен брати до уваги закономірні зв'язки як результат науково-

педагогічних досліджень. Маючи намір увійти в загальносвітовий економічний та політичний простори, Українська держава має дбати передовсім про розвиток власної мови, щоб за її допомогою увійти в ці світові структури відповідно виробивши потрібні термінологічні системи, щоб не послуговуватися чужою мовою й не принижувати тим самим своєї національної гідності.

Готувати висококваліфікованих фахівців, які володіють державною мовою в усній та писемній її формах, – завдання закладу вищої освіти. Курс української мови за професійним спрямуванням у ЗВО органічно продовжує формування національно мовної особистості, розширює мовну компетенцію майбутнього спеціаліста у професійній сфері. Студенти повинні засвоїти не тільки відомості про лексичні, морфологічні, синтаксичні норми сучасної української літературної мови, терміни й професіоналізми майбутнього фаху, а й оволодіти навичками професійної комунікації, уміти використовувати фахову українську термінологію, коригувати тексти відповідно до норм літературної мови, розвивати культуру мовлення, ознайомитися зі словниками, довідниками, які сприятимуть удосконаленню мовної культури майбутнього фахівця.

У зв'язку з цим цілком закономірним є викладання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» як дисципліни гуманітарного циклу в аграрному університеті. Курс «Українська мова за професійним спрямуванням» має ліквідувати, з одного боку, прогалини у навчанні української мови в школах і, з другого, — сприяти підготовці фахівців належного професійного та інтелектуального рівня у ЗВО. Готуючи фахівців, варто брати до уваги те, що невід'ємною частиною їхньої майбутньої діяльності, іміджу і, зрештою, успіху є вміння спілкуватися.

Спілкування – один із неодмінних елементів спільної діяльності людей в усіх сферах, який полягає у взаємодії як мінімум двох суб'єктів з метою передачі інформації, взаємовпливу. Формуючи професійне мовлення, викладачі повинні дбати про те, щоб студенти закладів вищої освіти

аграрного профілю під час опрацювання фахової літератури думали цією мовою, не вдаючись до перекладу. Їхня свідомість повинна бути зайнята переважно змістом, оскільки мовне оформлення є необхідним і достатнім набором засобів, що здійснюється спонтанно.

За допомогою українського слова у студентів формується та виражається світогляд, ставлення до предметів, явищ зовнішнього середовища. За допомогою професійного мовлення майбутні фахівці закріплюють у пам'яті результати пізнання дійсності й цим об'єктивують свою свідомість, оскільки вона є загальним ефектом зближення праці й спілкування. У процесі використання системи вправ варто керуватися тим, яку роль виконує кожна з них при сприйманні та відтворенні готового матеріалу. Залежно від цього доцільно вводити у навчання різні вправи:

- аналітичні (кваліфікаційні, що сприяють осмисленню якоїсь частини тексту, вибіркові);
- аналітико-мовленнєві (пов'язані з аналізом, абстрагуванням, узагальненням текстового матеріалу) й аналітикосинтетичні (які трансформують та розширюють необхідні елементи наукового тексту або цілі фахові висловлювання).

Організовуючи науково-методичну роботу студентів закладів вищої аграрної освіти, важливо дбати про вдосконалення їхніх найважливіших умінь, що складають основу мовленнєвої компетенції майбутнього фахівця, а саме:

- вести діалог, дотримуючись вимог мовленнєвого етикету в різних життєвих ситуаціях (засідання, ділові зустрічі тощо);
- створювати усні монологічні висловлювання (виступ із доповіддю, висловлення свого ставлення до обговорюваного питання, вміння дати певні роз'яснення з фаху);
- адекватно сприймати на слух діалог і монолог, що передбачає зосередження уваги на осмисленні висловлення (теми, фактів);

- використовувати різні прийоми фіксації почутого (запис ключових слів) залежно від комунікативного завдання (участь у дискусії);
- відтворювати письмові тексти різних стилів мовлення;
- уміти користуватися різними видами читання українською мовою.

Успіх мовного професійного спілкування залежить від мовця як особистості з індивідуальними якостями, його знання сучасної української літературної мови як основи мови професійного спілкування та уміння використовувати ці знання і втілювати інформацію в текст залежно від мети, ситуації тощо.

Діяльність у професійній сфері, безперечно, пов'язана з роботою над документацією. Тому варто розглядати основні вимоги до оформлення ділового документа (заяви, автобіографії, характеристики, довідки, доручення, доповідної та пояснювальної записок, ділового листа, протоколу, договору, наказу, звіту тощо) як основного виду писемної форми офіційно-ділового стилю. Не може не хвилювати мізерна кількість годин у навчальних планах, виділена на вивчення української мови за професійним спрямуванням у студентів факультету ветеринарної медицини. Загальний обсяг становить 108 годин, з яких 40 відведено на практичні заняття. У зв'язку з дефіцитом годин доводиться інтенсифікувати процес навчання.

Навчання в контексті професійної підготовки, як умови активізації пізнавальної діяльності студентів, виявляється:

- у формі ділових ігор, де моделюються мовні ситуації у найрізноманітніших сферах – від професійного спілкування до побутового;
- у створенні проблемних ситуацій;
- у комунікативній спрямованості занять з мови, яка передбачає спілкування студентів між собою для розв'язання життєвих завдань, а також використання мовних одиниць у мовленні.

Однією з цих форм є дидактична гра. Цей вид роботи стимулює творчу активність студентів, з'являється потреба у пошуку нової інформації, формуються вміння робити висновки й узагальнення, пропонувати конкретні

рішення у розв'язанні тих чи інших питань. Щоб підтримувати активність студентів, необхідно створювати умови для появи у самому процесі гри проблемних ситуацій. За допомогою пізнавальних завдань і запитань активізується розумова діяльність студентів.

Доцільно також застосовувати метод аналогій. У практичній роботі широко використовувати тренувальні вправи і завдання творчого характеру – відтворення (усне, письмове) деформованого наукового тексту, навчальне редагування, науковий переклад, робота з фаховою документацією.

Для того щоб теоретичні відомості з курсів набули практичного значення, потрібне постійне тренування в застосуванні знань у процесі практичної мовленнєвої діяльності. Ставлення студента до державної мови свідчить про його культурний рівень. Мова втілює в собі духовні скарби народу, тому її знання свідчить про небайдужість студентів до минулого, сучасного і майбутнього українського народу.

Майбутнім фахівцям мова потрібна не як сукупність правил, а як картина світобачення, засіб культурного співжиття в суспільстві, самоформування і самовираження особистості кожного. Крім того, варто зазначити, що перехід на українську мову навчання у закладах вищої аграрної освіти України створив для студентів певні труднощі, особливо при опануванні текстів сільськогосподарської тематики. Ці труднощі підсилюються відсутністю термінологічної лексики та словосполучень за фахом, а також гострим дефіцитом навчальної та науково-технічної літератури українською мовою.

Для реалізації формування професійного мовлення студентів необхідно пропонувати завдання такого типу:

- дати тлумачення (усно) фаховим термінам українською мовою;
- перекласти (письмово) науковий текст фахового призначення з російської на українську мову;
- переказати матеріал попередньої лекції, звертаючи увагу на українську вимову професійної лексики.

Розвиток професійного мовлення студентів вищого закладу аграрної освіти на заняттях із спеціальних дисциплін необхідно здійснювати викладачам відповідно до фаху: системою термінів сучасної української мови, шляхом шліфування культури мовного спілкування за творчими інтересами та потребами, через виховання доброго мовного смаку.

Для вільного володіння усною та письмовою формами професійного спілкування студенти-ветеринари повинні мати чималий активний лексичний запас фахової термінології, адже мовленнєва специфіка наукового стилю визначається насамперед великою кількістю термінів, які активно обслуговують сферу професійно-виробничої діяльності.

Ефективне формування готовності студентів до професійного мовлення великою мірою залежить від особистості викладача. Він покликаний забезпечити високий науково-методичний рівень викладання курсу, налагодити навчальний процес так, щоб майбутні ветеринари не тільки міцно засвоїли програмовий матеріал, а й осягнули красу рідного слова.

Таким чином, запропонована система методів і завдань сприятиме формуванню професійного мовлення студентів на граматичному, лексичному, стилістичному рівнях; закріпленню набутих знань, виробленню найважливіших умінь, що складають основу мовленнєвої компетенції майбутнього фахівця. Від того, як вільно зможуть користуватися своїми професійно-мовленнєвими навичками випускники університету, залежить ступінь активної їх у виробничому та суспільному житті країни. І тільки тоді, коли українська мова у закладах вищої аграрної освіти країни буде не тільки навчальною дисципліною, а й мовою професійного спілкування, – державна мова стане професійною майстерністю студентів.

Мета, зміст, методи, форми, прийоми організації та проведення навчання латинській мові обумовлені дидактичними принципами – вихідними положеннями, які визначають його стратегію і тактику. Урахування фахової орієнтації та спеціалізації дозволяє розглядати

теоретичні та практичні аспекти методики навчання латинської мови в закладах вищої освіти як різновид мови спеціального призначення.

У ЗВО аграрного профілю латинська мова виступає складовою професійної підготовки майбутнього фахівця, тому кінцевою метою викладання дисципліни майбутнім ветеринарам є навчити їх використовувати латинські терміни в практичній діяльності. Перед нами постає вимога обґрунтування провідного методу навчання, утвореного методом викладання (використовується викладачем) та методом учіння (використовується у процесі пізнавальної та практичної діяльності особами, що навчаються) (Алексюк, 1980).

Поняття «метод навчання» в сучасній науці має кілька трактувань. Метод – (від грец. *metodos* – шлях до чого-небудь) означає спосіб діяльності, спрямованої на досягнення певної мети; форму руху змісту навчального матеріалу; упорядковану сукупність методичних прийомів, дій та логічних операцій, за допомогою яких організовується навчальна діяльність студентів та процес засвоєння знань; форму обміну навчальною інформацією між тим, хто навчає, і тим, хто вчиться (Алексюк, 1980). Що стосується змісту поняття «метод навчання» більшість науковців вважають, що метод – це система послідовних дій осіб, що навчають та осіб, що навчаються, яка забезпечує взаємодію цих сторін та входить у технологію навчання у якості складової «як вчити».

Щоб здійснити педагогічно обґрунтований вибір методів, необхідно, насамперед, знати можливості й обмеження всіх методів навчання, розуміти, які завдання й за яких умов можна успішно розв'язати за допомогою тих чи інших методів, а для розв'язання яких вони є малоефективними. Процес навчання, у якому наявні організаційно-дійовий, стимулюючий і контрольньо-оцінювальний компоненти, та саме розуміння навчальної діяльності дозволило науковцям відокремити три великі групи методів.

Перша група – методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності, завдяки яким забезпечується процес опосередкування

особистістю навчальної інформації. До другої групи вченим були віднесені методи стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної діяльності, які забезпечують найважливіші функції регулювання навчальної діяльності, її пізнавальної, волювої, емоційної активізації. Третя група методів представлена методами контролю та самоконтролю ефективності навчально-пізнавальної діяльності. Запропонована класифікація дозволяє не лише відокремлювати в структурі кожної групи конкретні методи за їхньою домінуючою функцією, яка певною мірою завжди реалізує освітню, виховну та розвивальну функції, але й у разі потреби поповнювати кожну групу новими методами. Обмежимося аналізом методів першої та третьої групи, оскільки методи другої групи повинні бути об'єктом спеціального дослідження.

Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності можуть бути представлені репродуктивними та пошуковими методами. Сутність проблемно-пошукових методів – у створенні викладачем проблемної ситуації, активних роздумах тих, хто навчається, та самостійному просуванні на цій основі до засвоєння нових знань. Протягом останніх років побутувала думка, що використання інформаційно-рецептивного та репродуктивного методів – один із негативів традиційного навчання, оскільки їх сутність зводиться до процесу трансляції вже готових знань студентам.

Методи контролю і самоконтролю спрямовані на перевірку рівня засвоєння знань тими, хто навчається, та сформованості вмінь та навичок. Існують такі методи контролю: спостереження за різними видами діяльності учнів на занятті, усна перевірка, письмова перевірка, контрольні роботи, домашні завдання, графічна перевірка, перевірка практикою, тестова перевірка. Методи усного контролю – здійснюється шляхом індивідуального та фронтального опитування. Під час фронтального опитування викладач пропонує серію логічно пов'язаних між собою запитань для всіх, хто навчається. Фронтальне опитування сприяє систематизації знань, розвиває

навчальну активність, але не враховує індивідуальний темп мислення, стимулює прості відповіді. Саме тому його необхідно поєднувати з індивідуальним опитуванням. Ефективність методів усного контролю залежить від ретельної підготовки того, хто навчає, чіткості формулювання запитань (зрозумілі, лаконічні), від ступеня їх проблемності.

Методи письмового контролю спрямовані на аналіз документального матеріалу, визначення характеру допущених помилок, визначення засобів їх подолання. Найбільш поширеними є такі методи письмового контролю: контрольні роботи, диктанти, письмові заліки, контрольні тестові роботи програмованого типу (перелік запитань і можливі варіанти відповідей). Метод самоконтролю спрямований на формування вміння усвідомлено регулювати власну навчальну діяльність, удосконалювати її, попереджати помилки та неточності. Важливими засобами формування умінь самоконтролю є усвідомлення правильності операцій і дій, робота з контрольними запитаннями, контроль з боку викладача, самооцінка.

Вибір основного методу навчання латинської мови обумовлюється професійною орієнтацією навчального закладу. Так, у закладах гуманітарного профілю латинська мова вивчається як загальноосвітня лінгвістична дисципліна, що зумовлює мету навчання в складі загальної фахової підготовки майбутнього фахівця – розширення лінгвістичного кругозору, розвиток абстрактного граматичного мислення та наукового підходу до рідної чи іноземної мови, внаслідок чого провідний метод навчання – порівняльно-зіставний.

В. Шовковий вважає, що провідним методом у процесі підготовки кваліфікованих фахівців з класичних мов є зіставний метод як такий, що оптимально забезпечує формування граматичної компетенції студентів-класиків (Шовковий, 2004). Загальновідомо, що основу латинської мови як мови для спеціальних потреб становлять термінологічні одиниці, під якими розуміємо власне терміни та номенклатурні найменування, які завжди співвіднесені зі спеціальними поняттями. Наукові назви всіх систематичних

груп рослинного і тваринного світу (таксони) латинські або латинізовані, видові назви – біномінальні (бінарні), а родові – універсальні. Усе це повинен засвоїти майбутній фахівець.

Оволодіння знаннями мови створює передумови для розкриття семантики незнайомих термінів за допомогою їх аналізу та розуміння складових частин, а повторюваність терміноелементів сприяє закріпленню і формуванню потенційного термінологічного словника фахівця. У майбутній професії це забезпечує грамотність фахівця, а також міжнародне термінологічне порозуміння між фахівцями.

У питанні щодо розуміння змісту поняття «методичний прийом» ми згодні з науковцями, які вважають, що у структурі методів виділяють прийоми і кожний метод можна представити як сукупність методичних прийомів. Отже, прийом – це елемент методу. Елементи методів не є сумою окремих частин цілого, а системою, що об'єднана логікою дидактичного завдання. Якщо метод є способом діяльності, що охоплює весь шлях її протікання, то прийом – це окремий крок, дія в реалізації методу. Необхідно розрізняти прийоми розумової діяльності (логічні прийоми) – виділення головного, аналогія, конкретизація, порівняння тощо, а також прийоми навчальної роботи – розв'язування задач, прикладів, граматичний розбір тощо. Логічні прийоми є однаковими в різних методах.

Прийоми навчання – це окремі операції, розумові чи практичні дії викладача або студентів, які розкривають або доповнюють спосіб засвоєння матеріалу, що відтворює цей метод. Наприклад, прийоми активізації розумової діяльності при усному викладі знань (порівняння, зіставлення); прийом стимулювання, контролю, взаємоконтролю й самоконтролю; метод бесіди включає такі прийоми: виклад інформації, активізацію уваги та мислення, прийоми запам'ятовування, ілюстрації, демонстрації тощо.

Таким чином, провідними методами та прийомами навчання латинської фахової термінології є репродуктивні методи, методи контролю і самоконтролю та відповідні прийоми, що забезпечують засвоєння та

подальше використання латинських термінів та номенклатурних найменувань у фаховому усному та писемному мовленні.

На жаль, більшість підручників латинської мови в нашій країні створювалася викладачами, що одержали освіту і мають досвід роботи на факультетах і відділеннях класичної філології. Викладання латинської мови на таких факультетах має ряд особливостей: високий загальноосвітній рівень абітурієнтів, їх профільованість за мовними дисциплінами, велика кількість годин, що відводиться на вивчення мови, наявність великої кількості «супутніх» дисциплін: історії Стародавнього Риму, історії римської літератури тощо. Усе це дає змогу вивчати мову майже виключно за допомогою читання та аналізування великої кількості текстів. Практично всі наявні в нашій країні підручники латинської мови складаються з опису граматики, текстів для читання і словника. Вправи, спрямовані на відпрацювання та засвоєння правил читання, граматичних правил та лексичного матеріалу, у наявних підручниках майже повністю відсутні.

Такий спосіб викладання латинської мови в ЗВО аграрного профілю вкрай неефективний. Невелика кількість годин, що відводиться на викладання латинської мови, відсутність у студентів навичок та вмінь роботи з мовними структурами вимагають більш інтенсивних методів викладання мови; припускають розробку системи вправ, що сприяють успішному засвоєнню лексичного та граматичного матеріалу. Перспективним напрямом вважаємо застосування нових методик, зокрема, методики викладання латинської мови на основі деяких елементів методик викладання сучасних іноземних мов з метою активізації розумової діяльності студентів.

Латинська мова – це мова, яка вже не одне тисячоліття продовжує активно функціонувати в книжковій та писемній сферах, впливаючи на інші мови. Вона була і залишається основним джерелом для освіти та поповнення безперервно зростаючої міжнародної, суспільно-політичної та наукової термінології. Латинська мова надає вагому допомогу при читанні

професійної літератури англійською, французькою та іншими іноземними мовами. Сучасна медична освіта пов'язана із знанням та розумінням величезної кількості термінів, створених на основі латинських слів та словотвірних елементів.

При вивченні предмета «Латинська мова» студенти-ветеринари не лише засвоюють анатомічну та клінічну термінологію, правила виписування рецептів, а й дізнаються про велику кількість цікавих відомостей, пов'язаних з історією та культурою великої античної цивілізації, без якої не було б і сучасної Європи. Дисципліна «Латинська мова» включена до програм вищих та середніх спеціальних навчальних закладів гуманітарного, юридичного, медичного та природничо-наукового профілю, а також класичних гімназій.

Зміст курсу охоплює фонетичні правила, частини мови, синтаксис, переклад текстів за фахом. Відмінною особливістю викладання латинської мови студентам медичних та ветеринарних спеціальностей є підпорядкування мовних аспектів організуючої ролі не граматиці, як у мовному виші, а лексиці. Тому граматичні явища вводяться відповідно до наступних мовних критеріїв: зв'язок граматики з лексикою, частотність граматичних явищ, їх поєднання та системність. Залежність між лексикою та іншими аспектами мови, головним чином граматиною, суворо регламентує відбір та запровадження лексичного матеріалу (Тучина, 2009: 122).

Той факт, що більшість студентів освоює латинську мову з нульового рівня, вимагає додаткових зусиль як від викладача, так і від тих, хто навчається. Заучування слів – невід'ємна частина занять з латинської мови. Слова заучуються у словниковій формі, що допомагає під час виконання граматичних вправ. Студенти повинні активно засвоювати 20-30 термінів до кожного заняття. З іншого боку, факт початкового рівня у переважній більшості студентів, які починають вивчати латинську мову (за винятком випускників коледжів, які вирішили продовжувати навчання в університетах), дозволяє студентам відчувати впевненість у власних силах.

Вихідна рівність знань усіх учасників освітнього процесу, чіткість фонетичних, граматичних та синтаксичних правил у латинській мові, паралельне вивчення анатомічних термінів у рамках курсу анатомії, лікарських рослин у рамках курсу фармакології та клінічних термінів у рамках програми спеціальних дисциплін, стимулюють високий ступінь зацікавленості та націленість на серйозну роботу з боку тих, хто навчається.

Латинська та давньогрецька мови належать до сім'ї індоєвропейських мов, до якої входять також слов'янські, балтійські, індійські, іранські мови. Усі індоєвропейські мови мають спільність походження від однієї мови – основи. Термінологія греко-латинського походження легко асимілюється у всіх цих мовах нерідко через мовипосередники, насамперед через англійську мову (Нурмухамбетова, 2014: 378). Прикладом можуть служити такі слова, що міцно увійшли в нашу мову, як абітурієнт (від *abituriens* – той, що збирається іти), студент (від *studere* – вчитися старанно), лаборант (від *laborare* – працювати), санаторій (від *sanare* – лікувати, зцілювати), артист (від *ars, artis* – мистецтво), алергія (грец. інша, інша реакція), терапія (грец. лікування) та багато інших.

На ефективність введення спеціальних термінів впливає зіставлення лексичних одиниць, що вводяться з українською мовою і іноземною мовою, що також вивчаються студентами. Поодинокі або схожі слова, що використовуються для позначення певних спеціальних феноменів, можна знайти у всіх індоєвропейських мовах: лат. *arteria*, англ. *artery*, укр. артерія; лат. *alveolus*, англ. *alveolus*, укр. альвеола; лат. *vena*, англ. *vein*, укр. вена; лат. *canalis*, англ. *canal*, укр. канал; лат./ грец. *organon*, англ. *organ*, укр. орган; лат./грец. *bronchus*, англ. *bronchus*, укр. бронх; лат./грец. *skeleton*, англ. *skeleton*, укр. скелет, та інші.

Присутність значної пропорції міжнародних термінів у запропонованих для заучування словниках мінімумах дозволяє студентам одразу відчувати впевненість у власних силах і отримати мотивацію для засвоєння великої кількості слів, що є специфікою дисципліни «Латинська мова». Вивчення

клінічної термінології, яка є частиною курсу, не потребує активного використання граматичного матеріалу. Студенту необхідно запам'ятовувати терміноелементи греко-латинського походження, що лежать в основі словотвору термінів медичного значення.

Клінічна термінологія стосується «різноманітних предметів, процесів, явищ, пов'язаних із профілактикою, діагностикою хвороб, їх диференціацією, способів обстеження та лікування хворих тощо» (Чернявський, 2004: 165). Здобувачі вищої освіти повинні знати та розуміти, що володіння медичною термінологією та вміння користуватися нею є невід'ємною частиною професійної компетенції майбутнього ветеринара. При цьому перед викладачем стоїть завдання допомогти студентам розібратися в структурі термінів та їх складових, навчити самостійно будувати та розуміти їхнє значення. На кожному занятті запроваджуються нові елементи, що входять до складу термінів. Численні тренувальні вправи дозволяють закріпити їх функціонування та полегшити запам'ятовування. Студенти виконують завдання на визначення загального сенсу і конструювання клінічних термінів по терміноелементам.

Вивчення фармацевтичної термінології також є важливим для майбутніх ветеринарів. Воно включає номенклатуру лікарських засобів, які використовуються на фармацевтичному ринку. Студенти знайомляться з деякими термінами, щоб мати уявлення, як створюються їх найменування, вчать виділяти у складі найменувань лікарських засобів частотні відрізки, що несуть певну типову інформацію про ліки. Опанування навичками написання рецептів передбачає знання структури рецепта, стандартних рецептурних формулювань та граматичних форм частин мови, що використовуються. Заучування латинських назв хімічних елементів та сполук буде корисним при вивченні подальших спеціальних дисциплін, таких як біохімія, фармакологія та інших.

Вивчення як анатомічних, так і клінічних термінів неможливе без знання граматики, тому що їх необхідно запам'ятовувати відразу у формах

називного і родового відмінків однини (Nominativus та Genitivus singularis). Поєднання іменників у зазначених вище відмінках, що вживаються частіше в однині, але іноді і в множині, є неузгодженим визначенням, що є основою анатомічної (*musculus infrascapularis* – підосний м'яз), клінічної (*cancer pulmonis* – рак легенів), ботанічної (*siliqua*) та фармацевтичної (*tinctura Valeriana*) термінології.

У клінічній термінології багато латинських найменувань є поєднанням іменника з прикметником. Прикметник використовується для додаткової якісної характеристики предмета та узгоджується з визначальним словом. Таке поєднання називається узгодженим визначенням і широко використовується у ветеринарній медицині: це і анатомічні терміни (*vertebrae thoracalis* – грудний хребець), назви лікарських рослин (*Juniperus communis* – ялівець звичайний), рецептурні вирази (*Recipe: Unguenti Ichthyoli* – Візьми: іхтіолової мазі).

З вищесказаного випливає важливість правильного узгодження іменників та прикметників та їх подальшого правильного вживання в медичних термінах. Припустимо, нам потрібно виписати рецепт на активоване вугілля. Звичайно ж, треба пам'ятати, що латинський термін завжди починається з іменника – у цьому випадку це іменник вугілля. Насамперед ми маємо виписати його словникову форму – *carbo, carbonis, m.* Наступний крок – визначення роду даного іменника – він вказується в словнику: літера *m* (*masculinum*) позначає чоловічий рід, літера *f* (*femininum*) – жіночий рід, а літера *n* (*neutrum*) – середній рід. У нашому прикладі рід іменника чоловічий. Далі виписуємо словникову форму прикметника – *activatus, a, um*, в якій наводиться прикметник чоловічого роду, за яким йдуть закінчення жіночого та середнього роду. Нам потрібно вибрати з наведених форм прикметника форму, відповідну роду іменника – *activatus*, ще раз виписати іменник і приписати до нього обрану форму прикметника. Латинський термін «*carbo activatus*» (активоване вугілля) отримано.

Особливу роль у викладанні латинської мови в аграрному університеті грає підвищення мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Викладач повинен постійно нагадувати студенту, що знання та вміння, отримані при вивченні латинської мови, широко застосовуватимуться в наступних курсах, під час вивчення спеціальних дисциплін. Цьому сприяє інтеграція між курсом латинської мови, з одного боку, та теоретичними та клінічними дисциплінами, з іншого боку. Викладач, вводячи анатомічні терміни та пояснюючи правила граматики, що використовуються при їх побудові, може сказати, що вони будуть зустрічатися у курсі вивчення анатомії. В атласах анатомії всі слова мають латинські назви.

Назви дисциплін, що вивчаються ветеринарами, теж мають греко-латинське походження (biology – наука про життя, cardiology – наука про серце, cytology – наука про клітини тощо). Коли студенти на заняттях з інших дисциплін починають легко розуміти наукову термінологію, побудовану на вже знайомих ним латинському корінні і за правилами латинського словотвору, вони постійно переконуються в користі та необхідності латинської мови для власної освіти. Студент-ветеринар з гордістю усвідомлює, що опановує спеціальну мову лікарів, недоступних людям інших спеціальностей.

Викладання латинської мови студентам ветеринарних спеціальностей має базуватися на їхньому мовному досвіді. Оскільки основна маса студентів починає вивчати латинську мову з нульового рівня, їм необхідна опора як рідною мовою, так і іноземною. Викладач має вже на перших заняттях, присвячених фонетичному устрою латинської мови, пояснити студентам, що латинська мова підпорядковується суворим правилам. На цьому етапі необхідно активно практикувати транскрибування студентами окремих латинських слів і словосполучень, що сприяє швидкому засвоєнню правил читання літери «с», диграфів «ае» і «ое». Завдяки транскрипційним вправам усувається небезпека впливу з боку інших іноземних мов, які користуються латинською графікою. Крім власне транскрипційних вправ, студентам може

бути запропоновано вибрати із кількох транскрипцій слова одну правильну (Мусорін, 1999: 33).

При вивченні найважливішої теми «Рецептура», ключовим моментом є розуміння студентами того факту, що звичні нам назви ліків, такі як Амідопірін, Анальгін, Рибофлавін, Фурацилін, є спочатку латинськими, згодом транскрибованими кирилицею, і тому не перекладаються, а транслітеруються з урахуванням відповідності букв українського та латинського алфавіту та закінчень середнього роду 2 відміни: Amidopyrinum, Analginum, Riboflavinum, Furacilinum. Висновки. Протягом усього курсу латинської мови на ветеринарному факультеті сільськогосподарського вузу викладачеві слід звертати увагу тих, хто навчається на мовні закономірності та явища як з рідної, так і іноземної мови, з якими вони стикатимуться. Використання різних методик у навчальному процесі сприяє кращому засвоєнню матеріалу, що вивчається, формуванню у студентів професійних та загальнокультурних компетенцій, необхідних майбутньому спеціалісту-ветеринару. Творча діяльність викладача полягає у раціональному використанні у процесі навчання різноманітних методів та прийомів, що забезпечують найкраще досягнення поставленої мети.

Курс медичної латини, згідно з вимогами Стандарту вищої освіти, забезпечує набуття студентами низки загальних та фахових компетентностей. До загальних віднесено: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, застосовувати їх на практиці; здатність до адаптації та дії в нових ситуаціях; здобуття навичок міжособистісної взаємодії, використання інформаційних і комунікаційних технологій. Спеціальними (фаховими, предметними) визнано: здатність коректного використання структурнолексичних аспектів латинської термінології у процесі навчання; здатність застосування латинської мови під час професійної діяльності (надання професійних консультацій, виписування рецепту, написання історії хвороби); належну морально-етичну поведінку в умовах професійної діяльності, дотримання

громадянських прав та обов'язків, підвищення загальноосвітнього культурного рівня.

Отже, у процесі вивчення курсу «Латинська мова і клінічна термінологія» студенти повинні набути певні лінгвістичні компетентності: опанувати базову фонетику і граматику, вміти використати їх спершу на заняттях з анатомії, а згодом при вивченні клінічних дисциплін; оволодіти принципами словотворення та термінотворення; засвоїти назви органів, тканин, анатомічних утворень; засвоїти найменування хвороб, їх симптомів та синдромів; використовувати набуті знання під час вивчення дисциплін: пропедевтика внутрішньої медицини, внутрішня медицина, психіатрія, неврологія, стоматологія, офтальмологія, дерматологія тощо; вміти перекладати діагнози; вміти виписувати рецепти згідно сучасних вимог; розуміти етимологію та історію медичних термінів; знати історію античної медицини та найважливіші професійні вирази та сентенції античних авторів.

На відміну від занять з латинської мови, яка є мертвою, але продовжує залишатись важливою у царині фахового спілкування медиків, ветеринарів, юристів, іноземна мова є тією дисципліною, яка дозволяє застосовувати інтерактивні технології. Особливо цікавими й мотивуючими для студентів виявились рольові ігри, під час яких симулювались ситуації професійного спілкування. Наприклад, під час однієї з них імітували спілкування ветеринарного лікаря з власником пацієнта-тварини у ветеринарній практиці. Для цього запропонували студентам скористатись моделлю DISC, яку використовують зарубіжні колеги як основу для прийняття рішень. Згідно з цією моделлю розрізняють чотири типи власників, які по-різному проявляють себе у спілкуванні й потребують різної реакції з боку ветеринарного лікаря.

Домінуючий тип. Власники домашніх тварин, які не цікавляться деталями порад, очікують конкретних відповідей і ставлять під сумнів рекомендації, належать до домінуючого типу. У цьому випадку консультація має бути короткою, ветеринар повинен надати чіткі рекомендації й дати

зрозуміти, що він володіє необхідними медичними знаннями та професійним досвідом. Наприкінці розмови можна перейти до більш детальних запитань.

Ініціативний тип. Ініціативний власник домашнього улюбленця любить спілкуватися, але досить неуважний. У спілкуванні з ним доцільно позиціонувати себе на особистому рівні під час розмови та повідомити йому цікаві подробиці з ветеринарії. Потрібно чітко зафіксувати домовленості в письмовій формі та домовитися про наступні візити.

Стійкий тип. Цей тип характеризує терпіння. Цей власник домашньої тварини зазвичай сором'язливий, дуже стурбований своєю твариною та потребує підтримки. Потрібно запропонувати йому детальну консультацію і так само детально повідомити про можливі заходи лікування. Обов'язково запитати під час розмови, чи є у нього уточнюючі додаткові запитання, чи все він зрозумів.

Сумлінний тип. Цей власник домашньої тварини схильний бути критичним і стриманим, цікавиться фактами. Йому потрібно надати розгорнуту пораду, в якій точно і авторитетно висвітлити всі важливі моменти. Наприклад, пояснити, як саме діють ліки і наскільки вони необхідні, чому саме рекомендовано певні заходи лікування.

Робота над створенням ситуацій професійного спілкування проходила у таких напрямках:

- імітування реальних ситуацій професійного спілкування, що розкривають потенційні конфлікти між ветеринарним лікарем та власниками тварин/колегами/керівництвом;
- імітування реальних ситуацій спілкування, які знайомлять з комунікативною поведінкою представників іншомовної спільноти, що дає активізувати знання іноземної мови;
- створення та обговорення реальних кейс-ситуацій.

Окрему увагу під час формувального етапу експерименту приділили подоланню комунікаційних бар'єрів. Дослідники виокремлюють три найпоширеніші типи комунікаційних бар'єрів, які можуть виникати на

робочому місці – емоційні, мовні та фізичні. Ми зосередились на подоланні мовних бар'єрів. У цьому випадку існує перешкода для взаємодії між двома чи більше людьми, оскільки вони не розмовляють однією мовою. Але життя в різних частинах однієї країни часто створює різні способи ведення розмови, які можуть перешкоджати спілкуванню. Те ж саме відбувається з людьми, які говорять однією мовою, але живуть у різних країнах. Ця проблема існує також в компаніях, коли поруч працюють представники різних поколінь. Оскільки мова змінюється, молоді люди запроваджують нові вирази у свій словниковий запас.

Українські дослідники виокремлюють такі види бар'єрів, залежно від причин їх виникнення:

Бар'єр взаєморозуміння. Може виникати через похибки в процесі передачі інформації. Наприклад, коли комунікатор говорить невиразно, надто швидко, нечітко або вживає велику кількість звуків-паразитів.

Семантичний бар'єр. Виникає, коли одне і те ж слово різні люди розуміють по-різному, вкладають у них свій власний сенс. Таке викривлення може бути наслідком особливостей особистісного сприйняття людини, її професійної діяльності.

Стилістичний бар'єр. Він виникає при невідповідності стилю мови того, хто говорить, і ситуації спілкування або стилю мови, стану того, хто в цей час слухає.

Логічний бар'єр. Виникає, коли логіка міркування того хто говорить або занадто складна для розуміння слухача, або здається йому неправильною, суперечить властивій йому манері доказів.

Хоч у нашій роботі йшлося про подолання комунікаційних бар'єрів, ми звернули увагу майбутніх ветеринарів також на ті якості особистості, які можуть зумовити їх появу у професійному спілкуванні. Зокрема, це такі:

Людина хоче і може, але не вміє спілкуватись (егоцентричність, невихованість, агресивність, конфліктність).

Людина не хоче, не вміє і не може спілкуватися (глибока самотність).

Вміє, але вже не може і не хоче спілкуватись (відчуженість, виключеність із соціальних зв'язків, самотність у натовпі).

Вміє, може, але не прагне (глибока інтроверсія, авторитарність, самодостатність, відсутність мотивації).

Людина може і хоче, але боїться спілкуватись (сором'язливість, занижена самооцінка).

Під час експерименту прагнули навчити майбутніх ветеринарів розрізняти стилі спілкування й визначати характерні прояви кожного стилю (пасивного, агресивного, пасивно-агресивного, асертивного), сприяли засвоєнню ними особливостей комунікативної діяльності у межах асертивного стилю спілкування.

Одним із завдань було визначення фраз, типових для певних стилів спілкування. Наприклад:

Нижче наведені фрази, характерні для одного з чотирьох стилів спілкування. Визначте, до якого стилю належить кожна з наведених фраз.

«Я хотів би обговорити...».

«Ти казав, що готовий йти на компроміс».

«Нам потрібно поговорити».

«Як мені краще зробити?».

«Чи можемо ми спробувати знайти рішення?»

«Ти ніколи мене не слухаєш».

«Це було непотрібним».

«Що, на Вашу думку, має статися далі?»

«Давайте погодимось, що ми не досягли погодження».

«Немає причин засмучуватися».

«Чи можете Ви допомогти мені вирішити цю проблему?»

«Ви впевнені, що не хочете розглядати ...?»

«Мені цікаво почути Вашу думку».

«Вибачте, якщо я вас образив».

«Я втомився мати справу з Вашим ставленням».

«Ти можеш мене пробачити?»

«Я зроблю все, про що ти мене попросиш».

«Мене все одно ніхто ніколи не слухає».

«Що тут відбувається?»

«Ти розумієш, що ти щойно просив мене зробити?»

«Здається, тобі важко прийняти реальність».

«Я радий, що Ви звернули мою увагу на цю проблему».

«Я розумію, що ти відчуваєш, але...».

"Це справді необхідно?"

«Я поважаю Вашу думку».

«Гадаю, Ви мене неправильно зрозуміли».

«Можете пояснити, що Ви мали на увазі?»

«Я ціную Ваш внесок».

Крім збагачення вокабуляру студентів, використовували завдання для навчання їх урізноманітненню висловлювання. Наприклад:

Візьміть ручку й аркуш паперу, а потім запишіть п'ять слів, які Ви часто використовуєте. Наприклад:

- йти;
- швидко;
- приємно;
- зробити;
- звичайно.

Спробуйте не використовувати ці слова у реченнях, де вони зустрічаються. Замініть їх іншими словами, щоб висловити те саме. Наприклад: замість «Я піду *на хвилинку* до супермаркету» скажіть «Я піду *ненадовго* до супермаркету» або ж використайте зовсім інше речення «Я скоро повернусь. Я до супермаркету».

Зважаючи на те, що ветеринарний лікар має вміти чітко, стисло й логічно висловлювати свою думку, практикували вправу «Використання чітких висловлювань». Наприклад:

Багато людей говорять такими абстрактними словами і поняттями, що їх дуже важко зрозуміти. Якщо Ви хочете, щоб інші Вас зрозуміли, наводьте багато прикладів і використовуйте метафори. Приклади й метафори передають повідомлення набагато краще, ніж абстрактне пояснення. Крім того, використовуйте короткі речення та чітко сформулюйте те, що Ви хочете сказати. Розкажіть коротку історію (5-6 речень), дотримуючись цих правил.

З метою унаочнення власної комунікативної поведінки запропонували студентам виконати тест «Трансактний аналіз спілкування» (за Е.Берном).

Згідно з Е.Берном, звертаючись до іншої людини, ми обираємо один із можливих станів нашого «Я»: стан «Батька», «Дорослого» чи «Дитини». Спробуйте оцінити, як поєднуються ці три «Я» у вашій поведінці. Для цього оцініть наведені твердження в балах від 0 до 10.

1. Мені іноді не вистачає витримки.
2. Якщо мої бажання заважають мені, то я вмію їх приборкати.
3. Батьки, як зріліші люди, повинні влаштовувати сімейне життя своїх дітей.
4. Я іноді перебільшую свою роль у деяких подіях.
5. Мене провести нелегко.
6. Мені б сподобалося бути вихователем.
7. Іноді мені хочеться подуріти, як маленькому.
8. Думаю, що я правильно розумію всі події, що відбуваються.
9. Кожен повинен виконувати свій обов'язок.
10. Нерідко я чиню не як треба, а як хочеться.
11. Приймаючи рішення, я прагну продумати його наслідки.
12. Молодше покоління повинне вчитися у старших, як йому слід жити.
13. Як і більшість людей, я часто ображаюся.
14. Мені вдається бачити в людях більше, ніж вони говорять про себе.
15. Діти, безумовно, повинні дослухатися до порад батьків.
16. Я людина, яка захоплюється.
17. Мій основний критерій оцінки людини – об'єктивність.

18. Мої погляди непохитні.

19. Буває, що я не поступаюся в спорі лише тому, що не хочу поступатися.

20. Правила виправдані лише до тих пір, поки вони корисні.

21. Люди повинні дотримувати всі правила незалежно від обставин.

Оцінка результатів. Підрахуйте суму балів окремо по рядках таблиці:

№ запитань Позиції спілкування

1, 4, 7, 10, 13, 16, 19 Дитя (Д)

2, 5, 8, 11, 14, 17, 20 Дорослий (В)

3, 6, 9, 12, 15, 18, 21 Батько (Р)

Розташуйте відповідні символи в порядку убутання їх значення. Якщо у вас вийшла формула ВДР, то ви володієте розвиненим відчуттям відповідальності, в міру імпульсні і не схильні до повчань і моралей. Намагайтеся зберігати ці якості. Якщо отримали формулу РДВ, то для вас характерні категоричність і самовпевненість. Якщо на першому місці у формулі Д, то це цілком прийнятний варіант для наукової роботи. Але дитяча безпосередність хороша тільки до певних меж. Якщо вона починає заважати справі, то пора свої емоції узяти під контроль.

Варто зазначити, що результати тесту здивували багатьох студентів, адже вони, безумовно, вважають себе дорослими і розраховували, що опиняться саме у цій категорії. Проте за отриманими результатами більшість (близько 74 відсотків) виявились «Дітьми». Таким чином ми продемонстрували майбутнім ветеринарам важливість об'єктивної оцінки власних дій, активності у спілкуванні й відповідальності за власну підготовку до професійного спілкування, яке є важливим складником професійної діяльності в цілому й може сприяти або не сприяти успішному виконанню професійних завдань.

Користуючись розробками зарубіжних науковців, які займалися питаннями підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування

(Dysart, 2011), навчали студентів на заняттях з іноземної мови ставити відкриті питання.

Такий вибір пояснюється особливостями взаємодії ветеринарного лікаря з клієнтом, коли він повинен враховувати три ключові цілі. По-перше, дізнатися, що клієнт хоче обговорити, потім додати все, що ветеринар хоче доповнити, і спланувати разом з клієнтом, як провести решту консультації. Друга мета – створити початковий контакт і переконатися, що клієнт відчуває себе невід'ємною частиною процесу, що рухається вперед. Нарешті, третя мета – оцінити, як клієнт і пацієнт почуваються за даних обставин. Студенту потрібно вирішити, як найкраще досягти всіх трьох цілей, враховуючи необхідність бути максимально ефективним. Зарубіжні науковці констатують з власних досліджень, що ветеринари, як правило, уникають відкритих запитань на початку консультації і вважають за краще ставити серію закритих запитань:

«Пацієнт їсть?»

«Він п'є?»

«Чи даєте ви йому ліки?»

«Чи регулярно ви його вигулюєте?»

"Чи прийняли ви рішення щодо лікування?»

Дослідження також показують, що в середньому ветеринари перебивають своїх клієнтів через 15,3 секунди після того, як вони почали висловлювати свої занепокоєння.

Закриті питання – це питання, на які вимагається конкретна і, відносно часто, однослівна відповідь, наприклад, «так» або «ні». Клієнти зазвичай дають відповідь з одного-двох слів без подальших роздумів. Тому ветеринар повинен ставити наступне питання після кожного закритого питання, таким чином, спрямовуючи свої думки від відповідей клієнта до своїх діагностичних міркувань. Це заздалегідь спрямовує розмову в певне русло і може завадити ветеринару слухати, дізнаватися важливу інформацію та будувати стосунки з клієнтом.

На початку розмови важливо ставити клієнту відкриті запитання, наприклад

«Чим я можу вам допомогти?»

«Розкажіть, чому ви прийшли до мене сьогодні?»

«Про що б ви хотіли сьогодні поговорити?»

Ці питання дозволяють клієнтові розповісти про те, як почувається його домашній улюбленець, але вони можуть не надати достатньо конкретної інформації про справжню проблему і справжню причину візиту до ветеринарної клініки. З іншого боку, такі питання можуть ініціювати корисну розмову, в якій клієнт повідомляє детальну інформацію. Ставлячи широке відкрите запитання, ветеринар краще зрозуміє, що думає і відчуває клієнт, а це має вирішальне значення для розвитку відносин між ветеринаром і клієнтом (Dysart, 2011).

Більш активними й залученими студенти були під час використання такого виду роботи як «мозковий штурм». Він сприяв створенню комунікативно-насиченої атмосфери на занятті. Заняття проходило в умовах невимушеного генерування думок, ідей, пропозицій. Студентам було запропоновано працювати в малих групах. Кожна група отримувала окреме питання для вивчення. Потрібно було використати засвоєний лексико-граматичний мінімум у своїй галузі, і з використанням прийомів і методів усного спілкування і відповідних комунікативних методів провести обговорення проблем професійно зорієнтованого змісту. Це передбачало також усний обмін інформацією з метою її повідомлення чи/та отримання, а також відбір інформації, релевантної для вирішення певних завдань запропонованої теми. На заняттях заслуховувалися виступи студентів, після чого починалося їх обговорення, аналіз, коментування, обмін думками.

Метод «Мозкового штурму» допоміг:

- створити умови для навчально-дослідницької діяльності у процесі навчання;

- усунути внутрішні психологічні бар'єри й бар'єри мовноо характеру; студенти не боялись висловити свої міркування, зробити помилку; навіть невеликий обсяг лексики дозволяв їм тезисно сформулювати свою ідею і висловити її;
- показати студентам їхні можливості щодо оперування засвоєним лексичним і граматичним матеріалом;
- поєднати студентів для комунікативної співпраці у команді для вирішення спільного завдання;
- розширити обсяг знань, як мовних, так і частково фахових під час обміну інформацією між студентами;
- активізувати мисленнєві процеси з їх подальшим мовним оформленням;
- об'єктивно оцінити власний рівень сформованості комунікативних умінь;
- розвинути здатність до самоконтролю й саморегуляції у процесі генерування ідей, толерантності до інших, навіть протилежних, думок.

Як свідчать наведені приклади, кожен викладач може створити свою «методичну скарбничку» щодо формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування з добірки вже розроблених іншими колегами завдань, модифікувати їх, адаптувавши до власних потреб, або ж розробити самостійно на основі напрацювань вітчизняних і зарубіжних науковців з урахуванням інтересів студентів.

3.3. Аналіз результатів експерименту та перспективи подальшого вдосконалення підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування

Експериментальна частина нашого дослідження передбачала проведення діагностики сформованості рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування та порівняння результатів

формувального експерименту з результатами констатувального експерименту.

Перевірка запропонованого вирішення проблеми формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування базувалась на впровадженні в освітній процес підготовки цих фахівців структурно-функціональної моделі формування зазначеного феномена.

Після проведення формувального етапу експерименту з реалізацією попередньо визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, з метою визначення динаміки змін за всіма критеріями цієї готовності було проведено прикінцевий зріз із застосуванням тих же методик, які були використані також на констатувальному етапі експерименту.

Результати прикінцевого етапу дослідження за мотиваційним критерієм подано у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Результати сформованості рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування за мотиваційним критерієм (%)

Етапи експерименту	Рівні сформованості					
	Високий		Середній		Низький	
	Групи					
	КГ	ЕГ		ЕГ		ЕГ
Констатувальний	12,7	13,9	21,1	21,9	66,2	64,2
Прикінцевий	14.8	30.7	23.9	44.5	61.3	24.8

Як бачимо з таблиці 3.1, у експериментальній групі більшість студентів досягли високого і середнього рівнів (30,7% і 44,5% відповідно), а 24,8% залишились на низькому рівні. На відміну від експериментальної, у контрольній групі було отримано такі результати: високого рівня досягли 14,8% студентів, середнього – 23,9%, на низькому рівні залишились 61,3%.

Динаміку змін результатів сформованості рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування за мотиваційним критерієм подано

на рисунку 3.1.

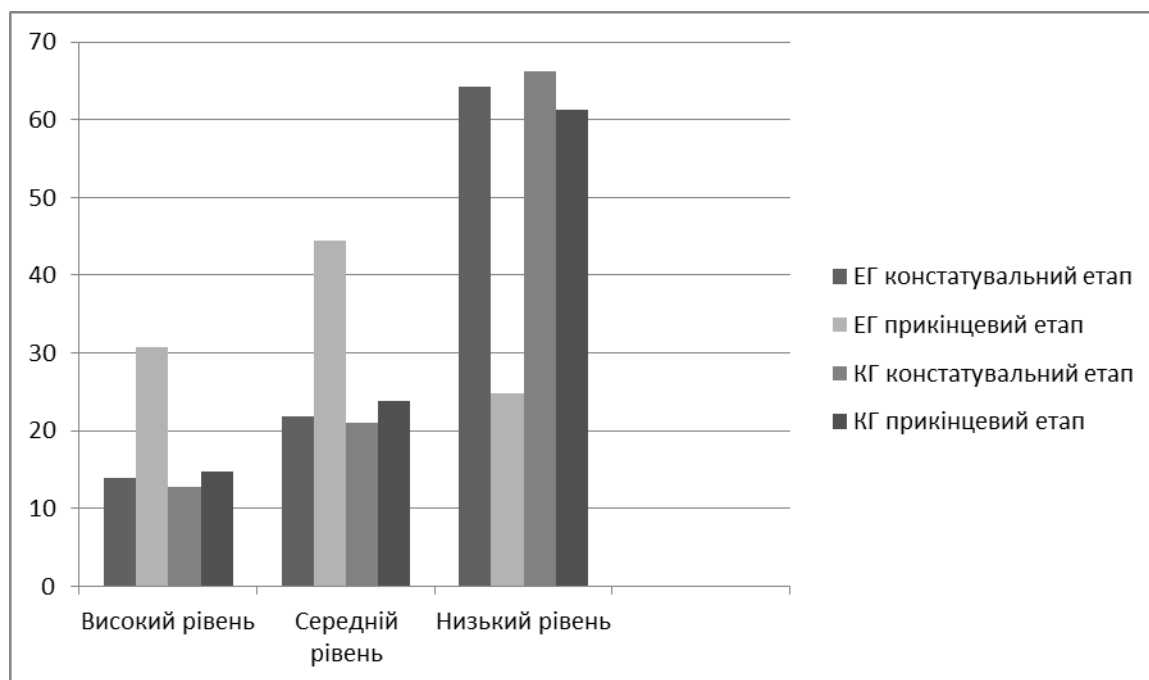

Рис. 3.1. Динаміка рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування за мотиваційним критерієм

Рисунок 3.1 свідчить, що результати діагностики рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування за мотиваційним критерієм збільшились в експериментальній групі на 16,8% (високий рівень), на 22,6% (середній рівень), а показники низького рівня зменшились на 39,4%. Динаміка показників контрольної групи виявилась несуттєвою: кількість студентів з низьким рівнем зменшилась на 4,9%, а за рахунок цього дещо збільшилась на середньому (на 2,8%) і на високому (на 2,1%) рівнях.

Зазначимо, що отримані результати є наслідком цілеспрямованого педагогічного впливу у експериментальній групі, який здійснювався згідно з експериментальною програмою.

Відсутність значущих змін і велика кількість студентів з низьким рівнем сформованості готовності до професійного спілкування у контрольній групі пояснюються тим, що зі студентами цих груп не проводились заходи,

передбачені експериментальною програмою. Крім того, у них спостерігається переважання зовнішньої мотивації й пересторог до невдач у ситуаціях професійного спілкування.

Отримані на прикінцевому етапі дослідження результати діагностики за когнітивним критерієм також відображають певні зміни у порівнянні з результатами, які були одержані під час констатувального експерименту (табл. 3.1).

Таблиця 3.2

Результати сформованості рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування за когнітивним критерієм (%)

Етапи експерименту	Рівні сформованості					
	Високий		Середній		Низький	
	Групи					
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Констатувальний	14,8	14,6	23,3	22,6	61,9	62,8
Прикінцевий	17,6	28,5	26,1	47,4	56,3	24,1

Розглядаючи таблицю 3.2, пересвідчуємось, що в експериментальній групі більшість студентів відповідають високому (28,5%) та середньому (47,4%) рівням і тільки 24,1% – низькому. Результати студентів контрольної групи демонструють лише незначну динаміку, а саме: високий рівень зафіксовано у 17,6% студентів, середній – у 26,1%, низький – у 56,3%.

Динаміку змін результатів сформованості рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування за когнітивним критерієм на прикінцевому етапі представлено на рисунку 3.2.

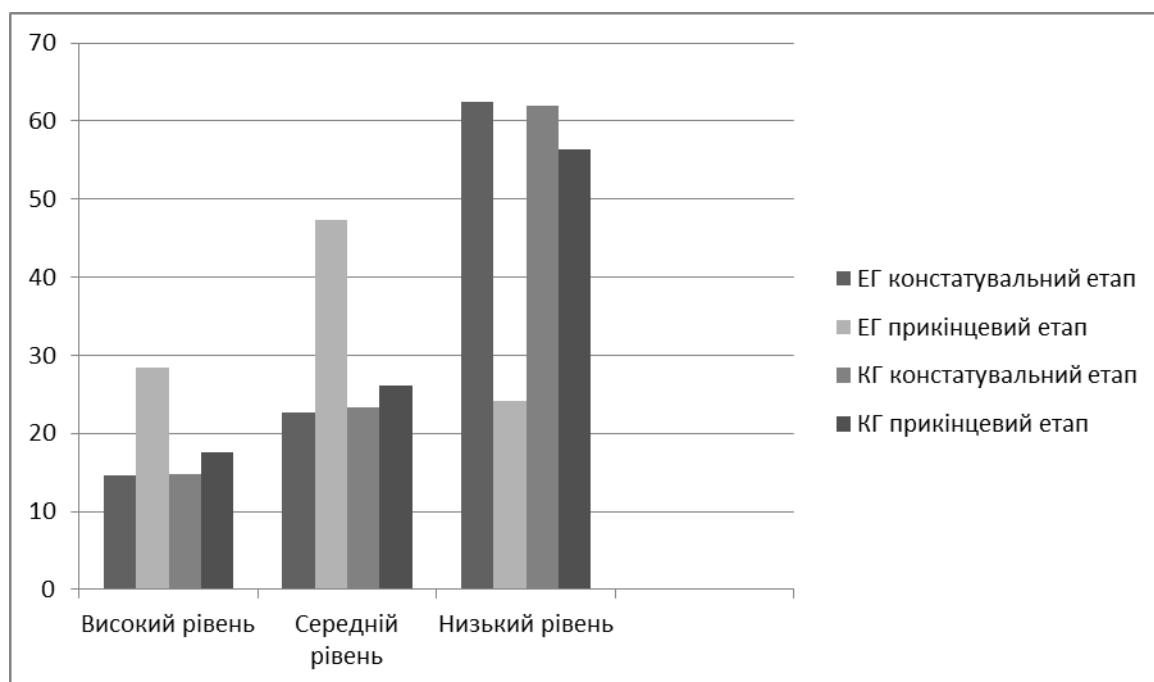

Рис. 3.2. Динаміка рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування за когнітивним критерієм

Рисунок 3.2 свідчить, що результати діагностики рівнів готовності за когнітивним критерієм на прикінцевому етапі зросли в експериментальній групі на 13,9% (високий рівень), на 24,8% (середній рівень), а показники низького рівня зменшились на 38,4%; у контрольній групі, навпаки, результати майже не змінились: показники високого та середнього рівнів збільшились на 2,8%, а низького – зменшились на 5,6%.

Отримані результати є свідченням дієвості педагогічних умов, запроваджених у експериментальних групах, завдяки яким майбутні ветеринари значно розширили свої знання щодо професійного спілкування, навчились використовувати їх на практиці, опанували способи вирішення конфліктних ситуацій, що можуть виникати під час професійного спілкування. Під час формувального етапу експерименту було підтверджено ефективність використання у формувальному процесі інтерактивних технологій, які наближають навчальні ситуації до виробничих й допомагають краще засвоїти нові знання та набути відповідних умінь.

Аналізуючи результати проведеного експерименту, зазначимо, що

якісний аналіз результатів є не менш важливим, ніж кількісний. Він засвідчив, що майбутні ветеринари, які були учасниками експериментальної групи, виявили вільне володіння основними поняттями щодо професійного спілкування. Вони набули знань щодо комунікації, здатності до організації продуктивного професійного спілкування, зокрема, й іншомовного. Крім того, можна відзначити усвідомлення важливості готовності до спілкування у різних ситуаціях професійної діяльності. Отримані результати підтверджують правильність використаних засобів, що впливають на формування когнітивного складника готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Отримані результати діагностики сформованості рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування за операційним критерієм на прикінцевому етапі дослідження також відрізняються від результатів, отриманих під час констатувального експерименту (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Результати сформованості рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування за операційним критерієм (%)

Етапи експерименту	Рівні сформованості					
	Високий		Середній		Низький	
	Групи					
	КГ	ЕГ		ЕГ		ЕГ
Констатувальний	16,9	15,3	21,8	24,8	61,3	59,9
Прикінцевий	18.3	31,4	24,6	42,3	57.1	26.3

Як бачимо на основі даних таблиці 3.3, за операційним критерієм готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування були отримані такі результати: високий рівень було визначено у 31,4% студентів експериментальної групи, середній – у 42,3% і низький – у 26,3%. Результати контрольної групи виявилось такими: високого рівня досягли тільки 18,3%, середнього – 24,6%, а на низькому залишилось 57,1% студентів.

Динаміку змін результатів сформованості рівнів готовності майбутніх

ветеринарів до професійного спілкування за операційним критерієм представлено на рисунку 3.3.

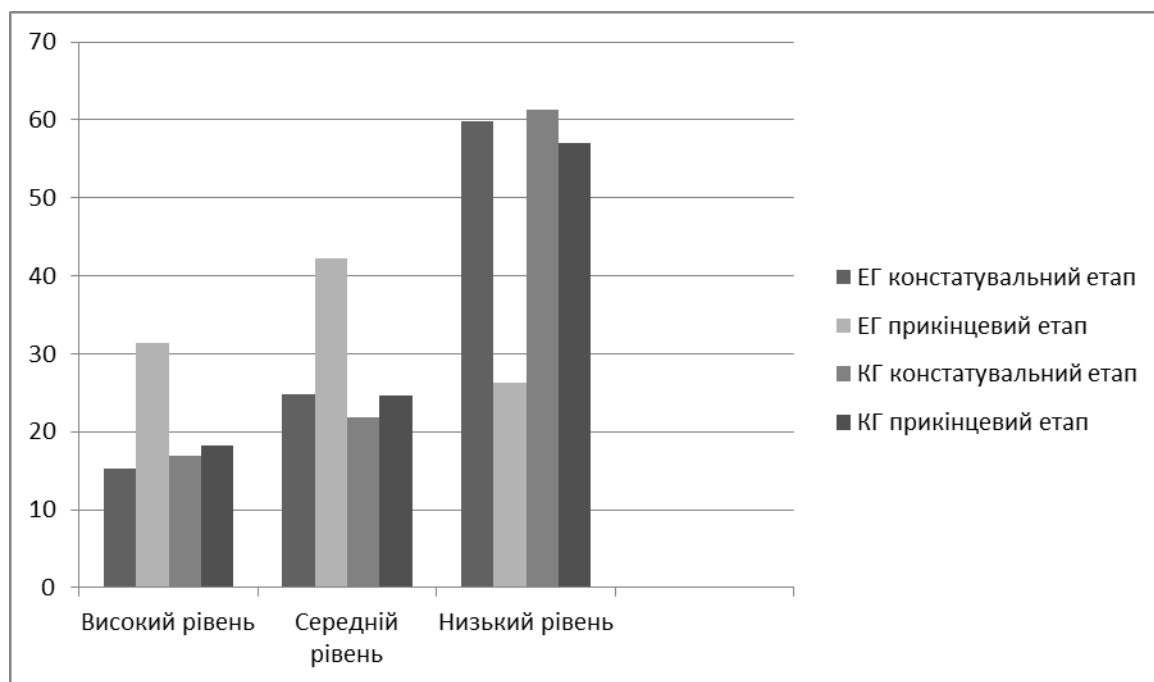

Рис. 3.2. Динаміка рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування за операційним критерієм

Одержані дані показали, що на прикінцевому етапі в експериментальній групі, порівняно з констатувальним експериментом, значно зросла кількість студентів з високим та середнім рівнями готовності до професійного спілкування (відповідно – на 16,1% і 17,5%). При цьому необхідно зазначити, що на низькому рівні їхня кількість зменшилась на 33,6%.

У контрольній групі показники змінилися тільки незначною мірою. Кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування збільшилась на 1,4%, середнього – на 2,8%, низького – зменшилась всього на 4,2%.

Незначні зміни щодо низького рівня у контрольній групі пояснюється тим, що ці студенти навчались без використання інтерактивних технологій і без запровадження педагогічних умов, визначених як важливі для забезпечення якісної й результативної підготовки до професійного

спілкування. Тому їхні вміння й навички щодо спілкування залишилися на низькому рівні.

Узагальнені результати рівнів сформованості досліджуваного феномена за трьома компонентами на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту представлено у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Узагальнення рівнів сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування (у %)

Компоненти	Етапи	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Мотиваційний	Констатувальний	13,9	12,7	21,9	21,1	64,2	66,2
	Прикінцевий	30,7	14,8	44,5	23,9	24,8	61,3
Когнітивний	Констатувальний	14,6	14,8	22,6	23,3	62,8	61,9
	Прикінцевий	28,5	17,6	47,4	26,1	24,1	56,3
Операційний	Констатувальний	15,3	16,9	24,8	21,8	59,9	61,3
	Прикінцевий	31,4	18,3	42,3	24,6	26,3	57,1
Узагальнений	Констатувальний	14,6	14,8	23,1	22	62,3	63,1
	Прикінцевий	30,2	16,9	44,7	24,8	25	58,2

На підставі отриманих результатів можемо констатувати, що позитивні зміни щодо рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування відбулись завдяки запровадженню моделі формування означеної готовності, що суттєво вплинуло на кінцеві результати. Низькі показники рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, які входили до контрольної групи, пояснюються відсутністю системної цілеспрямованої роботи з формування цього утворення.

З метою перевірки ефективності даних формувального експерименту, в основу якого було покладено формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, було проведено кількісний аналіз результатів

дослідження.

Для підтвердження достовірності отриманих результатів було використано метод математичної статистики обробки даних за критерієм Пірсона (χ^2), який обчислювався за формулою:

$$\chi^2_{\text{емп}} = \frac{1}{n_1 \cdot n_2} \sum_{i=1}^3 \frac{(n_1 Q_{2i} - n_2 Q_{1i})^2}{Q_{1i} + Q_{2i}},$$

де n_1 і n_2 – об'єми контрольної і експериментальної вибірок, Q_{11} , Q_{12} , Q_{13} – число об'єктів контрольної вибірки, які потрапили до категорії стану досліджуваної властивості (у нашому випадку до груп студентів з високим, середнім і низьким рівнями сформованості готовності до професійного спілкування за мотиваційним, когнітивним і операційним критеріями), відповідно Q_{21} , Q_{22} , Q_{23} – число об'єктів експериментальної вибірки, які потрапили до категорії стану досліджуваної властивості (до груп студентів з високим, середнім і низьким рівнями зазначених показників сформованості досліджуваної готовності за трьома критеріями).

Отримані дані підставимо у формулу для підрахунку $\chi^2_{\text{емп}}$ за кожним критерієм готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування з метою порівняння отриманих даних із критичним значенням обчислених критеріїв, що дорівнює $\chi^2_{\text{кр.}} = 5,99$. У випадку, якщо $\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{крит}}$ то, наша гіпотеза вірна, що результати контрольної та експериментальної груп статистично різні.

Отримані результати обчислення $\chi^2_{\text{емп}}$ та порівняння з критичним значенням подані у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Значення критерію Пірсона при порівнянні розподілів студентів контрольних і експериментальних груп за трьома компонентами

Критерії	Значення критерію Пірсона			
	Етап експерименту	$\chi^2_{\text{емп}}$	$\chi^2_{\text{критич}}$	Висновок
Мотиваційний	Прикінцевий	37,81	5,99	$\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{крит}}$
Когнітивний	Прикінцевий	30,22	5,99	$\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{крит}}$
Операційний	Прикінцевий	27,10	5,99	$\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{крит}}$

Як бачимо з таблиці, всі три показники критеріїв сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування перевищують критичне значення 5,99. Це свідчить про статистичну достовірність різниці у показниках експериментальної та контрольної груп після формувального етапу експерименту.

Отже, експериментальні дані підтвердили вірність висунутої гіпотези про те, що ефективність формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування зростає у випадку реалізації визначених і обґрунтованих педагогічних умов (забезпечення позитивної мотивації майбутніх ветеринарів до професійного спілкування; різноаспектна мовна підготовка майбутніх ветеринарів у освітньому процесі; використання комплексу традиційних та інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування).

Висновки до третього розділу

У розділі висвітлено відомості щодо експериментальної перевірки гіпотези дослідження. Організація експериментальної роботи передбачала проведення констатувального й формувального етапів експерименту. Експериментальна робота щодо формування готовності до професійного спілкування у майбутніх ветеринарів охоплювала визначення вихідного рівня сформованості цієї інтегративної якості у студентів і чинників впливу на її формування.

Згідно із запропонованою структурно-функціональною моделлю було проведено формувальний експеримент на базі Дніпровського державного аграрно-економічного університету. Визначено, обґрунтовано й перевірено сукупність педагогічних умов, які сприяють формуванню готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування під час вивчення гуманітарних дисциплін, а саме: української мови за професійним спрямуванням, латинської мови, іноземної мови (англійської).

Під час формувального етапу експерименту було розроблено комплекс навчальних професійно орієнтованих ситуативних завдань, які сприяли формуванню у студентів умінь, необхідних для майбутнього професійного спілкування, завдяки яким буде реалізовано важливий дидактичний принцип – зв'язок навчання із життям. Таким чином, посилювалась і мотивація дій студентів як важливий засіб активізації навчальної діяльності.

Передумовою успішного засвоєння і подальшого активного використання базової наукової та професійної термінології є раціональне поєднання комунікативного підходу та професійного контексту. Ефективним виявилось поєднання вправ репродуктивного характеру, що виконують ознайомлювальну функцію, і творчих, які сприяють активному самостійному використанню термінологічної лексики відповідно до виробничої ситуації.

Результати формувального експерименту засвідчили значущі кількісні та якісні зміни щодо рівнів сформованості готовності до професійного спілкування у студентів, які належали до експериментальної групи у порівнянні з контрольною групою.

Результати експериментального дослідження в цілому засвідчили ефективність визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування. Одержані дані показали, що на прикінцевому етапі в експериментальній групі, порівняно з констатувальним експериментом, значно зросла кількість студентів з високим та середнім рівнями готовності до професійного спілкування (відповідно – на 16,1% і 17,5%). При цьому необхідно зазначити, що на низькому рівні їхня кількість зменшилась на 33,6%.

У контрольній групі показники змінилися тільки незначною мірою. Кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування збільшилась на 1,4%, середнього – на 2,8%, низького – зменшилась всього на 4,2%.

На підставі отриманих результатів можемо констатувати, що позитивні

зміни щодо рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування відбулись завдяки запровадженню моделі формування означеної готовності, що суттєво вплинуло на кінцеві результати. Низькі показники рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, які входили до контрольної групи, пояснюються відсутністю системної цілеспрямованої роботи з формування цього утворення.

Проблема формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування є складною й багатоаспектною, тому проведене дослідження не вичерпує всіх шляхів її вирішення. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у вивченні питань мотивації студентів до підвищення власного рівня готовності до професійного спілкування, розвитку комунікативних умінь, розробленні навчально-методичного забезпечення процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

Список використаних джерел до третього розділу

Алексюк А. М. Методи навчання і методи учіння. К. : Знання, 1980. 48 с.

Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2005. 336 с.

Власюк І. В. Формування професійно-термінологічної компетентності майбутніх бакалаврів економіки в процесі вивчення фахових дисциплін : автореф. ... канд. пед. наук. Вінниця, 2015. 20 с.

Коваль Т.І. Інтерактивні технології навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах. Інформаційні технології і засоби навчання. 2011. № 6 (26). С. 87–91.

Кулішенко Л.А. Формування національно-мовної свідомості студентів у вишах економічного профілю. *Мова і культура*. 2011. Вип. 14. Т.ІІ (148). С. 389–394.

Кучерук О.А. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій у системі методів мотиваційного забезпечення процесу навчання української мови. Інформаційні технології і засоби навчання. 2012. №1 (27).

Мілерян В.Є. Методичні основи підготовки та проведення навчальних занять в медичних вузах. Київ : Хрещатик, 2004. 80 с.

Нурмухамбетова Б.Н., Лисариди Е.К. Принципы преподавания латинского языка в медицинском университете. Вестник Казахского национального медицинского университета. Казахстан, 2014. № 1. С. 376–378.

Орел-Халік Ю.В. Мовна компетенція як складник фахової культури майбутнього лікаря. *Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук*. Одеса, 28-29 березня 2014. С. 73–77.

Пилипів О., Пилипів Л. Формування позитивної мотивації до вивчення дисципліни «Латинська мова і медична термінологія» як інструмент набуття фахових компетентностей студентами-медиками. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи*: зб. наук. праць / [Гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк]. Київ – Львів – Бережани – Ломжа, 2023. Вип. 12. С. 15-19.

Ракшанова Г.Ф., Назаренко І.Л. Формування фахової термінологічної компетентності у студентів. *Філологічні студії*. Вип.17. 2018. С.249–260.

Ревак Н.Г., Сулим В.Т. Латинська мова (для неспеціальних факультетів). Л.: ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. 240 с.

Стукало О.А. Методичні особливості викладання латинської мови майбутнім ветеринарам. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Вип. 48. Т. 2. С.233–237.

Тоцька Н. Методика роботи викладачів вищого технічного навчального закладу над українським професійним мовленням студентів. *Дивослово*. 2003. № 1. С. 62–65.

Шовковий В.М. Методичні основи застосування взаємозіставного методу в навчанні граматики класичних мов : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання». К., 2004. 23 с.

Dysart L.M.A, Coe J.B., Adams C.L. Analysis of solicitation of client concerns in companion animal practice. JAVMA 2011; 238(12):1609-1615.

Stukalo O.A. The role of a foreign language in the preparation of agricultural universities students for professional communication. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2022. Вип. 85. С. 40 – 44.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення й нове вирішення проблеми формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у освітньому процесі аграрного університету.

1. На основі проведеного теоретичного аналізу досліджень проблеми готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування як предмета вивчення теорії педагогічної науки констатовано актуальність наукових пошуків шляхів педагогічного впливу на процес формування формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування під час їхнього навчання у закладах вищої освіти. Визначено, що науковці зазвичай пов'язують формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування зі створенням певних педагогічних умов.

Визначено основні аспекти підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування, які передбачають: вивчення української мови за професійним спрямуванням, що сприятиме успішній комунікації у подальшій професійній діяльності з колегами, керівництвом, замовниками та іншими категоріями комунікантів у професійних ситуаціях; вивчення однієї з іноземних мов, що дозволить спілкуватись на професійні теми з іншомовними партнерами й ознайомлюватись із актуальними досягненнями ветеринарної науки і практики у інших країнах; вивчення латинської мови з метою досконалого володіння фармакологічною, анатомічною, медичною термінологією.

2. Теоретично обґрунтовано й розроблено модель процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у межах освітнього процесу університету. З'ясовано, що процес формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування є процесом набуття необхідних знань, оволодіння комунікативними вміннями й отримання досвіду навчального спілкування з імітуванням ситуацій професійного спілкування. Встановлено, що результатом формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування є

сформованість цього утворення, яке конкретизується у таких складниках: позитивна мотивація до професійного спілкування, наявність знань про особливості професійного спілкування, здатність до вирішення конфліктних ситуацій, наявність мовних і мовленнєвих знань (рідна мова, іноземна мова, латина), наявність сукупності комунікативних умінь. В основу запропонованої моделі було покладено педагогічні умови формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

На основі аналізу праць, присвячених питанням професійного спілкування, які дають змогу розглядати досліджуваний феномен як складний багатоаспектний процес, у його структурі виокремлено мотиваційний, когнітивний і оперативний компоненти. Показниками мотиваційного критерія є мотивація до професійної діяльності, спрямованість особистості, інтерес до формування культури професійного спілкування. Когнітивний критерій пов'язаний із системою знань і характеризується оцінками знань студентів. Показником операційного критерія є оцінка комунікативних умінь і навичок майбутніх ветеринарів. На основі виокремлених критеріїв і показників було визначено три рівні сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування: високий, середній і низький.

3. На основі розуміння педагогічних умов як чинників, що впливають на створення й розвиток певного утворення, й спираючись на напрацювання науковців, було визначено такі педагогічні умови, які сприятимуть формуванню готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: забезпечення позитивної мотивації майбутніх ветеринарів до професійного спілкування; різноаспектна мовна підготовка майбутніх ветеринарів у освітньому процесі; використання комплексу традиційних та інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

4. Експериментально перевірено й підтверджено ефективність визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх ветеринарів

до професійного спілкування. Під час формувального етапу експерименту було розроблено комплекс навчальних професійно орієнтованих ситуативних завдань, які сприяли формуванню у студентів умінь, необхідних для майбутнього професійного спілкування, завдяки яким буде реалізовано важливий дидактичний принцип – зв'язок навчання із життям.

Результати експериментального дослідження в цілому засвідчили ефективність визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування. Одержані дані показали, що на прикінцевому етапі в експериментальній групі, порівняно з констатувальним експериментом, значно зросла кількість студентів з високим та середнім рівнями готовності до професійного спілкування (відповідно – на 16,1% і 17,5%). При цьому необхідно зазначити, що на низькому рівні їхня кількість зменшилась на 33,6%.

У контрольній групі показники змінилися тільки незначною мірою. Кількість студентів з високим рівнем сформованості готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування збільшилась на 1,4%, середнього – на 2,8%, низького – зменшилась всього на 4,2%.

На підставі отриманих результатів можемо констатувати, що позитивні зміни щодо рівнів готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування відбулись завдяки запровадженню моделі формування означеної готовності, що суттєво вплинуло на кінцеві результати.

Проблема формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування є складною й багатоаспектною, тому проведене дослідження не вичерпує всіх шляхів її вирішення. Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні питань мотивації студентів до підвищення власного рівня готовності до професійного спілкування, розвитку комунікативних умінь, розробленні навчально-методичного забезпечення процесу формування готовності майбутніх ветеринарів до професійного спілкування.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Стукало О.А. Роль української мови за професійним спрямуванням у становленні майбутнього ветеринара. *Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. пр.* 2012. Вип. 34. С. 125 – 132.
2. Стукало О.А. Особливості педагогічного спілкування у вищому аграрному навчальному закладі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2013. Вип. 33 (86). С. 622 – 626.
3. Стукало О.А. Особливості професійного спілкування в діяльності фахівця-аграрія. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія».* 2013. Вип. 192. Ч .2. С. 183 – 189.
4. Стукало О.А. Латинська наукова термінологія у професійному мовленні майбутніх ветеринарів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки».* 2013. Вип. 186. Ч .2. С. 119 – 123.
5. Стукало О.А. Формування професійного спілкування майбутніх ветеринарів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка. Психологія. Філософія».* 2014. Вип. 199. Ч .1. С. 346 – 351.
6. Стукало О.А. Методи професійного навчання латинської мови майбутніх ветеринарів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Філологічні науки».* 2014. Вип. 206. С. 191 – 199.

7. Stukalo O.A. Latin terminology in the professional speech of future veterinarians. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*. 2020. Вип. 22.Т. 3. С. 99 – 102.

8. Stukalo O.A. Pedagogical conditions of future veterinarians preparation for professional communication. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2020. Вип. 69. С. 222 – 229.

9. Stukalo O.A. Professional culture in the context of future veterinarians training. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2021. Вип. 84. С. 93–97.

10. Stukalo O.A. Modern approaches to teaching a foreign language at agricultural higher education institution. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2022. Вип. 81. С. 74 –77.

11. Стукало О.А. Методичні особливості викладання латинської мови майбутнім ветеринарам. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2022. Вип. 48. Т. 2. С.233–237.

12. Stukalo O.A. The role of a foreign language in the preparation of agricultural universities students for professional communication. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2022. Вип. 85. С. 40 – 44.

Статті у інших наукових виданнях

13. Stukalo O.A. Foreign professional communication teaching of agricultural universities students. *Virtus: Scientific Journal*. 2017. № 14. P. 123–126.

14. Stukalo O.A. Peculiarities of professional communication formation of future veterinarians. *Virtus: Scientific Journal*. 2018. № 23. P. 161–164.

15. Stukalo O.A. Formation of professional communication skills of agricultural universities students. *Virtus: Scientific Journal*. 2019. № 32. P. 120–123.

16. Stukalo E.A. The use of interactive technologies in the training of future veterinarians. *Colloquium-journal*. 2021. № 7 (94). P. 20 – 23.

17. Stukalo O.A. Training of future veterinarians for professional communication by means of interactive technologies. *Журнал «Науковий огляд»*. 2021. № 2 (74). P. 26 – 35.

Тези наукових доповідей

18. Стукало О.А. Латинська мова як засіб опосередкованої комунікації ветеринарів. *«Латинська мова – сполучна ланка між античністю та сучасністю»*. Збірник матеріалів міжрегіонального науково-методичного семінару з латинської мови. Дніпропетровськ: Адверта, 2011. С. 40 – 41.

19. Стукало О.А. Педагогічне спілкування. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпропетровськ: ДДМА, 2012. С. 172 – 173.

20. Стукало О.А. Особливості формування мовленнєвої компетенції майбутнього фахівця-аграрія. *Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції*. Дніпропетровськ: Друкарня ДДАУ, 2012. С. 67 – 69.

21. Стукало О.А. Особливості професійного спілкування студентів аграрних ВНЗ. *Теорія та методика професійної освіти: реалії та перспективи XXI століття: матер. Міжнар. наук.-практ. конференції*. Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України. 2012. С. 135 – 137.

22. Стукало О.А. Сучасні методи викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі. *Тенденції та перспективи розвитку викладання іноземних мов в інноваційному суспільстві: матер. Регіонал. наук. конференції*. Дніпропетровськ: Видавництво «Наука і освіта», 2012. С. 109 – 111.

23. Стукало О.А. Особливості навчання професійного спілкування студентів університету. *Оновлення соціально-психологічної та педагогічної науки на етапі націє творення : тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конференції*. Запоріжжя : КПУ, 2012. С. 100–101.

24. Стукало О.А. Професійне спілкування і діяльність. *Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології : міжвуз. наук.-практ. конференція аспірантів та молодих вчених: тези доповідей*. Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2012. С. 162 –164.

25. Stukalo O.A. Professional communication skills. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAU, 2012. P. 34.*

26. Стукало О.А. Професійне спілкування студентів-аграріїв. *Молоді науковці-аграрники: традиційні й нові аспекти досліджень: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції молодих вчених та студентів*. Дніпропетровськ: Друкарня ДДАУ, 2012. С. 68 – 70.

27. Стукало О.А. Мова професійного спілкування як функціональний різновид української літературної мови. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпропетровськ: ДЗ «Дніпропетровська медична академія», 2013. С. 136 – 137.

28. Стукало О.А. Щодо структури педагогічного спілкування. *Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології : I Всеукраїнська наук.-практ. конференція молодих вчених та аспірантів: тези доповідей*. Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2013. С. 198 –200.

29. Стукало О.А. Методичні прийоми професійно-орієнтованого навчання латинській мові студентів аграрних спеціальностей. *«Діяльнісний підхід при вивченні латинської мови». Збірник матеріалів методичного*

семінару для викладачів латинської мови вищих та середніх навчальних закладів Дніпропетровщини. Дніпропетровськ: Пороги, 2013. – С.23-25.

30. Стукало О.А. Вивчення латинської термінології майбутніми ветеринарами. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпропетровськ: ДЗ «Дніпропетровська медична академія», 2014. С. 108.

31. Стукало О.А. Формування професійного спілкування майбутніх ветеринарів. *Сучасні соціально-економічні системи та проблеми освітології: всеукр. наук.-практ. конференція молодих вчених та аспірантів: тези доповідей*. Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. С. 138 –140.

32. Стукало О.А. Педагогічне спілкування в умовах вищого аграрного навчального закладу. *Теорія та методика професійної освіти: наукові читання імені професора Віктора Сидоренка: зб. допов. та тез доповідей Міжнар. конференції*. Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України. 2014. С. 193 – 195.

33. Stukalo O.A. Importance of communication skills for professionals. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAU*, 2014. P. 16.

34. Стукало О.А. Методи викладання іноземних мов у ВНЗ *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпропетровськ: ДЗ «Дніпропетровська медична академія міністерства охорони здоров'я України », 2015. С. 109.

35. Stukalo O.A. Communicative teaching method. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпропетровськ: ДДАЕУ, 2015. С. 29.

36. Stukalo O.A. Main tasks of teaching Latin. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*.

Дніпропетровськ: ДЗ «Дніпропетровська медична академія міністерства охорони здоров'я України », 2016. С. 125–126.

37. Stukalo O.A. Major principles of teaching Latin. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAU*, 2016. P. 39–41.

38. Стукало О.А. Сучасні підходи до викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах *Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: V Всеукраїнська наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля*, 2017. С. 136–139.

39. Stukalo O.A. Teaching approaches: the Grammar-translation method. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції. Дніпро: ДЗ «Дніпропетровська медична академія міністерства охорони здоров'я України », 2017. С. 95 –96.*

40. Stukalo O.A. Professional competence and pedagogical skills of a teacher. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи: матер. XI Міжвуз. наук.-практ. конференції. Дніпропетровськ: ДДАЕУ*, 2017. С. 45 – 47.

41. Стукало О.А. Навчання студентів іншомовному професійному спілкуванню. *Україна-Німеччина: горизонти освіти і культури: Зб.наук. праць між нар. наук.-практ. конф. Київ: «Мілленіум», 2017. С.140 –141.*

42. Stukalo O.A. Interdisciplinary approach of teaching English at university. *Наука і техніка: перспективи XXI століття: матер. міжнар. міжвуз. наук.-практ. конференції молодих вчених. Дніпро: ДВНЗ «ПДАБА*, 2017. С. 296–298.

43. Стукало О.А. До питання формування професійного спілкування. *Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: VI Всеукраїнська наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і науковців. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля*, 2018. С. 173–175.

44. Stukalo O.A. Creating a communicative classroom. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпро: ДЗ «Дніпропетровська медична академія міністерства охорони здоров'я України », 2018. С. 103 –104.

45. Stukalo O.A. Professional communication of future veterinarians. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAU*, 2018. P. 50 – 52.

46. Stukalo O.A. Formation of professional communication of future veterinarians in the process of foreign language learning. *Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації: Матер.6-ої наук.-практ. конференції*. Дніпро: Поліграфічний відділ ДДАЕУ, 2018. С. 48 – 50.

47. Stukalo O.A. Communication between teachers and students. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. наук.-практ. конференції з міжнародною участю*. Дніпро: ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України», 2019. С.163 – 164.

48. Stukalo O.A. Grammar-translation method of teaching English. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи: матер. XIII Міжвуз. наук.-практ. конференції*. Дніпро: ДДАЕУ, 2019. С. 60 – 62.

49. Стукало О.А. Особливості підготовки студентів немовних ЗВО до професійного спілкування. *VII Всеукраїнська наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і науковців*. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. С. 202–205.

50. Stukalo O.A. Modern technologies in teaching a foreign language. *Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: матер X Міжнар. наук.-практ. конференції*. Дніпро: Друкарня «Стандарт», 2019. С.151-153.

51. Stukalo O.A. Professional communication skills of agricultural universities students. *«Пантелеймон Куліш – громадянин, науковець,*

перекладач»: Міжнародна наук.-практ. конференція. Київ: «Мілленіум», 2019. С. 134-136.

52. Stukalo O.A. Key communication skills for career progression. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: матер. наук.-практ. конференції з міжнародною участю*. Дніпро, 2020. С.114 – 115.

53. Stukalo O.A. Developing effective communication skills. *Training of specialists on the way to European integration: problems and prospects: materials. Interuniversity scientific and practical conference. Dnipropetrovsk: DDAU*, 2020. P.70 – 71.

54. Stukalo O.A. Effective communication. *Сучасна вища освіта: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. С. 30–32.

55. Стукало О.А. Особливості навчання студентів іншомовному професійному спілкуванню. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Запоріжжя: КПУ, 2020. С. 53-56.

56. Stukalo O.A. Method of project in teaching a foreign language. *Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи: матеріали XI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Т.1. Дніпро: Друкарня «Стандарт», 2020. С.128-129.

57. Stukalo O.A. Interactive technologies in teaching English. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи: матеріали міжвузівської XV науково-практичної конференції*. Дніпро: ДДАЕУ, 2021. С.69 – 70.

58. Stukalo O. Interactive technologies in teaching foreign languages at universities. *Соціокомунікативний простір України: історія та сьогодення: зб. Матеріалів IV Міжнародної очно-дистанційної наук.-практ. Конф. до 150-річчя від дня народження Лесі Українки*. Київ: Мілленіум, 2021. С.43-45.

59. Стукало О.А. Використання інтерактивних технологій при навчанні іноземним мовам в університеті. *Актуальні проблеми навчання іноземних студентів: Матеріали XXIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Дніпро, 2021. С.76 – 77.

60. Stukalo O. A. Formation of professional communication. *Україна між Сходом і Заходом: проблеми і перспективи міжкультурної комунікації (до 150-річчя від дня народження Агатангела Кримського): зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конференції*. Київ, 2021. С. 64-65.

61. Stukalo O.A. Foreign language for professional communication. *Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2021. С. 145-148.

62. Stukalo O. A. Functions of professional communication. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2021. С. 68-71.

63. Stukalo O.A. Communication process. *Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Рівне: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Ч.4. С. 218-220.

64. Stukalo O.A. Professional communication in the process of foreign language learning. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції: у 2 т. Т. 2*. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2022. С. 398-402.

65. Stukalo O.A. Professional communication of future veterinarians. *Теоретичні та практичні питання аграрної науки: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 18 травня 2022 р.: у 2х ч.* Дніпро, 2022. Ч. 2. С.52-53.

66. Stukalo O.A. Professional communication of future specialists. *Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи (до 100-річчя заснування Дніпровського державного аграрно-економічного університету): матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*. Дніпро: ДДАЕУ, 2022. С.56-57.

67. Stukalo O. Modern approaches to the foreign language teaching. *Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 27-28 жовтня 2022 р.* Дніпро: ДДАЕУ, 2022. С 312-313.

68. Stukalo O.A. Importance of language in modern society. *Духовний код української ідентичності у вимірі міжкультурної комунікації (до 300-річчя від дня народження Г. С. Сковороди) зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конф., Київ, 10 - 11 листопада 2022 р.* Київ, 2022. С. 64-65.

69. Стукало О.А. Формування професійного спілкування. *Медицина і психологія в репродукції людини – мультидисциплінарний підхід: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції 20–21 жовтня 2022 р., м. Київ.* Київ, 2022. С. 103-104.

70. Stukalo O. Pedagogical communication between teachers and students. *Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору: перспективи та реалії: тези доповідей науково-практичної конференції 28.03-31.03.2023р.* Дніпро: Друкарня «Стандарт» (ПП Бойко В.В.), 2023. С. 76-77.

71. Stukalo O.A. Methods of English language teaching. *Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: мат. Міжн. наук.-практ. конф., секція 4: Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів (м. Київ, 25 трав. 2023 р.).* Київ, 2023. С. 61-62.

72. Stukalo O.A. Functions of language in communication. *“Linguistics and Methodology in LSP training” (до 100-річчя заснування Дніпровського*

державного аграрно-економічного університету): матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, (13 квітня 2023 року). Дніпро: ДДАЕУ, 2023. С. 130.

Міністерство освіти і науки України
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
49000, м. Дніпро, вул. Сергія Єфремова 25,
тел. (056) 744-81-32, факс (056) 744-08-67, 744-53-03
E-mail: info@dsau.dp.ua, dneprddaev@ukr.net Web: www.dsau.dp.ua Код ЄДРПОУ 00493675

05.12.23 № 44-11-895

На № _____ від _____

00124

Спеціалізованій вченій раді

ДОВІДКА

про впровадження основних результатів
дисертаційної роботи в освітній процес
аспірантки кафедри управління та освітніх технологій
Національного університету біоресурсів і природокористування України
Стукало Олени Анатоліївни

Дніпровський державний аграрно-економічний університет засвідчує, що теоретичні і методологічні засади формування професійного спілкування майбутніх ветеринарів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін викладені в дисертаційному дослідженні Стукало Олени Анатоліївни на здобуття наукового ступеня доктора філософії знайшли відображення в матеріалах лекцій та практичних занять з наступних дисциплін: «Вступ до фаху», «Іноземна і латинська мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова українська мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова іноземна мова (за фахом)», «Professional communication». Результати дослідження О. А. Стукало відображено у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій: XIV Міжвузівська науково-практична конференція «Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи» (Дніпро, 2020); XV Міжвузівська науково-практична конференція «Підготовка фахівців на шляху до євроінтеграції: проблеми та перспективи» (Дніпро, 2021), I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «До 100-річчя заснування ДДАЕУ» (Дніпро, 2022), Міжнародна науково-практична конференція «Теоретичні та практичні питання аграрної науки» (Дніпро, 2022). Результати та висновки виконаної роботи обговорено й позитивно оцінено на засіданнях кафедри (упродовж 2019-2023 рр.).

Ректор

Анатолій КОБЕЦЬ

Міністерство освіти і науки України
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
49009, м. Дніпро, вул. Сергія Єфремова 25,
тел. (056) 744-81-32, факс (056) 744-08-67, 744-53-03
E-mail: info@dsau.dp.ua Web: www.dsau.dp.ua Код ЄДРПОУ 00493675

08.12.2023 № 44-11-902

На № _____ від _____

016358

**ДОВІДКА
ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Стукало Олени Анатоліївни
на тему «Підготовка майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі
вивчення гуманітарних дисциплін»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії у галузі 01 Освіта за спеціальністю
015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Упродовж 2020 – 2022 рр. на базі Інституту післядипломної освіти Дніпровського державного аграрно-економічного університету проведено експериментальне дослідження з проблем формування професійного спілкування майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. В експерименті брали участь здобувачі освіти та науково-педагогічні працівники університету.

Автором запроваджено педагогічні умови формування професійного спілкування у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Зокрема, оновлено зміст навчальних дисциплін: «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова українська мова (за професійним спрямуванням)», «Основи психології та педагогіки».

Розроблено та запроваджено дисципліну за вибором «Professional communication», метою якої є формування у здобувачів комплексу теоретичних знань і практичних навичок професійного спілкування.

Результати дослідження О.А. Стукало доцільно запроваджувати у практику закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх ветеринарів.

Директор Інституту післядипломної
освіти ДДАЕУ

Ігор ВІНІЧЕНКО

Погоджено

Затверджую

Проректор з науково-педагогічної
роботи та розвитку

« »

Сергій КВАША

Р. « »

Проректор з наукової роботи та
інноваційної діяльності

Валерій КОНДРАТЮК

Р.

А К Т

про впровадження/використання результатів дисертаційної роботи у освітній процес

Даним актом стверджується, що результати дисертаційної роботи на тему:
*«Підготовка майбутніх ветеринарів до професійного спілкування у процесі
вивчення гуманітарних дисциплін»*,

що представлена на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 015 Професійна освіта, виконаної Стукало Оленою
Анатоліївною

впроваджено у навчальну програму при викладанні дисципліни *«Семантико-
стилістичні особливості перекладу галузевих текстів»*

Впровадження здійснювалось шляхом ознайомлення викладачів кафедри з
матеріалами дисертації, що стосувалися особливостей перекладу текстів у
галузі ветеринарної медицини.

на кафедрі іноземної філології і перекладу

у Національному університеті біоресурсів і природокористування України

Декан гуманітарно-педагогічного факультету,
к.філос.н., доцент

Інна САВИЦЬКА

Завідувач кафедри
іноземної філології і перекладу,
д.пед.н., професор

Світлана АМЕЛІНА